

SABAHATTİN ALİ

Değirmen

ÖYKÜ

Yapı Kredi Yayınları - 1906
Edebiyat - 532

Değirmen / Sabahattin Ali

Kitap Editörü: Onca Tapınç

Kapak Tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Şefik Matbaası
Marmara Sanayi Sitesi M Blok No: 291 İkitelli/İstanbul

1. Baskı: İstanbul, 1935
YKY'de 1.-8. Baskı: İstanbul, 1997-2003 (*Toplu Öyküler I* adı altında)
YKY'de 1. Baskı: İstanbul, Ekim 2003
2. baskı: İstanbul, Şubat 2004
ISBN 975-08-0660-3

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2002

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.

Yapı Kredi Kültür Merkezi

İstiklal Caddesi No. 285 Beyoğlu 34433 İstanbul

Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23

Bilgi Hattı: (0 212) 473 0 444

<http://www.yapikrediyayinlari.com>

e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr

İnternet satış adresi: <http://www.estore.com.tr/bulvar/yky>

www.teleweb.com.tr

İÇİNDEKİLER

Yazarın Önsözü • 9

BİRİNCİ KISIM

Değirmen • 13

Kurtarılamayan Şaheser • 24

Kırlangıçlar • 38

Viyolonsel • 42

Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi • 51

İKİNCİ KISIM

Bir Delikanlının Hikâyesi • 65

Bir Gemici Hikâyesi • 74

Bir Orman Hikâyesi • 80

Kazlar • 86

Bir Firar • 91

Kanal • 94

Candarma Bekir • 99

Sarhoş • 104

ÜÇÜNCÜ KISIM

Bir Cinayetin Sebebi • 109

Bir Siyah Fanila İçin • 115

Komik-i Şehir • 122

DEĞİRMEN

Yazarın Önsözü

Şiir ve hikâyelerim arasında, yazmış olmaktan utanacağım kadar kötülerini olduğunu biliyorum. Bunların bir kısmının çocuk denecek bir yaşta yazılmış olmaları bence bir mazeret değildir; çünkü bu çeşit bir yazıyı bugün herhangi bir imzanın üstünde görsem, sahibini ıslah olmaz bir zevksizlik ve tam istidatsızlıkla suçlandırmakta tereddüt etmem. Bunların, benim san'at hayatımın gelişmesini göstermesi bakımından, sadece kendim için bir ehemmiyeti vardır ki, bu da onları başkalarına okutmak için bir sebep olamaz.

Buna rağmen bu yeni baskıdan onları çıkaramadım. Çünkü, bir kere okuyucu önüne sermiş olduğum taraflarımı sonradan örtbas etmeye hakkım olmadığı kanaatindeyim; ama böylece belki de eski bir hatayı devam ettirmekten başka bir şey yapmıyorum.

İyiye kötüden ayırmak külfetini okuyucuya bıraktığım için özür dilerim.

S.A.

Sabahattin Ali'nin Değirmen'in 1935'teki baskısının sonuna koyduğu not:

"İkinci ve üçüncü kısımdaki Bir Orman, Kazlar, Bir Firar, Candarma Bekir, Bir Siyah Fanila İçin, Komik-i Şehir adlı hikâyelerin Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki Anadolu'yu anlattığı okunduğu zaman anlaşılmakta ise de, bunu burada ayrıca tavzihe lüzum gördüm."

S.A.

Birinci Kısım

Değirmen

Hiç sen bir su değirmeninin içini dolaştın mı adaşım?..

Görülecek şeydir o... Yamulmuş duvarlar, tavana yakın ufacık pencereler ve kalın kalasların üstünde simsiyah bir çatı... Sonra bir sürü çarklar, kocaman taşlar, miller, sıçraya sıçraya dönen tozlu kayışlar... Ve bir köşede birbiri üstüne yığılmış buğday, mısır, çavdar, her çeşitten ekin çuvalları. Karşıda beyaz torbalara doldurulmuş unlar...

Taşların yanında, duman halinde, sıcak ve ince zerreler uçuşur. Halbuki döşemedeki küçük kapağı kaldırıncı aşağıdan doğru sis halinde soğuk su damlaları insanın yüzüne yayılır...

Ya o seslere ne dersin adaşım, her köşeden ayrı ayrı mamlarda çıkıp da kulağa hep birlikte kocaman bir dalga halinde dolan seslere?.. Yukarıdaki tahta oluktan inen sular, kavak ağaçlarında esen kış rüzgân gibi uğuldar, taşların kâh yükselen, kâh alçalan ağlamaklı sesleri kayışların tokat gibi şaklayışına karışır... Ve mütemadiyen dönen tahtadan çarklar gıcırda, gıcırda...

Ben çok eskiden böyle bir değirmen görmüştüm adaşım, ama bir daha görmek istemem.

Sen aşkın ne olduğunu bilir misin adaşım, sen hiç sevdin mi?..

Çook desene! Sevgilin güzel miydi bari? Belki de seni se-

viyordu... Ve onu herhalde çok kucakladın... Geceleri buluşur ve öperdin değil mi? Bir kadını öpmek hoş şeydir, hele adam genç olursa...

Yahut sevgilin seni sevmiyordu... O zaman ne yaptın? Geceleri ağladın mı?.. Ona sararmış yüzünü göstermek için geçeceği yolda bekledin, ona uzun ve acındırıcı mektuplar yazdın değil mi?..

Fakat herhalde ikinci bir aşka atlamak, senin için o kadar güç olmamıştır. İnsan evvela kendi kendisinden utanır gibi olur ama, bilir misin, bizim en büyük maharetimiz nefsimizden be-
raat kararı almaktır. Vicdan azabı dedikleri şey, ancak bir hafta sürer. Ondan sonra en aşağılık katil bile yaptığı iş için kâfi mazaretler tedarik etmiştir.

Ha, sonra bir üçüncü, bir dördüncüyü sevdin ve bu böyle gidiyor.

Peki ama, bu sevmek midir be adaşım, bir kadını öpmek, onu istemek sevmek midir?..

Çırçıplak soyunarak şehrin sokaklarında koşabiliyor musun?..

Bir bıçak alarak kolundaki ve bacağındaki adalelere saplamak ve böylece bir nehre atılarak yüzmek elinden geliyor mu?

Bir şehrin adamlarını öldürmek cesareti sende var mı? Bir minareye çıkarak bütün dünyaya işittirecek kadar kuvvetle bağırabilir misin?

Aşk sana bunları yaptırabilir mi? İşte o zaman sana seviyorsun derim...

Sen sevgiline ne verebilirsin sanki? Kalbini mi? Pekâlâ, ikincisine? Gene mi o? Üçüncü ve dördüncüye de mi o?.. Atma be adaşım, kaç tane kalbin var senin?.. Hem biliyor musun, bu aptalca bir laftır: Kalbin olduğu yerde duruyor ve sen onu filana veya falana veriyorsun... Göğsünü yararak o eti oradan çıkarır ve sevgilinin önüne atarsan o zaman kalbini vermiş olursun...

Siz sevemezsiniz adaşım, siz şehirde yaşayanlar ve köyde yaşayanlar; siz, birisine itaat eden ve birisine emredenler; siz, birisinden korkan ve birisini tehdit edenler... “Siz sevemezsiniz. Sevmeyi yalnız bizler biliriz... Bizler: Batı rüzgârı kadar serbest dolaşan ve kendimizden başka Allah tanımayan biz Çingene’ler.”

Dinle adaşım, sana bir Çingene'nin aşkını anlatayım...

Bir gün -karların erimeye başladığı mevsimdeydi- bütün çergi, -otuza yakın kadın, erkek ve çocuk, dört beygir ve iki de fa o kadar da eşek- Edremit tarafına doğru göçüyorduk.

Can sıkı ve bize hiç uymayan bir kıştan sonra ısıtıcı güneş ve yeni belirmeye başlayan yeşillikler hepimize tuhaf bir oynaklık vermişti. Sırtlarında beyaz ve kısa bir gömlekten başka bir şeyleri olmayan küçük çocuklar hiç durmadan koşuyorlar, bağınıyorlar ve şose yolunun kenarındaki hendeklerde yuvarlanıyorlardı.

Delikanlılar keman ve klarnet çalarak yürüyorlar, genç kızlar parlak sesleriyle su gibi türküler söylüyorlardı.

Ben de etrafı gözden geçirerek bir köy, bir çiftlik, yanında kalabileceğimiz bir yer araştırıyordum.

İkinciye doğru siyah zeytin ağaçlarının arasında yükselen açık renkli çınar ve kavaklar gözüme ilişti. Burası küçük bir değirmendi. Suyu bol bir çay küçük söğüt ağaçlarının arasından geçtikten sonra dar ve taş bir mecraya giriyor, oradan da dört tane tahta oluğa taksim oluyordu.

İhtiyar çınarlar çukura gömülen eski değirmenin siyah kiremitli çatısını örtüyorlar ve ön tarafındaki geniş meydanı gölgeyorlardı.

Ağaçların hışırtısını bastıran bir gürültüyle değirmenin altından fıkırdayıp çıkan köpüklü sular iki sıra taze kavağın ortasından geçip ilerideki sazlıkta kayboluyordu.

Burada çergilemek hiç de fena değildi. Yüklü eşeklerle sık sık gelip giden köylülerden, değirmenin işlek olduğu anlaşılıyordu. Ve bir kurşun atımı ötede beyaz minaresiyle bir köy görünüyordu.

Daha çadırları kurmadan Atmaca, klarnetini alarak, kamatlarının biri açık duran kocaman kapıya yanaştı, çalmaya başladı.

İçeride sesi duyan köylüler, oraya birikerek dinliyorlardı. Değirmenci de bunların arasındaydı, beyaz sakalını karıştırarak lakayt gözlerle bakıyordu.

Bilir misin adaşım, bu köylüler tavuk ve oğlak çaldığımızı söyleyerek bizden şikâyet ettikleri halde bizi gene severler.

Aralarında bir kileye yakın buğday toplayarak Atmaca'ya verdiler. Ve değirmenci buna iki çömlek de yoğurt ilave etti.

Biz bu güzel kabulden cesaret alarak, biraz ötedeki zeytin ağaçlarının arasında çadırlarımızı kurduk.

* * *

İşler iyi gidiyordu. Kadınlar taze söğütlerden yaptıkları sepetleri yakın köylerde satmakta güçlük çekmiyorlardı. Çalgıcılarımız yarım gün uzaktaki köylerden bile düğüne çağırılıyorlardı.

Atmaca tabii en baştaydı...

Sen bu Atmaca gibisine daha rastlamamışsındır.

Bir kere heybetli delikanlıydı: Yağız derisi, yüzüne delice dökülen simsiyah saçları ve koyu gözleri...

Sonra burnu... Uzun, sivri, ucu biraz aşağı kıvrık burnu...

Bunun için biz ona Atmaca derdik...

Başı, geniş omuzlarının üstünde bir arapatındaki gibi dik dururdu ve bir arapatı ondan daha çevik değildi...

Bütün çergilerde onun cesareti, onun güzelliği, onun çalgısı söylenirdi.

Başka Çingene'ler gibi çalmazdı o, adaşım: Bir kere nota bilirdi. Şehir mektebini okumuş, bitirmişti; sonra içliydi... Sanırdın ki, klarneti çalarken, havayı ciğerlerinden değil, doğrudan doğruya yüreğinden veriyor.

Geceleri tek başına bir ağacın dibine çekilirdi. Biz de çadırların önüne çıkıp yüzükoyun yatar, çenemizi toprağa dayayarak onu dinlerdik.

Hiçbir sevgilisi yoktu. Ne geçtiğimiz Türkmen köylerindeki al yanaklı güzeller, ne de ince dudaklı Çingene kızları onun bakışlarını bir andan fazla üzerlerinde alıkoymuyorlardı...

Halbuki çalgı çalarken büyük gözlerde –oradaki kıvılcımları söndürmek ister gibi– bir nem belirmediğini, esmer yanaklarında –bir ateşe rastgelmiş gibi derhal kuruyan– birkaç ufak damlacığın yuvarlanmak istediğini görmüştük.

Çok konuşmaz, konuştuğu zaman da içindekilerden bize bir şey sezdirmezdi. Neler hisseder, neler düşünürdü? Onu bu dünyaya bağlayan şey neydi? Hiçbirimiz bilmezdik. Acaba birisini sevdiği için mi, yoksa hiç kimseyi sevedemediği için mi, bu kadar yanık, bu kadar derinden çalışıyordu?..

Ara sıra uzun müddet kaybolur, başka çergilerde dolaştığı, şehirlere inip büyük beylerin meclisine girdiği söylenirdi.

Kasabadaki efendiler ona akran muamelesi ederlerdi, fakat o davarlardan bizimle beraber koyun uğrular, düşünlerde bizimle beraber çalgı çalardı.

* * *

Hemen her akşam değirmenin önündeki meydanlıkta toplanıp ahenk yapıyorduk. Şimdilik bir şey anaforamadığımız için değirmenci de memnundu. Kızıyla beraber büyük çınarın altına bir hasır atıyor, bağdaş kurup oturarak bizi dinliyordu.

Değirmencinin kızı tam bir köy güzeliydi.

Yuvarlak bir yüzü, kalın dudakları, kalçalarına kadar uzanan ince örgülü saçları vardı.

Ama yüzü hep soluktu. Etrafındaki şeylere, kendisiyle alışverişi yokmuş gibi, dümdüz bir bakışı ve dudaklarının kenarından dökülüyormuş gibi, isteksiz bir gülüşü vardı.

Bu kızcağız sakattı adaşım, küçükken sağ kolunu değirmenin çarklarından birine kaptırmıştı.

Şimdi onun yerinde şalvarının beline iliştirilen boş bir yen sallanıyordu.

Ve bu onu insanlardan ayırıyordu.

Düşünebilir misin, güzel bir kızın bir kolu olmazsa bu ne demektir? Derenin üst başında çıpıl çıpıl yıkanan genç kızlara karışamıyordu. Vücudunu ve ondaki ayıbı her zaman örtmeye mecburdu...

Geceleri birbirlerinin evinde toplanıp cümbüş yapan kızlarla da birleşemezdi, çünkü ne tef çalmak, ne de parmaklarının arasına tahta kaşıklar alarak oynamak elinden gelirdi...

Belli ki onun bütün çocukluğu bitmez tükenmez bir hasretle geçmiş; belli ki zeytin dallarına sincap gibi tırmanan, birbi-

riyle alt alta, üst üste güreşen, değirmenin önünde erkek çocuklarla su fişkirtmaca oynayan akranlarına bir duvara yaslanarak istek dolu gözlerle bakmıştı.

Şimdi bütün bunlara alışmış görünüyordu. Başka insanların yaptığı birçok şeyleri yapmak hakkının kendisinde olmadığını biliyor ve hiçbir şey istemiyordu.

Değirmenin kapısı yanındaki taş sedire saatlerce oturup meydanda eşelenen tavuklara, yahut kocaman çınarın kıpırdayan yapraklarına yarı yumuk gözlerle bir bakışı vardı ki, adamı ağlamaklı ederdi.

Geceleri babasıyla beraber gelir, onun yanında diz çöküp oturarak bize bakardı...

* * *

Sözü kısa keselim adaşım, bizim mağrur ve insafsız Atmacamız, değirmencinin bu sakat kızına vuruldu.

Tavuslara, sülünlere bakmaya tenezzül etmeyen yabancı kuş, kanadı kırık bir çulluğun, şikâri* oldu.

Eyvah bana ki meselenin çok geç farkına vardım. Ben anladığım zaman alev saçağı sarmıştı... Yoksa çoktan çergiyi toplar, başka yere göçerdim...

Atmaca hiç kimseyle konuşmuyor, düğünlere gitmiyor, zeytinlerin altında tek başına çalışıyordu. Ama geceleri çınarın altında adamakıllı coşar, gözlerini kıza diker, üfler, üflerdi...

Ve biz titrediğimizi, bağırarak, konuşarak, yahut yerlere atılıp ağlamak istediğimizi hissederdik...

Onun çalışında, bir ateş yığını etrafında haykıran ateşe tapanların, yahut batmakta olan bir gemiye çarpan dalgaların feryadı ve inleyişi vardı.

Atmaca'nın kanatları düşmüştü adaşım. Sarardıkça sararıyordu. Değirmencinin köye indiği günler kapının yanındaki taş sedirde kızla beraber oturduğunu ve tırnaklarını, parçalamak ister gibi, iki tarafındaki sert kayada gezdirdiğini görünce, bu işin böyle gitmeyeceğini anladım...

* Avı.

Bir gece onu çağırđım, derenin alt başına gittik, kavak fidanlarının arasına oturduk.

Çakıllarda acele acele seken sulardan ve uzaklardan gelen bir kurbağa sesinden başka hiçbir şey duyulmuyordu.

Atmaca önüne bakıyor, niçin çağırđığımı, ne söyleyeceğimi sormuyordu.

Elimi omuzuna koydum, gözlerini bana kaldırdı:

"Seviyorsun!.." dedim.

"Öyle..." dedi.

"Ne yapacaksın?.."

Bu sorunun cevabını bulmak ister gibi gözlerini yukarıya, yıldızlı göğe çevirdi; uzun uzun baktı, birdenbire:

"Sen bizim çeribaşımızsın" dedi, "gezdğin yerler benden çok, tecrübelerin fazla, aklm, dirayetin bütün Çingene'lerden üstündür. Sana açılmalyım..."

Gözlerini hiç indirmeden, sanki yıldızlara anlatıyormuş gibi, söylemeye başladı:

"Onu seviyorum, ne yapacağımı da hiç düşünmedim. Sen benim sevmemin nasıl olacağını bilirsin... Ben ki, arkamdan uşaklarını koşturan konak sahibi hanımlara başımı çevirmedim; yedi köye hükmeden eşraf bana gelip: 'Kızım senin için yatalara düştü, Çingene olduğunu unutup seni evlat gibi sine-me basacağım, yalnız gel, gel de kızımızı kurtar!..' diye yalvardılar da, gene cevap vermeden yoluma gittim; işte şimdi bu bir kolu olmayan kızı seviyorum.

Onu alamam, onu kaçıramam... Halbuki o da beni seviyor. Bunu bana evvelisi gün ağlayarak söyledi. 'Gel,' dedim, 'beraber kaçalım.' Acı acı güldü, 'Ağam,' dedi, 'ben senden noksanım, bana sadaka mı veriyorsun?..' Onu nasıl sevdiğimi anlattım: 'Bana kolunun yerine kalbini veriyorsun,' dedim, 'bir kalp bir koldan daha mı az değerlidir?'

"Tekrar gözyaşları boşandı: 'Olmaz' dedi, 'düşün ki, her karşına çıktığımda senden utanacağım, başım yerde olacak, beni böyle zelil etmek ister misin? Bırak beni, ne olduğumu bileerek ihtiyar babamın yanında kalayım, sen de bir daha buralara uğrama. Bana sakatlığımı unutturarak deli deli rüyalar gördü-dün, seni ömrümün sonuna kadar unutamam, ama olmayacak

şeylere beni inandırmaya kalkma, eğer sahiden beni seviyorsan hemen buralardan git!..”

Atmaca burada bir nefes aldı ve gözlerini yere indirdi:

“Düşünüyorum, birleşirsek bu ikimiz için de sahiden azap olacak. Aramızda anlaşılmaz, boğucu bir havanın dolaştığını hissedeceğiz. Eğer o bana açılmaz, bana naz edemez, bana içinden geldiği gibi sarılamazsa, gözleri her zaman: ‘Ne diye gençliğini benim için nâra yaktın, sana yazık değil mi?’ demek isterse, ben ne yaparım? Her sözümünden, her tavrımdan alınır; kızsam ona dokunur, sevsem ona acıyormuş gibi gelir, kucaklasam boş olan kolunun yerinde bir sızı duyar ve bunlar hep böyle sürüp gider...

Ne yapacağımı, bu halin beni nereye götüreceğini sorma, bende artık kuvvet yok, akıl yok, düşünce yok, yalnız aşk var. Mavzer kurşunu gibi çarptığını yere seren bir aşk... Senin Atmacan artık kanatlarını kıvıldatacak halde değil!..”

Sustu, son sözler öyle acınacak bir tavırla ağzından dökülmüştü ki, fazla bir şey sormaya, hatta teselli etmeye kalkışmadım; ona bu halde ne söz söylenebilir, ne de o söyleneni duyardı.

Koluna girip çadıra kadar götürdüm.

İşler gittikçe sarpa sarmıştı adaşım, Atmaca'nın hali beni korkutuyordu. Fakat yapılacak hiçbir şey yoktu. Şimdilik işi olurluna bırakmaya karar vererek yattım. Bütün gece, büyük çınarın altında kollarını açarak sabırsızca bekleyen Atmaca'yı ve dudaklarının kenarında geniş bir sevinç, soluk yanaklarında görülmemiş bir pembelikle ona doğru koşan değirmencinin kızını gördüm. Fakat birbirinin kucağına atılacakları zaman şekli belli olmayan tuhaf bir cisim ikisinin arasına giriyor, bir çark gibi fırl fırl dönerek ve gittikçe büyüyerek onları ayırıyordu.

Günler, kuvvetli bir rüzgârın sürüklediği beyaz bulut kümecikleri gibi birbiri arkasına geçip gidiyorlardı. Ve biz, bunların sonunda muhakkak bir fırtına kopacağını seziyorduk. Herkes müthiş bir şeyden korkuyor gibiydi. Bütün çergiyi ağır bir durgunluk kaplamıştı.

İhtiyar ve tecrübeli Çingene karıları bildikleri afsunları okuyorlar, bütün iyi ve fena ruhları zavallı Atmaca'nın imdadına çağırıyorlardı. O, gittikçe çöken yanakları, nereye baktığı belli olmayan şaşkın gözleriyle geçerken delikanlılar başlarını yere eğiyorlar, genç kızlar ölü gibi sararan benizleri ve titreyen dudaklarıyla arkasmdan bakıyorlardı.

Kadın, erkek, genç, ihtiyar hiçbir şeye karar veremeyerek bekliyorduk. Sanki serseri bir rüzgâr kafalarımızdan her düşüncüyü silip süpürüyor, bizi şaşkın ve meyus buralarda bırakıyordu.

* * *

Bir gün Atmaca yanıma sokuldu.

"Bu akşam değirmende ahenk yapacağım, ben ihtiyarla konuştum!.." dedi.

Hafif yağmur çiseliyordu. Akşama kuvvetli bir yaz sağanağı gelmesi çok mümkündü. Bunu ona da söyledim.

"Değirmenin içinde çalacağım!" dedi.

"Değirmen geceleri de işliyor, o gürültüde mi?"

Tuhaf tuhaf güldü:

"Korkma!" dedi, "Klarneti o gürültüde de size duyururum. Nefesim daha o kadar kuvvetten düşmedi."

Yağmur akşama doğru sahiden arttı. Karşı tepedeki palamut ormanına birbiri arkasına yıldırımlar düşüyor, iri damlalar zeytin ağaçlarının siyah yapraklarını garip tıpırtılarla oynatıyordu.

* * *

Hepimiz değirmenin içine dolduk. Tavlada sallanan iki tane gaz lambası etrafa yarım bir aydınlık serpiyordu ve çarklar, taşlar, tozlu kayışlar dönüyorlar, dönüyorlardı.

Hepsinin birden çıkardığı yırtıcı gürültü yağmurun alçak tavandaki kesik hıçkırığına karışıyor, birbirini kovalayan gök gürültüleri bu korkunç ahengi tamamlıyordu.

Değirmenci ve kızı duvarın dibindeki sedire oturmuşlardı. Sallanan lambalar genç kızın yüzünde acayip gölgeler oynatıyordu.

Bütün gürültüleri bastıran ince bir ses birdenbire yükseldi: Kendisini değirmenin karanlık bir köşesine çeken Atmaca çalmaya başlamıştı.

Adaşım, ben o gece dinlediğim şeyleri öldükten sonra bile unutamam.

Dışarıda fırtına gittikçe artıyor ve rüzgâr ıslak kamçısını kerpiç duvarlarda gezdiriyordu. Yükselen sular tahta oluklardan taşıyor, haykıra haykıra yerlere dökülüyordu.

İçeride taşlar nihayetsiz bir coşkununla homurdanıyor; çılgın gibi dönen kayışlar şaklıyor; birbirine geçen tahta çarkların dişleri ağlar gibi gıcırđıyordu. Ve bunların hepsini bastıran deli bir ses kâh yalvarıyor, kâh hiddetle kıvranıyor, susacak gibi olduktan sonra tekrar yükseliyordu.

Alacakaranlıkta Atmaca'nın siyah ve parlak gözleri hiç kıpırdamadan genç kıza bakıyorlardı, genç kızın acınacak bir perişanlıkla çırpınan büyümüş gözlerine...

Ve öyle şeyler çalıyordu ki adaşım, onları anlatmaya bizim kullandığımız kelimelerin takati yoktur...

Bazan okşayan, ısıtan bir sabah güneşiydi... Fakat derhal yüzümüzü yırtan, gözümüzü kör eden, içindeki ateşleri kum tanesi gibi etrafa saçan bir çöl fırtınası oluyor, yahut bağrımıza işleyen bir bıçak haline geliyordu.

* * *

Son ve keskin bir çığlıktan sonra Atmaca'nın ayağa kalktığını gördüm. İki üç adım ilerledi ve klarneti bir köşeye fırlattı.

Herkes doğrulmuştu. Üzüntülü gözlerle ona bakıyorlardı. O, yüzüne büsbütün dökülen kara saçlarını eliyle geriye attı. Birdenbire çukura gitmiş gibi görünen gözlerle etrafını araştırdıktan sonra onları değirmencinin kızına dikti, uzun uzun baktı...

O dakikayı ömrümde unutamam adaşım; dışarıda fırtına arttıkça artmıştı, duvarlar sarsılıyor, tepemizdeki kiremitler uçuyordu. Ve değirmen, azgın bir hayvan gibi homurduyor ve dönüyordu. Ve o, lambanın sönük ışığında, olduğundan daha büyük, adeta bir gölge gibi duruyordu. Gözleri genç kızın üze-

rindeydi. Tahammül edilmez bir acı yüzünün şeklini tanımayacak hallere sokmuştu. Kâh esmer derisini şişiren bir kan gözlerinin kenarına kadar fırlıyor, kâh dişlerinin arasında ezilen dudakları bile bembeyaz oluyordu. O dudaklar ki, bir şey söylemek ister gibi kıpırdıyorlardı ve kenarları ağlayacak gibi aşığıya çekiliyordu.

Bu bakış ancak bir an kadar sürdü. Sonra gözkapakları yavaşça düştüler ve o, yere yıkılacak gibi sallandı. Fakat hemen kendisini topladı. Bir kere daha etrafına bakındı. Sanki bir imdat bekliyor gibiydi: Kendisini bu kahredici, bu parçalayıcı ağrılardan kurtaracak bir imdat... Nihayet kafasına bir şey vurulmuş gibi inledi. Gerisingeriye dönerek değirmenin öbür başına, çarkların ve kayışların kudurmuşçasına döndükleri köşeye doğru atıldı.

Bir nefes alımı kadar hepimiz olduğumuz yerde kaldık, sonra delice bağırarak arkasından koştuk...

Heyhat adaşım, çok geçti. Atmaca yerinden fırlayan ve "işten geçti" demek isteyen gözlerle bize doğru geliyordu.

Sağ kolu yerinde değildi ve oradan oluk gibi kan fışkınyordu. Birkaç adımdan sonra sendeledi, ayaklarımızın dibine yıkıldı.

İşte adaşım, sana seven bir Çingene'nin hikâyesi.

Çiçeklerin açtığı mevsimde, senin kollarına yaslanan ve çiçekler kadar güzel kokan bir vücutla uzak su kenarlarında oturmak ve öpüşmek, yoruluncaya kadar öpüşmek hoş şeydir...

Seni gördüğü zaman zalimce başını çeviren mağrur bir dilberin kapısı önünde ve ay ışığı altında sabaha kadar dolaşmak, bunu candan arkadaşlara ağlayarak anlatmak, -söz aramızda- gene hoş şeydir.

Fakat sevgili bir vücutta bulunmayan bir şeyi kendisinde taşımaya tahammül etmeyerek onu koparıp atabilmek, işte adaşım, yalnız bu sevmektir.

Kurtarılamayan Şaheser

Genç şair siyah meşin ciltli ufak kitabı havaya kaldırarak bağırdı:

“Bundan daha yükseğinin bulunduğunu söyleyemez, sevgilim benim eserimden daha güzelini okuduğunu iddia edemez ya.”

Gözlerinde, erimiş bir madenin oynak parlaklığı ve yanık yüzünde bir ekmek kabuğunun kırmızımtırak donukluğu vardı.

Yer ayaklarının altından itiyormuş, yahut gökyüzü kendini çekiormuş gibi yukarıya uzanıyor; vücudunu insanlıktan ayıran bir buğu, hareketlerine gökyüzündekilere mahsus sarhoşluğu veriyordu. Çimenler üzerinde uçuşan beyaz kâğıtlar, ki bunlar elindeki şaheserin müsveddeleriydi, yüzüne sisten yaratılmış küçük kuşlar gibi dokunup geçiyorlar ve sonra bahçedeki beyaz güllerin, kan rengi karanfillerin, bıçak gibi keskin kokulu sardunyalının, yaşmaklı bir kadına benzeyen zambakların, ince sapları üzerinde alevli bir meşaleyi hatırlatan lalelerin ve renkli maskeleriyle eski Yunan aktörlerini andıran hercaimenekşelerin üstüne konuyorlardı.

Ve genç şair gülüyordu; yüzünün hiçbir çizgisini değiştirmeyen fakat bir nehir coşkunluğuyla dökülen bir gülüş esmer yanaklarına yayılıyordu.

Çünkü o bugün şaheserini bitirmişti.

Siyah meşin ciltli kitabın sahifelerine bakarak haykırdı:

“Artık hiç kimse benden yüksek değildir; Homeros veya

başkası! Ben bunlara da tepeden bakıyorum. Ve sevgilim benden daha iyi yazarları gösteremeyecek. Ancak herkesten yüksek şeyler yaratırsam beni seveceğini söylemişti. İşte, benden evvel gelenlerin ve benden sonra gelecek olanların yetişemeyecekleri yüksekliğe çıktım. Ve yalnız kendisi için yazdığım bu kitabı ona verdiğim zaman o da benim için sakladığı kalbini verecek...”

Kitabın sahifelerinden gözlerini ayırmayarak yürüdü. Islak çimenleri çiğneyerek ve ayağının altında ezilen menekşelere dikkat etmeyerek, iki tarafı mermer direkli bir kapıdan evine girdi.

Ve şaheserini sevgilisine yolladı.

* * *

Tam sekiz sene evveldi ve o zaman genç şairin şakaklarında şimdiki gibi beyaz teller, gözlerinin kenarlarında yorgunluk çizgileri yoktu. Yüzünün derisi beyaz bir güle, dudakları kırmızı bir güle benzerdi. Ve memleketin kadınları onun şiirlerini sonsuz bir baygınlık ve şehvetle okurlardı. Bu esnada gözlerinin önüne mısraları gibi tatlı ve ince endamıyla genç şair gelirdi.

Fakat güzelliğinin derecesi insan güzelliği hudutlarını aşan bir genç kız vardı ki bunlara istihfafla* dudaklarını bükmek acayıpliğinde bulunuyordu.

Ve genç şair, yazıları karşısında kendinden geçmeyen bu fevkalade kızı seviyordu...

“Sevgilim” dedi, “mısralarım ki Hind’in ipeklileri kadar ince dokunmuş ve İran’ın kıymetli halıları gibi hünerli renklerle süslenmiştir, niçin senin kalbini heyecana getiremiyorlar? Geceyi terennüm eden şarkılarım sana kendi gözlerini; gün doğuşunu anlatan şarkılarım sana dudaklarının rengini hatırlatmıyor mu? Dalgalara ait şiirlerimde dağınık saçlarının tellerine rast gelmiyor musun?”

“Belki böyle olabilir...” diye genç kız cevap verirdi, “Belki böyle olabilir, genç şair, fakat benim seni sevmem için daha

* Alay.

başka şeyler yazabilmen lazımdır. Bana tanımadığım şeylerden, saklı güzellikler ve hakikatlerden bahsedebilir misin? Ve bunları herkesten daha güzel olarak yazacak kudreti kendinde buluyor musun?

Güzel yazıyorsun ey şair, derin ve azametlisin, fakat Fuzulî daha derin, Goethe daha azametli değil miydi?

Söyle, ihtiras ve çılgınlıkta Shakespeare'î, istihza* ve ıstırapta Dante'yi geçebilir misin?"

Ve genç şair anlıyordu ki, bu büsbütün başka bir mahluktur. Kadınları hayran eden, çeken şeylerin buna tesiri yok. Çünkü bu kızın gözleri baktığı şeyleri görüyordu ve sınırlarında hissetmek, kafasında düşünmek kabiliyeti vardı...

Ve genç şair cevap verirdi:

"İçimdeki ateş, herkesin ısınmak için bana sokulmasına kâfiydi. Ben de onu üfleyip çoğaltmak, orada bir yangın yapmak ihtiyacını duymuyordum... Lakin, ey sevgilim, görüyorum ki bu, kıvılcımlarını senin kalbine sıçratamayacak kadar fersizmiş. Fakat bunu yanardağ yapacak kudret bile bende var. Sana söylediklerini aratmayacak eserleri getireceğim, sevgilim ve o zaman kalbini bana vereceksin..."

"Ve o zaman kalbimi sen alacaksın!.."

Ve genç şair bir ay şehrin etrafındaki ormanları dolaştı, ki orada yerlere kadar uzanan dalların pembe dudaklı çapkın gelinciklerden, sarışın ve hayalci papatyalardan aldığı gürültüsüz öpücüklere, yalnız sinsi sinsi yürüyen yabankedileriyle, daima koşan ürkek karacalar mâni oluyorlardı.

Ve bir ay geniş nehirlerin üzerinde kayıkla dolaştı ki, orada, boyalı teknelerinde ağlarını temizleyen ihtiyarlar, tatlı sesli su perilerinin toy balıkçıları bataklık sazlarının içine nasıl çektiklerine dair acıklı türküler söylüyorlar; ve geceleri küçük balıklar, ayın nehre avuç avuç serptiği gümüş kırıntılarını toplamak için, suyun üstünde sığıyorlardı.

Ve bir ay, geceleri şehrin içinde gezerek, birbirinin göğsünde uyuyan çiftleri, sokaklarda bir tek gölge halinde dolaşan sevdalıları gördü. Korulardaki sık ağaçların altını ve alçak duvarlı bahçelerde ay ışığının giremediği karanlık köşeleri gözet-

* Üzüntü, umutsuzluk.

leyerek sonsuz veda monologlarını veya kıskanç âşıkların yeis dolu şikâyetlerini dinledi.

Ve üç ay sonra, gümüş bir kalemle gümüş ciltli bir deftere geçirdiği şiirleri sevgilisine yolladı.

Fakat bu defter, zehirli dikenlerle yazılmış gibi acı satırları taşıyan bir cevapla geri geldi. Genç kız:

“Heyhat, zavallı şairim” diyordu, “şiirlerin ihtiyar ve zengin çiftlik sahibinin kızını ağlatacak ve valinin mağrur yeğeni- ne önünde diz çöktürecek kadar güzeldir. Sokaktan geçtiğin zaman kadınlar pencerelerden eskisinden daha çok sarkacaklar, ihtimal minimini ipek mendillerini de –tabii dalgınlıkla– ayaklarının dibine düşüreceklerdir. Fakat bütün bunlar beni sana yaklaştırmaya kâfi değil...”

Gerçi gördüğün ve yazdığın şeyler fevkaladedir. Lâkin ben de seninle beraber olsaydım onları aynı şekilde göreceğim değil miydin? Hangi şey bana bilmediklerimden bahsetti? Belki şiirlerin bizzat hayat kadar tesirli ve tatlı yazılmıştı, saf ve iyilikle doluydular; fakat söyle, Horatius senden kat kat tesirli ve tatlı değil miydi? Vergilius, ilahi Vergilius kadar temiz ve hayır isteyen olmak elinden geliyor mu?”

Genç şair tükenmez hıçkırıklarla minderlerin üstüne atıldı. Yüzükoyun kapanarak ağlıyor, ağlıyordu. Hayatlarında hiç sevmemiş olanların tahayyül edemeyecekleri bir acı onu boğuyor; sanki gür alevli bir meşale göğsünün içerisinde dolaşarak kaburgalarını yalıyormuş gibi kıvranıyordu.

Kendisini tutmak isteyerek, beyaz dişlerini mor kadife yastıklara geçirdi... Göğsünü saran bir sesle kesik kesik: “Yazacağım sevgilim” dedi, “sana istediklerini yazacağım!..”

Ve genç şair altı ay memleketin bütün büyük filozoflarını, şairlerini dolaştı. Şehrin birinde, uzun siyah sakallı, tepeleri çıplak filozoflar, eskimiş cübbelerinin geniş kollarını sallayarak ona Aristoteles’ten, Epikür’den veya İbni Rüş’ten bahsettiler.

Ve gözlerinde, başka bir âleme bakmaktan doğan, hürmete layık bir mahmurlukla –ki genç şair bunu evvela açlıktan zan-

netmişti- ruhun ölmezliğinden ve değişmelerinden; fani olan eşyanın ebedi olan hayata ve fani olan hayatın ebedi olan eşya-ya karşı vaziyetlerinden ve -kendilerinin buldukları- ebedi hakikate varmak felsefesinden; ezeli ve felsefi hayatın lezzet ve feragatiyle dünya hayatının ve zevklerinin süfliliğinden -ta belediye reisinin verdiği mükellef ziyafete geç kalmamak için bu asil konuşmayı kesinceye kadar- coşkunca bahsettiler.

Ve diğer bir şehirde, gür beyaz kaşlı, damarlı elli meşhur biyoloji âlimleri genç şaire karncaların öğleden sonraki yaşayışları hakkında yeni nazariye ve tahminleri ihtiva eden yirmi muazzam ciltlik kitaplarını hediye ettiler.

Ve çalısız bir evde, şatafatsız bir masanın başında toplanan beyaz ve nazik elli, ince yüzlü, parlak ve uzun saçlı, sihirli sözlü şairler, -muhayyilenin genişlemesine pek ziyade yardım eden- bir kâğıt oyunuyla meşgul olurlarken şiirden, sanattan ve bilhassa estetikten bahsettiler. Ve ona daha fazla alaka göstermek isteyerek önlerindeki küçük para kümesini bitiriveren bu kâmil ölmezlerden bazıları, eve hülyalı bir loşluk veren sö-nük kandilin ışığında, derin ve binbir renkli şiirlerini okudular.

Ve keskin kokulu portakal bahçelerinde, erguvan renkli güller arasında, ay ışığının renklerini aksettiren firuze yüzükler, opal taşından küpelerle dolaşan va küçük bir kuşa benzeyen başlarını şairin ipek harmanisinin arasına saklayan sevgilileri veya büyük bir gece şenliğine Lahur şalından sarıkları, zebecet saphı asalarıyla, gümüş bilezikli zenci köleler arasında gelen ve Firdevsi'yi imrendirecek ilahi cenk kasidelerini gülümseyerek dinleyen uzun bıyıklı, heybetli sultanları onun taze muhayyilesinde yaşattılar.

Ve genç şair altı ay memleketin velut* ve bakir sanatkârları arasında seyahat etti. Köyün birinde, geniş yapraklı çınarların altında, rutubet kokan hasırlara oturarak, tepelerindeki saçları kazınmış buruşuk yüzlü ihtiyar saz şairlerini dinledi. Ve onlar buna öyle kahramanları terennüm ettiler ki, zürafalar gibi koşan beyaz atlarıyla bir akbaba sürüsü halinde şehre iniyorlar ve korkudan ovalara kaçan ahali arasından ince vücutlu, pembe topuklu kızları beygirlerinin üstüne alarak kaçırıyorlardı.

* Doğurgan, çok eser veren.

Ve öyle babayığitlerden bahsettiler ki, ormanlarda bir kaplan gibi hüküm sürüyorlar ve kendilerine uykuda baskın veren yirmi tane düşmana, hiçbir silahın işlemediği dev gibi vücutlarıyla saldırarak onları sansarın önündeki civcivler gibi dağıtıyorlardı.

Ve başka bir köyde, deniz kenarındaki isli bir kayıkçı kahvesinde küçük boylu, seyrek bıyıklı bir âşık, elindeki minimini kemeçle binbir türlü korkunç ve hayret verici deniz maceralarını haykırıyordu.

Ve genç şairin gözünün önünde, tek yelkenli bir taka ile muazzam kalyonlara hücum eden, sahildeki kasabaları dehşet içinde bırakan iri palalı, çıplak kollu kabadayılar; veya alçak küpeşteli alamanalar*, aykırısere cıvıklarla açık denizlere uzanarak mücevher ve esir yüklü tüccar gemilerini soyan gözü yılmaz korsanlar geçit resmi yapıyorlardı.

Ve o, bu basit çalgıların belki cıvıttıdan fark edilemeyecek olan nağmelerinde herhalde derin bir şeyler bulunması lazım geldiğini hissediyordu.

Ve genç şair altı ay memleketin bütün şehirlerini dolaştı ve orada ağlayanları ve gülenleri gördü.

Büyük bir konağın geniş salonunda raks ve kahkahadan yorulup terleyenler serin şerbetlere, buzlu yemişlere koşarlarken, kristal pencerelerden dışarı süzülen ışıktaki, soğuktan donan ayaklarını avuç avuç karla ovmaya çalışan ihtiyarları gördü.

Kucağında taşıdığı aç çocuğu yaşatmak için sarhoşların arkasından koşan kadınları; ve karnında taşıdığı günahsız çocuğu öldürmek için hekimlerin cebine beyaz alevli inci salkımları koyan kadınları gördü.

Kardan ve rüzgârdan koruyan bir dükkân kepengi altında, başını bir köpeğin sırtına dayayarak uyuyanları ve güzel ısınmış odalarda, Çin ipeği örtülü yataklarda, nakris** ağrılarıyla kıvranarak uyuyamayanları gördü.

Aptalların tahakkümüne, günahsızların cezalanmasına; faziletin susmasına ve ihtirasların gürültüsüne, hikmet ehlinin tahrik edildiğine ve nadanların alkışlandığına şahit oldu.

* Büyük kayık.

** Nikris olmalı. Halk arasında damla hastalığı denir. Parmaklarda, topuklarda, eklem yerlerinde olur. Tıpta gut adıyla geçer.

Ve tam bir buçuk sene sonra, altın bir kalemle altın ciltli bir deftere geçirdiği şiirleri sevgilisine yolladı.

* * *

Fakat bu defter, bir Arap hançeriyle yazılmış gibi keskin satırları taşıyan bir cevapla geri geldi.

“Hayret, ey genç şair!” diyordu, “Öyle güzel şeyler yazıyorsun ki, yüzyıllardan beri sahipsiz duran sanatkârlık tacı senin başını süslemek için herhalde acele edecektir. Ve hükümdarlar, sana bitip tükenmez şereflerin erguvan renkli maşlahını giydirmek için saraylarının geniş bahçelerinde muhteşem ziyafetler hazırlayacaklardır.

Halbuki ben gene senden uzak kalacağım...

Felsefelerini, ey şair, en ele avuca sığmaz kafaları bağlayacak kadar kuvvetli ve güzel laflarla dolu olan felsefelerini senden evvel Eflatun ve daha birçokları kandırıcı bir belagatle ve fazlasıyla tekrar etmediler mi?

Kabadayılık ve savaş destanların o kadar tesirlidir ki, Çin’in hiç durmadan uyuyan afyonkeşleriyle, Hind’in yıllardan beri kımıldamayan fakirlerini, Priyamus’un kahraman milleti veya Rüstem’in korkusuz arkadaşları gibi azgın dövüşlere, şanlı yiğitliklere sürükleyebilir.

Fakat bu yolda Homeros’un senden daha coşkun, Firdevsi’nin daha usta olduğunu inkâr edebilir misin?

Gezdiğin yabancı yerlerin büyüleyici kokusunu ruhlanmıza benzersiz bir ustalıkla üflüyorsun, fakat şüphesiz Byron da seyahatlerini anlatırken güzellik ve ustalıkça senden daha aşağı değildi.”

Ve genç şair ipek minderlere ateş gibi gözyaşları dökerek düştü. O kadar çok seviyordu ve şimdiki ıstırabı o kadar büyüktü ki artık hiçbir şey onu yatıştırılmaz sanılırdı. Evvela iki yumruğunu dişleriyle ısırarak ve ayaklarının ucuyla kadife sediri parçalayarak hıçkırıyordu. Fakat biraz sonra birdenbire fırladı; susmuştu. Gözlerinde yaş yerine alelacayip bir parıltı vardı. Yavaş yavaş loş bir karanlığa dalan odaya alnından, gerilen ve birdenbire daha genişlemiş görünen alnından, be-

yazımtırak bir ışık yayılıyordu. Odanın aynı koyu lacivert tülle örtülmeye başlayan renkli eşyası ortasında fildişinden bir Buda heykeline benzeyen vücudu gittikçe büyüyor ve uzuyor gibiydi.

Geriye atılmış başından lülelerle saçlar çıplak omuzlarına dökülüyor, bir şeyi kucaklamak ister gibi yumuşak bir hareketle ileri ve biraz yukarı uzanan kolları bir mayıs gecesindeki hilali andırıyordu. Gökyüzünün en uzak yerindeki birer yıldız gibi kırpışan gözlerinin önünde kapkaranlık bir saha uzanıyordu: Siyah, gözleri kamaştırarak kadar siyah bir boşluk... Ve bunun ortasında ince bir yol vardı, kendi gözlerinden çıkan ve uzak, görünmez yerleri dolaştıktan sonra yine oraya dönen ince, adeta bir bıçakla çizilmiş gibi keskin ve beyaz bir yol, bir çizgi...

Ve anladı ki, ihtişam ve büyüklüğe, gizli hakikatlere ve ölmez güzelliğe giden yol bu...

Oraya koşmak ister gibi atılırken, üzerlerindeki gözyaşı hâlâ kurumayan yastıklara düştü.

* * *

Ve genç şair tam iki sene hiçbir insanın giremediği hudutsuz kum çöllerinde dolaştı.

Ayrı, her şeyden, herkesten ayrı ve uzak kalmak, yalnız kendisini dinlemek, yalnız kendi düşünebileceği gibi düşünmek istiyordu. Sakız gibi çiğnenmiş güzelliklerden, bir dua kadar çok tekrar edilmiş yeni fikirlerden eser bulunmayan bu çölde hiçlik ve... güzellik hüküm sürüyordu: Ne canlı kumları güneşin ve ayın bakışlarından saklayan münasebetsiz bir ağaç, ne durmadan sızan bir yara gibi etrafını kirleten bir su, ne de üzerinde şairlerin zevzeklik edebilecekleri bir çiçek görülüyordu.

Ve işte burası güzeldi.

Çünkü burada yalnız güneş, ay ve kum vardı... Bir de rüzgâr.

Ve bunlar büyük, güzel ve sarihtiler.*

* Açık, belli, belirgin.

Evet, büyüklüklerine rağmen sarıh... Ne bir nebattaki kar-
makarışik, anlaşılmaz değişmeler, ne bir hayvandaki içinden çı-
kılmaz ve dehşetli yaşayış hareketleri, ne bir dimağdaki kökü
bilinmez hisler ve düşünceler... Burada insan ruhunun en çok
susadığı ve muhtaç olduğu bir vuzuh* vardı ve bunu şairin vü-
cudundan başka hiçbir şey bozamıyordu.

Bu vuzuh, korkunç bir karışıklığın görmek kudretinden
mahrum olan gözlerimizdeki tecellisi de olabilirdi, buna rağ-
men herhangi çelimsiz bir mahlukun mütecessis** kafalarımız-
da sıraladığı mızımız sorguları tekrar etmiyorlardı.

Ve o, zihni hiçbir sorgu çengelinde takılmadan düşünebiliyor-
du. İşte böylece bu mutlak güzelliğin içinde yıkandı, yıkandı...
Geceleri ayın ışığı altında insana kıvıldıyormuş gibi gelen kum-
lara yüzükoyun yatarak başını bu minimini zerrelere gömüyor
ve onlar, her nefes alışında ağzına, burnuna dolmak isterlerken,
o gözlerini içine çevirerek kendine bakıyordu. Anlıyordu ki yazı-
lacak şeyler, güzel ve hakiki şeyler yalnız orada var...

Fakat o burada maddi elemelerin en acılarını tattı. Çünkü
gündüzün çöl bir maden eritme ocağına dönerdi. Birer kıvılcım
olam kumlar, derisini yırtarlar, güneşten su halinde akan alev-
ler sırtını yalar ve ensesini delerek beynine kadar dökülürlerdi.

Ara sıra bir hurma ağacı aramak ve su tulumunu doldur-
mak için çölün kimsesizliğinden ayrılırken –ki nihayet o da bir
insandı ve yaşamaya mecburdu– ayaklarının altında kıvılda-
yan, kayan ve çöken bir zemin hissedirdi. Ve bazan dizleri der-
mansızlıktan kırılarak bu dikenli yatağa uzanır ve midesinin di-
mağına kalkıp ilerlemek, uzuvlarına böylece uzanıp kalmak için
verdiği birbirine zıt emirlerin feci mücadelesine şahit olurdu.

Fakat o bunların bağırmaclarını susturduktan sonra yine çö-
le, büyüklük ve tenhalık ülkesine dönmekte acele ederdi.

Hiçbir zaman susmayı bilmeyen kalbi hemen her gün sev-
gilisini, evini, bütün bıraktığı yerleri yavaş fakat keskin bir ses-
le fısıldar ve o, göğsünün içinde birbirine muvazi*** birçok bı-
çakların hep beraber hareket ettiklerini hissedirdi.

* Açıklık.

** Meraklı.

*** Paralel.

Fakat iki sene sonra, sertleşen ve kararan bir deri, gözlerinin kenarında derinleşen çizgilerle burayı terk ettiği zaman, büyüklük ve güzelliği, acıyı ve hasreti yüz yüze tanıyordu.

Ve genç şair iki sene engin denizleri ve şimalin buz sahralarını dolaştı.

Deniz... İşte bu da muazzam ve nefis bir şeydi... Kendisini gezdiren geminin güvertesine uzanarak uzaklara, ta uzaklara bakar ve kesik kesik nefes alan sulardan başka hiçbir şey görmezdi.

Çöl ve deniz hemen hemen aynı şeylerdi: Her ikisinde de aynı büyüklük, aynı ağırbaşlı sessizlik veya aynı heybetli ve derin bağrımalar... Ve denizde de, küçük, minimini, sinirlendirici teferruat yoktu. İnsan orada yalnız renkten renge giren su damlaları ve devlere benzeyen bir mahlukun yavruları gibi birbirleriyle oynaşan hoyrat dalgalar görebilirdi... Sonra bitmez tükenmez bir genişlikle karanlık ve sıkı bir derinlik... Ve bütün bunlar onu manasız bir tecessüse değil, düşünmeye sevk ederlerdi.

Ve sonra buz sahraları...

Beyaz, temiz, günlerce uzanan bu yerlerde, gösterişsiz bir kibarlık ve incelik vardı. Sade, şatafatsız, fakat güzel ve tatlı olmanın sırrını ancak bu şekilsiz kar tepeleri keşfedebilmişlerdi.

Her şeyi hayattan uzaklaştıran, hiçbir zaman yenilmeyen dehşetli bir kudretleri olduğu halde, mütevazı ve kibardılar. Ne gururdan doğan bir süs, ne kendini beğenmeyi gösteren bir ses...

Ve işte genç şair fırtınalı denizlerden, soğuk buz sahralarından ayrılırken, dünya hudutlarını aşan bir genişlik ve derinliği, necip* kalplere mahsus olan bir kibarlığı ve esaslı kıymetlerin bir tek elbisesi olan tevazuu içinde taşıyordu...

Ve genç şair iki sene dünyayı rastgele dolaştı. Bu sefer gördüğü şeyler onu hayretten hayrete düşürüyordu. Halbuki değişen hiçbir şey değil, sadece kendi görüşüydü.

Evvelce fazilet diye baktığı şeylerin birer merasim ve gösterişten ibaret olduğunu ve asıl iyiliğe yalnız ahlak münakaşalarında veya akıllı nasihatlerde rastlanabildiğini, namuslu ola-

* Temiz, soylu.

bilmek için başkalarının namusuna dil uzatmanın, kirlenmeden yükselebilmek için temiz alınlara basarak çıkmanın yeter olduğunu ve daha buna benzer birçok şeyleri gördükçe şaşkınlığı büsbütün artıyordu. Fakat o, böylece ahmaklık ve aciz isimli mahluklarla, bunların çocukları, küstahlık ve riya adlı iki zavallıyı tanımış oldu.

Ve ayrılırken kalbinde yalnız ufuksuz bir merhamet, yeis veya hiddeti manasız bulan bir rikkat* hissetti...

İşte genç şair şaheserini bilinmeyen ve bulunmayan kumaşlardan dokumak için yaptığı bu seyahatten dönüşünde, içinde Allahla boy ölçüşen bir kuvvet kıvıldıyordu. Çünkü şimdiye kadar yazanların ancak var olduğunu bildirdikleri şeye o bizzat erişmişti.

Üç ay uğraşarak derin manalı, renkli kelimelerden bir elbise giydirdiği şaheserinin her sahifesi onun çölde kavrulan ve kutuplarda gerilen muzdarip derisinin bir parçasıydı ve bir sevinci bağırarak, bir elemi ağlamak veya bulutlardan yüksek bir fikre ulaşmak için durmadan kıvıldayan satırlar coşkunu sinirlerinden örülmüştü. Ve o bu satırlardaki kelimeleri –vakit vakit bir sabah yıldızının belirsiz ışığı gibi ince, felaketin gözleri kadar keskin, yalanın dudakları kadar yumuşak ve bir çocuk rüyası kadar tatlı sesler veren kelimeleri– gözlerinin kenarındaki derin çizgilerden işledi.

Lazım gelen yüksek ve temiz asilliği eserine büsbütün verebilmek için de, onu yazdığı müddetçe insanların arasına karışmadı. Ve siyah bir kalemle, siyah meşin ciltli bir deftere yazdığı şiirleri sevgilisine yolladı...

* * *

Bu sefer genç kız, gözlerinde gurur ve hayretin parıltısı, hareketlerinde hasret ve isteğin acelesi olduğu halde bizzat geldi. Boynuna atılarak onu öptükten sonra böyle haykırdı:

“Genç şair, genç şair, ey benim sevgilim! Artık hiç... hiç kimse seni aşamayacak; sen peygamberleri gıptaya düşürecek şeyleri yarattın, sen insanları yaşamaya veya öldürmeye sürük-

* Yufkalık, incelik.

leyebilecek şeyleri yazdın. Güneş senden daha sıcak, gökyüzü daha geniş, ilkbahar rüzgârları daha canayakın değildir.

Ve sen bunları yalnız benim için yaptın.

Ey genç şair, ey benim sevgilim!

Artık hiçbir kadının benimle bir olmadığını hissediyorum. Artık Leylâ benim yanımda minimini ve Jülyet pek zavallıdır, ben Beatrice'ye bile gururla bakıyorum ve bundan sonra Süleyman'ın sevgilileri de benimle boy ölçüşemeyeceklerdir. Ebediliğe senin kolların arasında süzüleceğim sevgilim ve yüksekte, en yüksekte uçacağız.

Ey sevgilim, yalnız benim sevgilim!

Şimdiye kadar hep sana koşmak için çırpındığı halde yenilmez bir gururun emirlerini dinlemeye mecbur olan kalbim bak, içindekileri anlatmak için acele ediyor. O gururum ki, fanilerden birine meyli olduğu için gönlümü bir ısırgan demeti gibi dalamıştı, şimdi sana bunları söylemekte bir haz buluyor.

“Mademki uzun senelerin hasreti içimizde yaramaz bir çocuk gibi tepinmektedir, gel, birbirimizin olalım ve sen bana aşkın da ebedilik kadar tatlı ve güzel olduğunu anlat... Gel, beni kollarının arasında sık...”

Fakat genç şair onu kollarının arasında sıkmadı... Çünkü hiçbir şey işitmemişti.

Sevgilisinin, sedirlerden birinin üzerine bıraktığı şaheseri parmaklarıyla karıştırırken sihirli satırlar onun gözlerini, elinde olmayarak, çekmişler ve o, derin bir hayret içinde kendinden geçerek, bunları okumaya başlamıştı.

Yarattıkları o kadar güzeldi ve şairi o kadar kuvvetle çekiyorlardı ki, sevgilisinin: “Beni işitmedin mi şair!” diye bağıracağını bile duymadı.

Ve ancak genç kız onu omuzlarından yakalayınca kendine geldi. Kızın gözleri, kafasının içindeki herhangi bir ateşten kaçarak dışarı fırlamak isitiyormuş gibi yanıyordu. Dudakları titreyerek tekrar etti:

“Beni dinlemedin mi şair? Sana söylediklerimi işitmedin mi?”

“Ne söyledin sevgilim?” diye cevap verdi, “Beni affet, biliyorum ki tamiri kabil olmayan bir şey yaptım. Ama bunun se-

bebi senin için yazdıklarımın yine sana benzeyen güzellikleriydi. Aşkın sesinden uzak kalan kalpleri hasretin ne hallere koyduğundan bahseden satırlarım, beni seslerin en canayakınını dinlemekten alıkoydu. Tekrar et sevgilim, söylediklerini benim için tekrar et...”

Genç kız biraz düşündü. Yüzü beyaz, bir kuğunun tüyleri kadar beyaz olmuştu. Başını ağır ağır kaldırarak sordu:

“Hiç, hiçbir şey duymadın mı?”

“Hiçbir şey sevgilim, fakat tekrar et!”

O zaman boğuk ve yeisini örtmek isteyen bir sesle tekrar başladı:

“Kitabını okudum genç şair, yalnız harikuladeliklerle, yalnız insanı saran güzelliklerle doluydu. Ve senin herkes gibi olmadığını haykırıyordu.

Senden daha fazla uzak kalmak istemem ey şair!..”

Burada dudaklarını yakıcı bir gülüşle ısırdı; gözleri, donuk ve karanlık, şaire dikildiler, dimdik baktılar. O bir kadın, baştan aşağı bir kadındı... Dişlerini sıktı, onların arasından, keskin, ağır bir sesle:

“Yalnız...” dedi, “Yalnız bu kitap dehanı ve kudretini bana gösterdikten sonra aramızda lüzumsuz olmaya başlıyor... Ve görüyorum ki o seni hemen hemen benim kadar alakadar edecek...”

Hiç buna imkân var mı şair? Senin kafanda, ruhunda, hatta en ufak bir hüceyrende* bile benden başkasının yer almasına tahammül edebilir miyim?

Şu halde büsbütün senin olmam için bu engelin ortadan kalkması lazım. Ve sen benim için yazdığın bu kitabı yine benim için yok etmekte eminim ki tereddüt etmeyeceksin, hatta bunu ben yapacağım.”

Ve genç şairin elinden çekip aldığı şaheseri, orada, mercan alevlerle yanan ocağa fırlattı.

Ve bir feryat, duvarları sarsan, havayı karıştıran, yüzyıllık ağaçların fırtınada devrildikleri zaman yaptıkları gürültüye, ormana bir yıldırım düştüğü zaman vahşi hayvanların kopardıkları çığlıklara, ateş saçan bir yanardağın geniş çatlaklarından

* Hücrende.

fırlayan boğuk ve yırtıcı ıslıklara benzeyen bir feryat genç şairin göğsünden fırladı...

Ve o, kendisini oraya, minimini alevlerin kitabın meşin cildi ağılayışlı bir çıtırtıyla büktükleri ocağa doğru attı.

Fakat genç kız daha evvel koşarak ocağın önünü vücuduyla kapatmıştı. Vahşi bir gülüşle: "Çekil!" dedi.

Erkek, ki o zamana kadar gözlerinde sonsuz bir tatlılık ve ilahilikten başka bir şey bulunmazdı ve hareketleri devamlı bir çekingenliğin ağırlığını taşırdı, birdenbire buğulanan bakışlar, pençe haline giren kollarla oraya hücum etti ve her iki ağızdan birden fırladı: "Çekil!.." ve hiçbirisi çekilmedi...

O zaman aralarında öyle korkunç bir mücadele başladı ki, köpüren ağızlardan feci soluklar ve hırıltılar çıkıyor, duvarlara şiddetle çarpan kafalar orada kanlı saç demetleri bırakıyordu. Birdenbire erkek, genç kızı -gittikçe artan dermansızlığına ve erkeğin yüzünü parçalarken dökülen tırnaklarına rağmen vücudunu ocağın önünden ayırmayan genç kızı- boğazından yakaladı; kendininkilere korkunç bir sebatla bakan büyük ve kanlı gözler hareketsiz kalıncaya kadar sıktı.

Sonra, kollarının arasında yavaş yavaş gevşeyen, kanla buluşmayan yerleri ezik bir sarılık alan vücudu yere bırakarak ocağa eğildi, gittikçe hafifleyen alevlerin arasından meşin kitabı aldı.

Kavrulan, şeklini kaybeden bu ateşten cildi açtığı zaman yere ancak bir avuç mavimtirak kül döküldü... Ve bunu gören şair oraya, boylu boyunca yatan ölünün üstüne -bir kadının elinden kurtaramadığı şaheseriyle beraber- cansız yıkılıverdi...

1929

(*Atsız Mecmua*, s. 17, 25.9.1932)

Kırlangıçlar

Şehrin kıyısında, ufacık bir derenin kenarında, dalları suya sarkan ihtiyar bir söğüt ağacı vardır. İlkbaharın başlangıçlarında bu söğüdün dallarına bir dişi kırlangıç gelip kondu; derenin bir başından bir başına yıldırım gibi uçan, beyaz göğüslerini suya dokundurarak şeffaf kanatlı küçük böcekleri yakalayan diğer kırlangıçlara bakmaya başladı. Başını hafif hafif sallıyordu. Derin düşüncelere daldığı belliydi.

Söğüdün dalları hışırdadı. Bir erkek kırlangıç geldi, dişinin karşısındaki dala kondu.

Kırlangıçlar arasında pek teklif yoktur. Uzun uzadıya takdim filan edilmeden konuşmaya başladılar ve pek az sonra da ahbap oldular.

Evvela havadan, sudan bahsedildi. (İki kişi birbirlerini yeni tanıdıkları zaman havadan sudan bahsetmek âdettir.) Fakat biraz sonra erkek bir iki dal ileri geldi, dişi daha az çekingen bir hal aldı.

Muhabbeti kaynattılar.

“Olur ya!” demeyin, iki kırlangıcın ilkbaharda, herkes dört tarafa koşup çalışırken bir söğüt dalında oturup yarenlik etmeleri gündelik işlerden değildir.

Bizim kırlangıçların ikisi de antika mahluklardı, yani öteki kırlangıçlara benzemiyorlardı. (Başkalarına benzemeyenlere antika derler.) Evvela dişi kırlangıç lafı derin tarafından açtı:

“Siz hiç çalışmıyorsunuz?”

Başka bir kırlangıç olsaydı hemen: “Ya siz neden burada

oturuyorsunuz?" diye ikinci bir sorguya kalkıştırdı. Fakat bizimki derin derin içini çekti ve sustu.

Ve dişi onun söylediği şeyleri anlıyormuş gibi başını salladı ve gözlerini aşağıda şıptırıyla akan suya dikti.

Bir müddet daha sustular. Erkek birdenbire gözlerini dişiye dikerek söze başladı:

"Bakınız şunlara..." Ve aşağıda birbirini çaprazlayarak uçan ve dokuma tezgâhının mekiklerine benzeyen kırlangıçları gösterdi. "Bakınız şunlara... Sabah akşam demeden, yaz kış demeden çalışıyorlar. Ben bunlara çok kere sordum: Neden böyle durmadan uğraşıyorsunuz, dedim, cevap vermediler. Omuzlarını silkip yanımdan uzaklaştılar."

Dişi:

"Birbirimize sen diye hitap etsek nasıl olur?" dedi. Erkek, okkalı sözlerine cevap olmayan bu lafı beklememekle beraber, bu tekliften hoşlandı ve tekrar başladı:

"Adeta utanıyorum..." dedi, "Bütün kuşları sıraya dizseler biz herhalde sonuncu gelmeyiz. Kılığımız, kıyafetimiz düzgündür. Aklımız, şu sabahtan akşama kadar avaz avaz bağırان bül-bül den herhalde üstündür. Kanadımızı bir vursak en hızlı güvercinden daha çok yol alırız. Halbuki bütün kuşların en zavalısı bizmişiz gibi hiç durmadan didiniyoruz. Şu budala serçe bile üç günlük ömrünü keyifle geçiriyor da, biz, arasından uçtuğumuz ağaçları bile fark etmiyoruz."

Biraz durdu, dişiye doğru yandan bir göz attı:

"Yarın öldüğümüz zaman birisi bize sorsa: 'Dünyada neler gördünüz?' dese herhalde verecek cevap bulamayız. Koşmaktan görmeye vaktimiz olmuyor ki..."

Dişi, gözlerinin içi buğulanarak:

"Ah" dedi, "tıpkı benim gibi düşünüyorsun."

Erkek cevap verdi:

"Zaten seni burada tek başına görünce benim gibi düşündüğünü anlamıştım. Doğru değil mi ama? Şu dünyayı adamakılı görmeden, dünyanın ne olduğunu adamakılı anlamadan buradan gidecek olduktan sonra ne diye buraya geldik sanki? Yaşadığımızın farkına varmayacak olduktan sonra ne diye yaşıyoruz?"

Dişi tasdik eder gibi başını salladı:

“Etrafımıza göz gezdirince” dedi, “ben de senin gibi, dört tarafa koşan kırlangıçlardan başka bir şey görmüyorum. Ben de bunlardan mıyım, diyorum, sonra da bunlardan değilim galiba, diyorum. Onlar da beni pek istemiyorlar. Ne yapayım, burada oturup etrafa bakıyorum. Siz de, şey, sen de gelmesen böyle yapayalnız bu yazı geçirecektim.”

Akşama doğru lafları daha derinleştirdiler... Sonra ayrıldılar. Ve her gün buluşmaya başladılar.

Aman yarabbi, neler konuşmuyorlardı!.. Eğer kırlangıçlarda kitap yazmak âdet olsaydı, bunların yazacakları kitaplar muhakkak ki üniversitelerde okutulurdu.

Gitgide birbirlerine daha çok alıştılar. Çok kere dişi daha evvel gelir, gözlerini suya dikerek erkeği bekledi.

Bir gün çiçeklerden, bir gün yıldızlardan, bir gün öteki kırlangıçlardan bahsederlerdi. Hep düşünceleri birbirine uygundu.

Yalnız her ikisinin de içinde gizliden gizliye büyüyen bir korku vardı: Bir gün gelip ayrılmak korkusu.

Hiçbirisi bu korkusunu ötekine söylemeye cesaret edemiyordu. Kim bilir, belki öbürünün yanlış anlayacağından çekiniyordu. (Çünkü içten duyulan şeyler hep yanlış anlaşılır.)

İçlerinde bu ayrılık korkusu büyüdükçe bunu münasip bir şekilde diğerine söylemek için düşünmeye başladılar.

Mesela:

“Hiç ayrılmayalım, olmaz mı?” demek vardı, fakat bu pek geniş manalı ve müphemdi. Nasıl ayrılmayalım?..

“Bir yuva kuralım!” deseler, bu da pek bayağı kaçacaktı. Hem o zaman başka kırlangıçlara benzeyeceklerini sanıyorlardı.

Dünyanın geçiciliğinden, gökyüzünün sonsuzluğundan, sulardan ve diğer kuşların yaşayışlarından bahsederlerken, gözleri birbirine hasretle bakar ve: “Birbirimizden nasıl ayrılacağız?” demek isterlerdi.

Tesadüfün pek merhametli olmadığını ve birbirine böyle yakın olanları bir ikinci defa karşı karşıya getirmediğini biliyorlardı. Fakat konuştukları dil, diğer kırlangıçların diliydi ve bu

dilde, söylemek istedikleri şeyleri söylemekten utanıyorlardı. Bu dil, onların içindeki şeylere uygun değildi.

Yavaş yavaş gözlerine ve bakışlarına bir gamlılık çöktü. Dostluktan filan bahsederken, sesleri titriyor gibiydi; yahut onlar böyle zannediyorlardı. Fakat böyle zamanlarda hemen birinden biri, bir kahkaha atar ve işi alaya bozardı: İçi burkulduğu halde... Nihayet günün birinde ikisi de bunun böyle sürüp gidemeyeceğini anladılar. İkisi de birbirlerine açılmaya karar verdiler.

Sabahleyin karşı karşıya gelince dişi söylemek istediği şeyleri gözleriyle anlatmak istedi. Tam bu sırada, üzerinde oturdukları söğütten sarı bir yaprak koptu, iki tarafa sallanarak aralarında geçti ve dişinin en manalı baktığı zamanda gözlerinin önünü kapattı.

Erkek bu bakışı göremedi.

Fakat her ikisi de sarı yaprağı gördüler.

Erkek ağzını açtı:

"Senden hiç ayrılmak istemiyorum..." demek üzereydi ki, buvvv diye soğuk bir rüzgâr esti...

Dişi, erkeğin sözlerini işitemedi.

Fakat her ikisi soğuk rüzgârın sesini duydular.

Birbirlerinin gözlerine baktılar; artık yuva kurmak zamanının geçtiğini, sonbaharın geldiğini, ayrılacaklarını anladılar.

İkisi de içini çekti.

Tepelerinden birçok kırlangıçlar geçti: Sıcak yerlere dönüyorlardı.

Ayrıldılar... Ve bir daha birbirlerini görmediler.

Fakat ikisi de küçük derenin kenarındaki söğüdü ve orada geçirdikleri güzel ilkbaharı ve yazı unutmadılar.

Ve ikisi de, böyle bir yaz geçirmemiş olan diğer kırlangıçlara tepeden baktılar... (Çünkü azlıkta kalanlar çok olanlara ne-dense tepeden bakarlar.)

1933

(Varlık, s. 40, 1.3.1935)

Viyolonsel

I

Güneş, yüzüne yeşil yelpaze tutan mahçup bir kadın gibi iri yapraklı ağaçların arkasına saklanırken, muhtelif milletlere mensup bir seyyah kafilesi –sarı otlardan yapılmış evleri arı kovanına benzeyen– bir zenci köyüne girdiler.

Kabile reisi, yirmi seneden beri Afrika'nın bu sapa köşesine uğramayan beyazları güzel karşılayabilmek için bütün boncuklarını, fildişinden yapılmış ziynetlerini taktı, eline, üzerine işlemeli büyük yayını alarak maiyetiyle beraber köyün ortasındaki meydana bekledi.

Birtakım şatafatlı merasimden sonra seyyahlar, reisin kulübesinde istirahat etmekteydiler ki, köyü dolaşmaya çıkmış olan melez tercüman koşarak geldi, elli adım kadar ötede bir Avrupalı tarafından yapılmış olması pek muhtemel olan tahta bir kulübe gördüğünü söyledi.

Golf pantolonlarının altına çoraplarını tekrar giymeye vakit bulamayarak hep birden oraya koştular. Tercüman doğru söylüyordu. Bu, intizamsız kerestelerden yapılmış bir yerdi ve önünde vahşi orman çiçeklerinden vücuda getirilmiş bahçemsi bir meydanlık vardı.

Yanlarına gelen reis, binanın iki seneden beri aralarında yaşayan bir beyaza ait olduğunu söyledi.

Tercümana sordular:

“Neredeymiş kendisi?”

“Belli olmaz” dedi reis, “o, buradan algısını alır çıkar ve ne zaman isterse o zaman gelir!”

“Ne algısı?”

“Büyük... adeta bir timsah yavrusuna benzeyen bir algı...”

Seyyahlar birbirlerine sordular:

“Belki bir harp?..”

Reis:

“Bir değneğe gerilen at kıllarıyla alınıyor!” dedi.

“Öyleyse bir kontrbas...”

“Yahut bir viyolonsel...”

“Evet, evet... Herhalde bir viyolonsel.”

Seyyahlar, reise tekrar sordular:

“O, bu çalgıyı nerede alıyor?”

Elini uzatarak gösterdi:

“Ormanda!”

“Peki, bizi oraya götürür müsünüz?”

“Olmaz, o algısını çalarken hiç kimseyi istemez...”

Seyyahlar:

“Biz uzakta dururuz, kendisinin haberi olmaz!” dediler ve ısrar ettiler.

Reis razı oldu. Alacakaranlıkta köyden çıkararak ormana doğru yürüdüler. Yaklaştıkları zaman, kulaklarına tok bir viyolonsel sesi geldi. Alman seyyah biraz dinledikten sonra:

“Sonbahar şarkısı!..” dedi.

Rus ilave etti:

“Çaykovski'nin.”

Ormana girince reis durdu ve on adım kadar ileride, geniş gövdeli baobap ağaçlarının altındaki karaltıyı gösterdi: “İşte!..”

Dikkatle baktılar ve dinlediler. Gölge hiç kıvıldamadan, büyük bir maharetle aynı parçayı çalıyordu.

Sesler, birbirine giren yaprakları titreterek dağılırken İngiliz seyyah:

“Bu adamın ne olması mümkündür?” diye söylendi.

Fransız seyyah: “Bir sanatkâr...” dedi, “Ümidi kırılmış bir sanatkâr... Hakiki sanatın takdir edilmediğini görerek insanlardan kaçan bir talihsiz.”

Rus: “Hayır, bu belki cemiyetin haksızlıklarından kurtul-

mak için buraya gelen birisi ki, sanatı kendisine teselli vasıtası yapmış..." diye mütalaasını yürüttü.

Alman: "Bana kalırsa" diye fikrini söyledi, "bu geniş arazi-
de rahat ve dertsiz yaşamayı, bu basit refahı, medeniyet dünya-
sının didişmelerine tercih eden bir akıllı."

"Zannediyorum ki" dedi İngiliz, "vahşilerin hükümdarlığı-
nı eline geçirmek için kendisine göre bir plan yapan onu sabırla
tatbik eden bir açığözdür bu ve belki de tehlikelidir."

Gece olmuş ve ay çıkmıştı. Ay ışığı ormanın içindeki ufak bir
meydanlığı aydınlatınca, etrafına taşlar dizilen bir toprak yığını-
na dayadığı viyolonsel gözlerini kapayarak çalan adamı daha iyi
gördüler... Siyah, kıvrıkcak sakallarının çerçevelediği yüzünde, ne-
rede başlayıp nerede bittiği belli olmayan çizgiler vardı. Alnına
doğru dökülen dağınık saçları soluk yanaklarını gölgeliyordu.

Seyyahlar sordular:

"Hep burada mı çalar?"

"Ve o toprak yığını nedir?"

"Burada çalar" dedi reis, "karısının başucunda..."

"Karısı da var mıydı?"

"Vardı ve öldü."

Sustular. "Gidelim!" dediler. "Köye döndüğü zaman anla-
rız..."

Fakat ertesi sabah geri dönen adam, onlara kendi hayatı
hakkında hemen hemen hiçbir şey söylemedi.

"Bir vapur kazasından sonra buraya düştüm, karım da bu-
rada öldü... Ve ben başka yere gitmek istemem" dedi.

Seyyahlar yollarına devam etmek için bu garip münzeviyi
terk ettiler. Her biri jurnalına başka başka şeyler yazdı, fakat
hiçbirisi o adamın asıl hikâyesine temas etmedi.

II

İşte o adamın hikâyesi:

Akdeniz'in yalı şehirlerinden birinde öyle bir genç vardı ki,
kendisine rast geldikleri zaman, mahcubiyetle başlarını eğen
kadınlar, onu çok kere rüyalarında görürlerdi.

Ve zerdeva* tüyleri gibi yumuşak olan kumral bıyıkları genç kızların minimini kalplerini gıcıklamaktan geri kalmazdı.

Fakat bu gencin, dalgalı saçlarından, lacivert gözlerinden ve bir şark kamçısı gibi kıvrılan vücudundan daha kıymetli bir şeyi vardı:

Güzel nişanlısı...

Bir zamanlar bütün şehir delikanlılarının hayalini dolduran bu genç kızın, daima düşünüyormuş gibi gergin duran alnı artık bir kardeş busesi için en münasip yerdirdi. Çünkü o delikanlılar biliyorlardı ki, doğunun donuk pembeliğini taşıyan dudaklar başkasına nasip olmuştur. Ve menevişlerindeki manayı kimsenin okuyamadığı kahverengi gözler yalnız bir kişinin önünde kıvılcımlanacaktır.

Bu kız aynı zamanda şehrin en iyi viyolonsel çalanıydı.

Oturduğu iskemlede bir ayağını geri uzatıp dolgun göğsünü çalgısına dayadığı zaman, öyle sesler çıkarırdı ki, memleketin ihtiyar ve üstat musikişinasları bile başlarını arkaya çevirerek gözlerini kurulamaya mecbur olurlardı.

Genç kız, nişanlısıyla beraber olmadığı zamanlar yalnız viyolonseliyle konuşurdu; ve ona, nişanlısından dinlemek istediği şeyleri söyletirdi.

Lakin gafil genç bunu bilmiyor, onun, çalgısını kendisi kadar çok sevmesini kıskanıyordu.

Ve bir gün:

“Ey sevgilim” dedi, “ey narin vücudunun, ipek saçlarının, donuk pembe dudaklarının değil, bütün ihtiras ve iptilalarımın da bana ait olmasını istediğim sevgilim, artık viyolonseli bırak, yalnız beni dinle, yalnız benim kalbimin tellerinde nağmeler bulmaya çalış.”

– Aşk ne kadar hodbindir! –

Genç kız:

“Mademki sen istemiyorsun sevgilim” dedi, “ben artık viyolonsel çalmayacağım... Nağmelerimi yalnız senin sözlerinde arayacağım.”

Gözlerinde, sahibi için, yaşadığı ormanı bırakan bir ceylanın garip mahzunluğu vardı. Sanat, ilahi sanat aşka yenilmişti.

* Ağaç sansarı.

– Ve aşk ne kadar kudretlidir! –

“Lakin sevgilim!” dedi genç kız ve bunu söylerken elleri delikanlının avuçlarındaydı. “Elbet bir gün ihtiyarlayacağız ve ölüm bizi alacak. Eğer o, bana senden evvel gelirse, bil ki tek isteğim, gözlerim hayata kapanırken başucumda bir viyolonsel dinlemektir; bunu bana vaat ediyor musun?”

“Evet” diye cevap verdi, “senden sonra yaşamak gibi bir ceza bana mukadderse, kahverengi gözlerinin üstüne yemin ederim ki, başucunda en yüksek sanatkâra, en güzel besteyi çaldıracağım.”

Bunun üzerine başlar geriye doğru uzandı. Söylediklerini tekit etmek* isteyen dudaklar birleşti.

– Ve aşk ne kadar ateşlidir! –

* * *

Heyhat, saadet dedikleri el, insanları okşamakta pek hasis-tir. Yalnız gülümsemek ve sevişmek için yaratıldıklarını sanan bu gençler de o elin mukadder tokadını yemekte geç kalmadılar.

Evlenmişler, birbirlerinin olmuşlardı. Bahtiyardılar. Bahtiyarlıklarını buldukları yerde hapsetmek istemediler. Onu her tarafa gösterebilmek için, bir gün, şehrin rıhtımında duran gemilerden birine binerek seyahate çıktılar.

Gezdikleri yerde her gördükleri şeyin kendilerini sevindirmek için yaratıldığını sanıyorlardı. Deniz onlara bir aşk masalı, ormanlar bir vefakârlık hikâyesi anlatıyordu.

Bilhassa engini çok seviyorlardı. Bazı yerlerde erkeğin gözleri gibi lacivertleşen sular, bazı yerlerde her ikisinin kalpleri kadar berrak ve şeffaf oluyordu... Ve dalgaların kıvrımlarındaki köpükler, sulara sürünerek uçan beyaz kuşlar gibiydi.

Lakin bir gün, ufuklar karardı. Bir fırtına başladı. Öyle bir fırtına ki, tasvirini ancak herkesin kendi muhayyilesi yapabilir.

Geminin kaburgaları çatırdamaya başladığı zaman, birbirlerine sarıldılar. Gözlerini kapadılar...

* Pekiştirmek.

Ancak ertesesi gün –kendilerini sahilin kumlarına uzanmış bularak yabancı otlarla tedaviye çalışan zencilerin arasında gözlerini açtılar.

Ve uzak kayalarda parçalanan enkazdan başka canlı bir şey göremediler.

Zencilerin sahilden epey içeride olan köylerinde birkaç ay oturup, onların dillerini öğrenmeye başlayınca anladılar ki, burası Afrika'nın en kimsesiz yerlerindedir ve on sekiz seneden beri hiçbir beyaz adam uğramamıştır.

Ara sıra sahilde balık tutmaya giden kabileler tekrar söylediler ki, o denizde şimdiye kadar uzaktan geçen bir gemi bile gözlerine ilişmemiştir. Ve artık hissettiler ki –fırtına kendilerini baygın olarak kıyıya attığı zaman– vahşileri orada bulunduran tesadüfe minnettar olmaktan başka yapılacak şey yoktur.

Erkek: "Mademki beraberiz" dedi, "ve birbirimizi seviyoruz, yaşayışımızın herhangi bir yerde olması bizim saadetimizi bozmamalı!"

Fakat kadın hastaydı...

III

Evet, kadın hastaydı. Günden güne eriyor, sararıyordu. Nasıl bazı ağaçlar yerleri değiştirildiği zaman –usta bir bahçıvan elinde bile olsalar– yaşayamazlarsa, genç kadın da burada yaşayamayacaktı. Erkek bütün kudretiyle çalıştığı, vasıtasızlık içinde bütün çarelere başvurduğu halde, bunun önüne geçemeyeceğini anlıyordu.

Onu, sert kokular dağıtan ağaçlar arasında, berrak sulu nehirlerin kenarında gezdiriyor; geceleri, yalnız Afrika'ya mahsus olan parlak ay ışığı altında onun, mavimtırak damarlarıyla bir istiridye kabuğuna benzeyen kulaklarına, yaşamayı tatlı gösterecek, şarkılar söylüyordu. Fakat hepsi neticesizdi ve kadının bir sene daha ömrü olmadığı muhakkaktı.

O zaman, bu kısa müddette kadına saadet verebilmek için

çareler düşündü, aklına viyolonsel geldi. Belki çalgısı olsaydı o, bu kadar üzülmecekti.

Ve bir gün, maun ağacından haftalarca uğraşarak yaptığı viyolonselle geldi. "Sevgilim" dedi, "hayatımız çok yalnız geçiyor. Bak, sana bir arkadaş daha getirdim. Seni bir zamanlar bunu çalmaktan menettiğim için ne kadar bedbaht olduğumu bilsen..." Sonra sıkılarak ilave etti: "Hem bana da öğretmeni rica edeceğim."

Genç kadının soluk yüzünde, batan güneşte görülen bir kırmızılık belirdi. Titreyen dudaklarıyla:

"Ben öleceğim" dedi, "ve sen, başucumda viyolonsel çalarak vaadini yerine getireceksin..."

* * *

Öğrenmeye başladıktan pek az sonra, ufak parçaları çalabiliyordu. Kadın, hayvan derileri üzerine yazdığı notaları buna meşk ettiriyor, bu da onları alarak yabani ormanda saatlerce çalılıyordu.

Öğrendiği parçayı akşam üzerleri latif üstadına tekrar ederken onun ağzından çıkacak bir takdir sayhası* kendisine en büyük iç genişliğini verirdi.

Kadın da ara sıra çalıyordu. Ve o zaman bu şekilsiz alet, bu at kıllarından yapılan yay, başka bir düyanın seslerini genç erkeğin kulaklarına, oradan ruhuna götürürdü. Bir gün kadın:

"Bak, bu 'Sonbahar Şarkısı'dır" dedi.

Ve nağmeleri insanın içine görünmez mayiler halinde akan bir besteyi bitirdikten sonra:

"İşte" dedi, "ölürken senden bunu isteyeceğim."

Erkek:

"Ver" dedi, "çalışayım..."

"Hayır, bunu son günümün yaklaştığını hissettiğim zaman vereceğim..."

Ve başka bir notayı uzattı.

Bazan üzüntülerin uzattığı, bazan yalancı bir sevincin kısalttığı günler çok çabuk geçti. Ve kadın artık ayakta durama-

* Haykırışı.

yacak kadar eridi. Gözlerinin esmerleşen kenarlarında, beyaz dudaklarında ölümün tayf halinde dolaştığını genç erkek görüyordu.

Belki, evet, belki iki üç günlük ömrü vardı. Fakat hâlâ "Sonbahar Şarkısı" nı vermemişti.

Birkaç defa, üzerlerinde nota yazılı olan derileri karıştırırken, eline geçen bu şarkıyı bir türlü öğretmiyordu. Ölümün bu kadar yakınında dolaştığından ihtimal ki haberi yoktu.

Genç adam onun son istediğini yerine getirememekten korkuyordu: Ya kadın birdenbire ölüverirse?

O zaman bu şarkıyı çalamayacaktı.

Ve göğsünün üst tarafında pürüzlü bir cismin ağır ağır gezindiğini hissediyordu.

Notayı istemek imkânsızdı. Bu, hastaya ömrünün sonuna geldiğini belli etmek olacaktı.

Bir tek isteği, onun son günlerinin müsterih geçmesi olduğu halde, bu nasıl yapılabilirdi?

Nihayet bir gün, gene başka bir besteyi uzatırken, kadının başı kucağına sessizce düşüverdi: Bayılmıştı... Erkek etrafa koştu. Bir toprak çanakdan yüzüne sular serpti. O, gözlerini açar açmaz kuru otlardan ibaret olan yastığının altından "Sonbahar Şarkısı" nı çekerek:

"Al" dedi, "ve çabuk öğren. Korkuyorum ki, vakit az kaldı!"

Erkek yabani ormana koştu, deriyi bir baobap ağacının gövdesine iliştirerek çalışmaya başladı.

Saatler geçti. Akşam oldu. Elinde viyolonsel ve nota ile kulübeye koşan erkek, ağlıyordu. İçinde sönmez bir acı vardı. Ya öldüyse, diyordu, ya yetişemediysem!

Kulübeden içeri girince, yatakta, gözlerini kapıya dikerek kendisini bekleyen genç kadının yüzünde bir gülümseme dolaştı, elini uzattı...

Elini uzattı ve erkek o eli yakalayıp sakallarından süzülen yaşlara sürerek öperken, kadının gözleri tekrar kapandı.

Kadın ölmüştü.

Ve erkek bunu hissetti.

O zaman deli gibi viyolonsel sarılarak çalmaya başladı. "Sonbahar Şarkısı" nı ona duyürmek istiyordu.

Dikkatle baktı, kadının gözleri açılacak mı diye baktı. Hayır, açılmıyordu.

Sevgilisinin son isteğini yerine getirememekten doğan bir yeisle yayma daha şiddetle bastı ve parmakları daha içten oynadı. Onun kulübenin civarından uzaklaşmadığını zannettiği ruhuna bu sesi yetiştirebilmek için hırsla çalışıyordu.

Gözleri, yatakta gülümseyerek yatan ölüye dikilmişti. "İşitmiyor musun, bak, ne kadar aşkla çalışıyorum, ne kadar güzel çalışıyorum, işitmiyor musun?" demek istiyordu.

O zamana kadar bu kulübede çalman viyolonsel, vahşileri alakadar etmezdi. Fakat şimdi bu şarkı, genç adamın kalbinden ıstırap ve hıçkırık halinde viyolonselın tellerine dökülen bu beste, onları da şaşırttı, donuk hassasiyetlerine kadar işledi ve hepsi koşarak kulübenin etrafına toplandılar.

Şimdi kapıda birbirinin üstüne çıkarak çalgıyı dinleyen zenciler, siyah bir üzüm salkımını andırıyordu. Annelerinin yapraktan eteklerine sarılan küçük çocuklar bile susmuşlardı. Ve kulübenin önü ağlayan zencilerle –evet bu bir mucizeydi ve hepsi birden ağlıyorlardı– bir arı kovanının ağzına benziyordu.

Genç adam, çalgısıyla beraber toprağın üstüne baygın yuvarlanıncaya kadar çaldı.

İki gün sonra ayılınca, vahşiler, kendisini ormana, her zaman viyolonsel çaldığı bir ağacın altına götürdüler.

Burada taze bir mezar vardı.

İşte bu genç adam, sağlığında dinletemediği parçayı karısının ruhuna duyurabilmek için, bu mezarın başında, senelerden beri viyolonselini çalar.

1928
(Meşale, s. 7, 1.10.1928)

Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi

Hasta sınırlarım için tavsiye ettikleri bu kimsesiz ve gürültüsüz yerlerde, uzun bir akşam gezintisinden dönüyordum.

Sıcak bir sonbahar gününün sonuydu. Gecenin yaklaştığını gören tabiat, serin bir nefes almak için kımıldanıyordu.

Biçilmiş tarlaların ortasında ıslak bir halat gibi parlayarak uzanan patikaya giderken, karşı tepelerin birinde yüksek bir taş bina gözüme ilişti.

Perdesiz pencerelerine vuran güneş, ona kırmızı gözlü bir canavar şekli veriyordu. Ve yıkık duvarlı bir bahçenin ortasında, harap bir kaleyi veya boş bırakılmış bir konağı andıran hazin bir ihtişamı vardı.

Vaktin daha erken olduğunu düşünerek bu binayı yakından görmek isteğine kapıldım.

Kurumuş tarlaların üzerinde yürüdükten, hafif bir sırtı tırmandıktan sonra, yarısına kadar açık duran paslı bir demir kapıyı geçtim, aralarından otlar fışkıran çakıl döşeli bir yoldan yürümeye başladım... İki tarafımda vahşileşmiş ağaçlar ve artık tümsek halini almış eski çiçek tarhları vardı... Kuru bir havuzun kenarında devrilmiş mermer saksılar duruyordu. Ve onların arasında nasılsa kalmış olan beyaz bir kasımpatı, buraları örten siyah perdenin üzerinde geçmişi görmek için bırakılmış bir delik gibiydi.

Yanına yaklaştıkça insana sebepsiz bir ürkeklik veren binanın hiçbir mimariye uymayan acayip bir tarzı vardı: Çapı on iki metreyi geçmeyen bir silindir şeklinde epeyce yükseldikten

sonra birdenbire daralıyor ve böylece kule gibi bir parça daha uzanarak üzeri camekânlı bir kubbeye bitiyordu. Alt tarafını kalm bir taş çember kuşak gibi sarmaktaydı ve bütün bina bu haliyle eski bir yağ kandilini andırıyordu. Tam kapının üstündeki odanın dışarıya doğru cumba şeklinde yaptığı bir çıkıntı da bu kandilin kulpuuydu.

Binanın niçin bu şekilde yapıldığını ve sonra hangi cehennem nefesinin buralarda estiğini kestirmek imkânsızdı. Keskin bir bıçakla açılmış hissini veren ince uzun pencereler korkutucu bir karanlıktan başka hiçbir şeyi açığa vurmuyorlardı.

Taş çemberin üzerinde oyulmuş birkaç ayak merdiveni çıkarak paslı çivili, büyük kapıya geldim. Senelerden beri insan eli dokunmamış gibi duran, çürümeye yüz tutmuş tahtalara yaslandım. Yarı yerine kadar batan güneşin sararmış çayırlara, küçük bulut kümelerine, bir yılan dili gibi kıvrılarak uzattığı son kırmızı ışıkları uzun uzun seyrettim.

Etrafımda hiçbir hareket yoktu. Kertenkeleler bile, yosunlu taşların üzerinde, akşamın alacakaranlığına bakarak, yavaşça ilerliyorlardı. Yalnız ıslak tahtaların güneşte çıkardıkları sese benzeyen bazı çıtırtılar vakit vakit duyulmaktaydı.

Gittikçe koyulaşan sessizliğin içinde, derin bir kuyuya muntazam aralıklarla taşlar atılıyormuş gibi boğuk sesler işittim. Evvela istikametini kestiremediğim bu gürültünün, biraz sonra, evin içinden geldiğini anladım. Sesler, aynı muntazam aralıklarla durmadan yaklaşmaktaydı. En sonra büsbütün açılarak taş merdivenlerden ağır ağır inen adımlar haline girdiler ve dayanmakta olduğum kapının arkasında durdular. Doğrumuş, korku, merak ve hayretten ibaret bir halita* halinde kaskatı kesilmiştim. Başımı arkaya çeviremiyordum, fakat –ufak bir gıcırta bile yapmadığı halde– kapının yavaşça açıldığını ve soğuk, buz gibi bir nefesin enseme yalayarak dağıldığını hissettim.

Şiddetle döndüm; ve o zaman, akşamın çabucak artan karanlığı arasında, bu taş kulenin esrarlı adamıyla karşılaştım:

Bu, büyük bir baştan –iskelet halinde bir vücudun üstüne konmuş– büyük ve kırmızı bir kafadan ibaretti. Bir cehennem

* Karışım.

nebatının liflerine benzeyen kıpkızıl saç ve sakallarının arasında beyaz, fakat saçların renginde çillerle kaplı bir deri görünüyordu. Ve bunların hepsini, çürümüş bir meyvenin donuk rengi, bir toz tabakası halinde, örtmekteydi.

Ve sonra gözleri... Kırmızı çilli kapaklar arasında, bir granit yosununa benzeyen soluk yeşil gözleri vardı. Derin ve karanlık çukurların sonunda birer mahzen kapağını hatırlatan bu gözler hiç, ama hiçbir şey ifade etmiyorlardı.

Sırtında siyah, harap olmuş bir elbise, ayağında eskimiş rugan potinler vardı. İnsan onu, bir cenaze dönüşünden sonra hiç soyunmayarak senelerce aynı halde kalmış sanabilirdi. Ve şimdi kuru vücuduna bol gelen bu siyah elbiseler ona bir korkuluk kılığı veriyorlardı.

Elini bana doğru uzattı. –Ah, bu, dünyada gördüğüm şeylerin belki en korkuncudur–. Bu da aynı kırmızı çilli, çürük beyaz deriyle kaplıydı ve bir insanınkinden ziyade ince bir eldiven giydirilmiş bir iskeletin eline benziyordu. O kadar zayıf, o kadar hayattan uzaktı. Ve gecenin karanlığından pek fark edilmeyen siyah bir ceketin kolundan fırladığı için, üzerime boşlukta asılıymış gibi geliyordu.

Omuzuma bir gece kuşu gibi konduğu zaman korkuyla bağırdım ve silkindim:

“Ah... Ne istiyorsunuz?”

Fakat bu el, bu kemik el oraya bir yengeç kısıkcı gibi yapışmıştı. Ve o, sükûnetle eğildi, göğsünden değil, yalnız ağzının içinden gelen hafif bir sesle bana sordu:

“Siz birdenbire sönen kandilin hikâyesini biliyor musunuz?”

“Hayır!” dedim. “Oh... Hayır...”

“Öylese geliniz!”

Dediğini yapmamak mümkün değildi, parmaklarını omuzuma batırarak çekiyor ve acıtıyor, acıtıyordu...

Ayaklarımızın altından kayan bir zemini geçtik, minarelerin esrarlı merdivenlerini andıran dar ve taş bir merdivene tırmanmaya başladık. Korkuyu şimdiye kadar içimde böyle madde halinde hissetmemiştim. Karanlık, bir gecekuşu kanadı gibi yüzüme sürünen, kokusu beynime kadar işleyen bir karanlık

vardı. Etrafımızdaki duvarlardan biz yürüdükçe dökülen sıvaların gürültüsü, adımlarımızın boğuk sesine karışıyordu.

Ve ben, bütün korkuma rağmen, nerede ve nasıl biteceğini bilmediğim bu mediveni kıvrıla kıvrıla çıkıyordum. Sanki onun parmaklarından benim omuzuma geçen bir irade, beni yediyor, ayaklarımı daracık basamaklar üzerinde, ona yetiştirmek için, çabuk çabuk hareket ettiriyordu.

Her kata yaklaştığımızda, beni sürükleyen adamın, evvela karışık saçlı başı belli oluyor, sonra hafif bir aydınlık yavaş yavaş bütün vücuduna yayılıyordu. Eyvah... Gece bu merdivenlerden çok aydınlıktı...

Her katta, yarısına kadar açılmış oda kapıları vardı. Bomboş odalara açılan kapılar... Ve dar pencerelerden nur halinde giren gece bu kapılardan bize kadar uzanıyordu. Ve pencerelerin dışında siluet halinde ağaçlar, karışık şekilli dağlar, hayat ve ışık dünyası vardı... Ben bu yarım aydınlığın verdiği cesaretle ona soruyordum:

"Nereye gidiyoruz? Niçin gidiyoruz?"

Eğiliyor, buz gibi nefesi yüzümde dolaşarak yavaşça tekrar ediyordu:

"Siz, birdenbire sönen kandilin hikâyesini okudunuz mu?"

"Hayır!"

"Pekâlâ, yürüsenize!"

Parmaklar etlerime büsbütün geçiyordu; bir külçe halinde tekrar sürükleniyordum.

Bu sefer de merdivende evvela başı kayboluyor, önümde, siyah ve geniş pantolonun içinde kuru bir dal gibi duran ve basamakları çabuk çabuk atlayan iki ayak kalıyordu. Sonra gene o mayi halindeki karanlık, gene kopup düşen sıvaların haykırışı... Ayak seslerimiz ve hepsinin birden, toprak altından gelen bir bağırış halinde yaptıkları korkunç uğultu...

Sonra ikinci ve üçüncü bir kat geliyor, kapıları yarı açık boş odalar, bıçak yarası gibi ince uzun pencereleri ve artık tepelerindeki birkaç yaprağı fark edilen siyah ağaçları tekrar görüyordum. Her katta, daha kuvvetsiz olarak, dudaklarım kımıldardı:

"Nereye gidiyoruz, niçin gidiyoruz?"

Fakat cevap hep aynıydı:

“Siz, birdenbire sönen kandilin ne olduğunu biliyor musunuz? O halde yürüyünüz!”

Ve korkunç çıkış tekrar başlıyordu.

Nihayet, nerede olduğumu, ne kadar zamandır bu yükselişin sürdüğünü, hatta kendimi bile büsbütün unuttuğum bir zamanda birdenbire durduk. Önümdeki adam eliyle bir kapağı kaldırdı. Oradan girdik. Kapağı tekrar kapamak için omuzumu bıraktığı zaman, derin bir rüyadan uyanıyormuş gibi oldum ve etrafıma baktım.

Burası yuvarlak bir odaydı. Kulenin en tepesinde olduğunu tavandaki camekânlı, küçük kubbeden anlıyordum. Oda, ötekilerin büsbütün aksine olarak, çok güzel döşenmişti. Karanlık duvar kenarlarında muhteşem koltukların gölgeleri belli oluyordu.

Tam camekânlı kubbenin altında, yani odanın ortasında, yuvarlak bir masa üzerinde hareket etmeyen bir alevle hafif hafif yanan bir yağ kandili vardı: Aynen içinde bulunduğumuz binanın şeklinde bir kandil...

Uzaktaki köşede, içerisinde biri yatıyormuş gibi kabarık duran bir yatak vardı, bana nazaran eğri olduğu için, kimin yattığını göremiyordum. Dayanılmaz bir merakın dürtmesiyle yaklaştım ve orada yatanı gördüm. Gördüm... Ve boğazına şişler sokulan bir hayvan gibi acı bir çığlık kopardım: Orada bir iskelet yatıyordu. Kurumuş ve siyahlaşmış etleri yanak kemiklerine yapışmış ve sarı saçları çürük bir yastığı küme küme yığılmış bir kadın iskeleti...

Bu anda, kırılan bir camın şangırtısını andıran bir kahkaha kulaklarımdan dibinde patladı, siyah elbiseli adam:

“Pek mi korktun?” diyordu. “Niçin, niçin korkuyorsun? Senden, yani hayattan büsbütün ayrı bir şey diye mi? Fakat bu aptallıktır. Onun bizden farkı, bizim ondan farkımız nedir ki? Hiç... Bak, eğil de bak... Bu dişler yok mu, bu muntazam dişler, onların arasından, şimdi bizim konuştuğumuz şeylere benzemeyen ne tatlı sözler çıkardı bilsen... Düşünüyor musun ki, bakmaya tiksindiğin bu dişleri görebilmek için onun tebessüm etmesi nasıl sabırsızlıkla beklenirdi!.. Tahmin edebilir misin ki,

boğazına dolanarak seni boğacakmış gibi korktuğun bu saçların güneş altında ne hayat dolu parlayışları vardı.

Hem bu kadın benimdi. Şu ellerim, şu sana laf söyleyen ağzım nasıl benimse, o da öyle benimdi. Fakat biliyor musun, kollarımın arasından sıyrılıvermesi ne kolay oldu... Onunla aramızda hiçbir mesafe yoktur. Bizim onun haline geçivermemiz için bir sebep bile lazım değil; ve bu iskelet bize o kadar yakındır ki, ondan korkmak için ancak bir insan kadar kör ve düşüncesiz olmalıdır."

Şimdi sesi piriñç bir havan gibi ötüyordu. Sanki bu adamın boğazında bir perde vardı ve bazan içinden gelen şiddetli sesler bunu kaldırarak kulakları çınlatıyor, sonra şiddet azalınca perde tekrar düşerek sesler, bir duvar arkasından söyleniyormuş gibi, kısılıyordu.

Verecek cevap bulamamaktan doğan bir ürkeklikle sordum:

"Sizi bu kadar sarsan, fakat hakikate yaklaştıran bu ölümün sebebi neydi?" dedim. "Nesi vardı?"

"Hiç!" diye cevap verdi. "Hiçbir şeyi yoktu. Senin kadar hayata bağlı, bu taş bina kadar sağlam –eliyle camekân kubbeyi işaret etti– ve şu yıldızlar kadar nurlu ve zarifti.

Saadeti aramızda bir alev gibi hissediyor, bu alevden ısınıyor ve aydınlanıyorduk... Fakat..."

Ses yine uzaktan geliyormuş gibi yavaşladı:

"Fakat biliyor musun, o kuvvet ki, hiçbir şeyi eksik olmayan yağ kandillerinin alevini gelip alarak onları birdenbire karartır!"

Ne demek istediğini anlamayarak yüzüne baktım.

"Gel" dedi, "seninle birdenbire sönen kandilin hikâyesini okuyalım. O zaman bu kadını hangi ölünün götürdüğünü anlayacaksın."

Orta yerdeki masaya doğru yürüyerek orada, kandilin önünde açık duran siyah kadife kaplı ince bir kitabı aldı.

"Bunu, yanımızdaki kadının yüzlerce sene evvelki cetlerinden biri yazmış" dedi.

Geniş bir kanapeyi masanın kenarına sürükledi. Üzerine yan yana oturduk. Ve ben, kurumuş yapraklar rengindeki sarı

ve kalın sahifelerde eski, fakat keskin bir el yazısını, gözlerimi ara sıra uzaktaki iskelete çevirerek ve yanımda, başına vuran kırmızı ışıkla, akşamı seyreden bir sfenks gibi duran adama bakarak merak ve sonra hayretle okudum:

“Yüzlerce eser yazdım. Her eserime kalbimin veya dimağımın bir parçasını koyuyordum. Ve bunlar, hakikate çok yakın şeylerdi. Fakat hiçbir yazımda bizzat hakikatin bulunmadığını biliyordum. Her güzel yazan gibiydim: Konuştuğum şeyler benden evvel yüzlerce defa tekrar edilen lafların değiştirilmiş şekliydi. Halbuki ben, kulaklara bilmedikleri şeyleri söylemek, göz hudutlarının arkasına geçmek istiyordum. Ve bunun için çenemi avuçlarıma ve kollarımı dizlerime dayar, gözümü yere veya ufka çevirerek gördüklerimin daha ötesindeki şeyleri de bilmek isterdim. Fakat toprağın alaycı bir susuşu, ufkun lakayt bir kaçıışı vardı. Bana, ‘Senin gözlerin,’ diyorlardı, ‘açık bıraktığımız şeyleri görmek için bile çok küçük ve zayıftırlar. Sakladığımız hakikatleri nasıl bir cesaretle anlatmak istiyorsun?..’ Fakat ben arıyor, mütemediyen arıyordum.

Yine bir gün odamda, masamın başında çenemi defterlerime dayamıştım, beyaz kâğıdın üzerine yayılan sakallarımın kıvrıkcıklarına bakıyordum. İstiyordum ki, bu beyaz tellerin her biri ince bir kalem olup bu yaprakları bütün bilmediğim şeylerle doldursunlar ve ben onları hiç durmadan okuyayım, okuyayım...

Fakat birdenbire kâğıtlar ve sakallarım görünmez oldu. Odam ansızın kararivermişti. Başımı kaldırıncaya, önümde senelerden beri aynı intizamla yanan kandilimin sönmüş olduğunu gördüm. Hiçbir rüzgâr veya hareket olmadığına göre, yağının bitmiş olması lazımdı. Lakin elime alıp bakınca, yağının dolu, fitilinin kusursuz olduğunu gördüm; haznesinde bir delik, boğazında bir sakatlık yoktu.

Benim farkına varamadığım bir rüzgâra hamlederek* tekrar yakmak istedim... Fakat hayret: Yanmıyordu. Yaklaştırdığım ateşler yalnız fitili kızartıyor ve oradan hoş olmayan kokular çıkarıyordu. Alev, senelerden beri devam eden kırmızımtırak alev artık yoktu.

* Yorarak.

Hangi sebebin bu ihtiyar şamdanı kararttığını düşünürken, kaybolan alev benzeyen bir ışığın kafamın içinde parlamaya başladığını hissettim. Ve karşımdaki kandilin arkasında, ona benzeyen sayısı bellisiz kandiller sıralandığını gördüm. Kimisi benimki gibi sönmüştü ve kimisi hâlâ kırmızı ve değişmez bir alevle parlıyordu. Fakat ara sıra bunlardan biri, hiçbir rüzgâr, hiçbir üfleyen olmadığı halde, yavaşça kararveriyordu. Ve bu sönmük kandillerin bir daha aydınlanması da mümkün değildi.

“Silkindim, bunu kendime bir ihtar telakki ettim. Artık bulmak istediğim hakikati burada arayacaktım:

Yağları çok, fitilleri kusursuz ve her şeyleri tamam olan kandillerin sebepsiz yere niçin söndüklerini ve kaybolan alevlerin nereye çekilip gittiklerini bulmalıydım.

Bunun için, aynen kandilimin şeklinde bir bina yaptırarak oraya yerleştim. Etrafımda dolaştığını hissettiğim büyük hakikate burada kavuşacağımı biliyordum. Şimdi, en yakınlarımı bile sokmadığım bu odada, gözlerimi tepedeki camlardan geçi-
rerek yukarılara bakıyor, orada birdenbire sönen kandillerin alevlerini arıyorum...”

Kitabın intizamsız aralıklarla yazılan diğer kısımları, bir kazana hapsedilen buhar gibi kenarlarını sıkıştıran bir kafanın, görünmeyen, işitilmeyen ve dokunulmayan bir hayaleti takip ediyormuş gibi etrafına nasıl hamleler yaptığını gösteriyordu.

Bataklık kenarlarındaki çürük sazların rutubetli ve ekşi kokusunu dağıtan kalm yapraklar parmaklarının altından bahtiyar bir günün saatleri gibi çabucak geçiyorlardı.

Ve sebepsiz yere sönen yağ kandillerinin hazin hikâyelerini, bir İbrani peygamber gibi, içim sarsılarak okuyordum:

“Beraber yanmak için yapılmış iki tane kandil vardı. Alevlerini, birleşmek istiyor gibi, birbirlerine eğerlerdi ve birisinin yetişemediği yeri öteki aydınlatırdı...”

Aralarında ipek kumaşlar gibi kıvrılan ve parlayan ışık huzmeleri gidip gelirdi... O kadar benzer ışıklarla yanarlardı ki, etrafa dağıttıkları aydınlığın ayrı yerlerden geldiğine ihtimal vermek mümkün değildi... Fakat bir gün, yağı çok, fitili yolunda, haznesi sağlam olan bu kandillerin biri, en beklenmedik za-

manda, yavaşça kararverdi. Titrek bir ışıkla yas tutmak isteyen diğeri ise, onun arkasında gitmekte gecikmedi.

Ve ben, dört beş tanesi bir arada birçok kandiller daha gördüm. İçlerinde savaştan çıkmış bir kılıç gibi parlayan yenileri olduğu gibi, mahzenlerdeki yosunlu küplere benzeyen eskileri de vardı. Ve büyük kandillerin yanında civciv gibi duran küçükler, oynak alevlerle kıpırdıyorlardı. Ve bunlar, adeta ses çıkaran bir şetaretle*, beraberce yanarlarken aynı hissedilmeyen rüzgâr, hiçbir benzerlik sırasına bakmayarak, hepsini birer birer söndürüverdi.

Yağları daha bitmemişti yarabbi, daha uzun müddet yanabilirdi. Ben, artık anlamak istiyorum, bu alevleri alıp götüren hengi sarsılmaz kudret, hangi dayanılmaz sebep, hangi yaradılış mantığıdır?..

Ve ben, altından yapılmış yeni ve çok güzel bir kandil gördüm. Usta bir kuyumcu elinden çıktığı, kenarlarını süsleyen göz alıcı ziynetlerden belliydi.

O kadar tatlı bir ışığı vardı ki, kandilin parlak madenine su halinde akan bu ışık, çıplak omuzlara dökülen kumral saçları andırıyordu.

Ve alevi o kadar beyaz, o kadar hayat doluydu ki, yanacağı müddeti sonsuzlukla ifade etmek, onun ömrünü kısaltmak olurdu.

Fakat bu da, gözkapakları açıldığı zaman kaybolan bir rüya gibi, kendisine iştiyakla** bakanların önünden çekiliverdi.

Ah... Yanmak isteyen kandilleri sebepsiz yere ve birdenbire söndürülen kuvvetin, bu alevi saklayacak kadar güzel yerleri var mıydı acaba?.."

Artık sonlarına yaklaştığım kitabı avuçlarımin arasında sıkıyor, isyandan ve kızmaktan vazgeçerek bir iman ve tevekkül ifade etmeye başlayan satırları kandilin kızıl ışığına tutarak okuyordum:

"İsteklerime varabilmek için dış dünya ile bağlarımı azaltmak lazım geldiğini seziyordum. Vücudumdaki her yıkılış, kafamda yeni bir parlaklığa yol açıyor. Ellerimin titremesi arttı,

* Sevinçle.

** Özlemle.

fakat ben baktığım şeyleri daha sebatlı ve ihtizamlı görmeye başladım. Ah, ey peşinde koştuğum hakikat, nihayet seni yakalayacağım.”

Diğer sahifeler gittikçe karışan bir yazıyla şöyle devam ediyordu:

“Görüyorum... Parlak alevlerin üzerine uzanarak onları alıp götüren siyah eli artık fark etmeye başladım. Yazdığım yazıları seçmekte güçlük çeken gözlerim, bu alevleri çok uzaklara kadar kovalayabiliyor. Belki yakında onların nereye saklandıklarını söyleyebileceğim. Hiçbir şeyleri eksik olmadığı halde, birdenbire sönen kandilleri hangi kuvvetin kararttığını ve alevlerin nereye gittiklerini öğrenmek üzereyim. Ey her tarafımdan yavaş yavaş çekilen hayat, yalnız kafama ve gözlerime birik!”

Son sahifeye gelmiştim. Burada yazı artık okunmaz bir şekil alıyordu. Deliliğe yakın bir merakla gözlerimi büsbütün yaklaştırdım ve devam ettim:

“Gerçi ellerim kımıldamakta güçlük çekiyor ve gözlerim yazdıklarımı görmüyor, fakat ne ehemmiyeti var? Artık hakikatin pek yakınındayım.

Konacağı dalm etrafında uçan bir kuş gibi başımın üzerinde kanat çırpışlarını duyuyorum.

Önümde sıralanmış birçok kandiller var... Parlak ışıkları birdenbire yok olan zavallı kandiller...

Onların üstüne doğru uzanan siyah ve büyük bir hayalet görüyorum. Ve alevler titreşerek hep bu istikamete uçuyorlar. Fakat nereye gidiyorlar, Yarabbi: Ve o hayaletin aslı nedir?

Bazan açılır gibi olduğu halde gözlerimin üzerine tekrar düşen bu perde ne zaman büsbütün kalkacak?

Lakin artık bir hakikat dünyasını görmek üzere olduğum muhakkak. Gittikçe kuvveti artan bir ışık, bana yaklaşıyor, yaklaşıyor... Etrafım gittikçe daha aydınlandı... Ah... İşte... İşte o kandilleri birdenbire söndüren kuvvet...”

Eyvah... Kitap burada bitmişti. Okuduğum müddetçe hiç ses çıkarmadan yanımda oturan adama çılgin gibi sarıldım:

“Söyleyiniz” dedim, “kitap niçin burada bitiverdi? Söyleyiniz, kandilleri birdenbire söndüren hangi kuvvettir?.. Söyleyiniz, bu adam niçin yazmamış, niçin devam etmemiş?..”

Siyah elbiseli adam yavaşça ayağa kalktı, hafiften gelen sesiyle:

“Bir gün” dedi, “onu elinde kalemiyle bu masada ve bu kitabın başında ölü bulmuşlar...”

Birdenbire tepemizdeki camları sarsan bir kahkaha attı:

“Fakat” dedi, “yağları çok, fitilleri mükemmel, hazneleri kusursuz olan kandilleri birdenbire ve sebepsiz yere söndüren kuvvet, o adaletli ve şefkatli kuvvet, bu adamın emeklerine acıdı; ancak son dakikada bulduğu, fakat ifade edemediği büyük sırrın kaybolup gitmesini istemeyerek, bu hakikati onun çocuklarında hiç şaşmadan devam ettirdi!”

Kolumdan tutarak yatağa doğru yürüdü. Orada, yarım kalmış bir şikâyete devam etmek istiyormuş gibi, ağzı aralık duran iskeleti gösterdi. Sonra, kurumuş dalların rüzgârda çıkardıkları iniltiyi benzeyen bir sesle:

“İşte” dedi, “o zamandan beri, bu adamın neslinden gelen herkes, hiçbir sebep olmadan, en parlak zamanlarında, böylece sönüverdiler...”

İskelet halindeki başının neresinden çıktığına şaşıtığım iki damla yaş, gözlerinin derin çukurlarından aşağıya doğru yuvarlanıyordu...Kemikten ibaret kolunu onları silmek için kaldırıırken oda birdenbire karardı.

Masanın üzerindeki kandilin kırmızı alevi, hiç küçülmeden ve titremeden, yavaşça yok oluvermişti.

1929

(*Atsız Mecmua*, s. 1, 15.5.1931)

İkinci Kısım

Bir Delikanlının Hikâyesi

Öyle zamanlarım olur ki, beni sessizce bekleyen odama giderken, bu her akşamki yürüyüş beni sıkar, boğar ve ben caddeyi örten kalın kar tabakasının üstüne uzanarak orayı nefesimle eritmek, ta toprağa kadar bir delik açmak isterim. Evin kapısını her akşamki gibi anahtarla açmak, sonra kapamak, karanlık koridorda yavaşça ilerlemek, merdiven basamaklarını ayaklarımın ucuyla aramak, -ki onları saymış ve ezberlemiştim ve dönemeç yerlerinin kaçınıcı ayaktan sonra geldiğini gayet iyi bilirdim- nihayet odama girmek... Bütün bunlar beni deli eder. Bir kere de başka şeyler yapabilmek için mesela balkona tırmanmak, pencerenin camlarını kırarak içeri girmek ihtirasını duyarım.

Odamda beni kitaplarım bekler. Bu yegâne tesellidir. Her eşyasını ayrı ayrı ve gayet iyi tanıdığım bu odada yalnız onlar her zaman için yeni bir koku taşırlar. Her zaman söyleyecek birçok lafları vardır. Mesela, masanın kenarındaki ucu kırık mermer tütün tablasını belki yüz defa üstten, alttan, sağdan, soldan tetkik etmiş, elime alarak saatlerce kırık yerdeki ince damarları ve pürüzleri seyretmişimdir. O, bana artık kendi sesim kadar bildiktir. Halbuki en çok okuduğum bir kitabın en çok okuduğum bir satırı bile bana bazan başka şeyler söyleyebilir. Yalnız onların böyle en mahrem taraflarını bile görebilmek için uzun bir beraberlik lazımdır. Kitaplar yeni tanıdıklarına karşı çok ketum olurlar. Bir kere de onlarla laubali oldunuz mu size malik oldukları her şeyi verirler ve onlar bizim isteyebileceği-

miz her şeye fazlasıyla maliktirler. Kitapları bir kadın gibi sevenler, yalnız bekâr odalarının azabını daha az duyarlar. Ellerde bir kitapla beraber yattıkları, başuçlarındaki lambayı yaktıkları zaman, bahtiyar bir evlilik hayatının daima tekrar edilen saadetini hissederler. Kitaplarla zifafa girmesini bilen adam, beşerliğinden kurtulmaya başlamıştır. Ve biz daima, daima beşeriz.

Kadını hiçbir zaman inkâr etmedim. Hatta geceleri beni odama o kadar karışık bir halde yollayan, ekseriye bir kadın muvaffakiyetsizliğidir. Ve ben, bilmiyorum neden, hiçbir kadından aşk iltifatı görmüş değilimdir. Kadınlar benden hoşlanıyorlar, fakat beni sevmiyorlar. Ben onlarda herhalde ya pek çocuk, ya pek ukala bir tesir yapıyorum. Gayet iyi bilirim ki, en münevver ve zeki kadın bile, mesela bir "Balzac romanlarının kıymeti" bahsini ancak yirmi dakika dinleyebilir. Halbuki ben, en güzel bir kadını bile bir "Balzac romanlarının kıymeti" muşahabesine* feda edebilirim. Ve bende, onların asıl bayıldıkları gurur ve teenniden**, ağırlıktan eser yoktur.

Bütün bunlara rağmen kadın gene benim en zayıf tarafımdır. Fena bir zamanımda bana her haltı ettirebilir. Kadın benim etimin, kemiğimin, kanımın ve muhayyilemin müthiş bir ihtiyacıdır. Buna mağlup olmak bir hayvanlık, bunu inkâr etmek daha büyük bir hayvanlıktır. Onlarla beraber olduğum zaman donuk, ihtirassız, adeta cinsi hislerimden uzaklaşmış bir adam oluyorum. Ve kadın muvaffakiyetsizliklerimin en büyük sebebi de, zannediyorum ki, budur. Bilmem bunun sebebi bir utanma veya bir korku mu? Fakat dimağımın, içimde kabarmak isteyen bu ihtiyacı bana adi, pis ve gülünç göstererek beni susturduğunu biliyorum. Ama yalnız ve kadından uzak kaldığım zamanlar... O zaman dimağım da beni yalnız bırakıyor: Yahut bana hükmünü geçiremiyor ve ben feci bir hırs ve imkânsızlık içinde çırpınıyorum. Öyle zamanlarım olur ki, -bunun için de mesela bir kitabın çok masum bir cümlesi veya sokaktan gelen bir kadının sesi kâfidir- o zaman benim için yalnız kadın vardır. İliklerimin içinden bile "Kadın!" diye bağırın sesler işitirim. Ve o za-

* Sohbetine.

** Yavaşlık, dikkatli davranma.

man benim için yalnız bir tek kadın vardır. Yani, bütün kadınlar benim için birdir. O zaman genç, ihtiyar, güzel, çirkin, herhalde bir kadına malik olmak, benim için su içmek gibi bir şeydir. Hatta bu ihtiyacın derece ve şiddetini anlamak için muhayyilemde kabaran kadın hayallerini gittikçe çirkinleştirir, kötüleştiririm. Nihayet öyle bir an olur ki, bu hayal pis ve korkunç bir acuzeye kadar iner. Ve ben, ben onu da isterim. Böyle zamanlarımda kadınları yalnız bir tek hissimle severim, hatta anamı bile... Her gelişinde boğmaya mecbur olduğum bu hislere gitgide daha çok esir oluyorum.

Bir gün haftalık bir mecmuadaki bir çorap reklamı şiddetle gözlerimi buğulandırdı ve damarlarımda, kadın isteyen acayip bir kanın dörtnala dolaştığını hissettim. Koltuğun kenarlarını yakaladım. Sonra ayağa kalkarak odanın bir başından bir başına hızlı hızlı yürümeye başladım. Nihayet daha fazla duramayarak sokağa fırladım. Caddeye çıkınca bu kadın kalabalığı içinde şaşırđım. Geliyorlar, gidiyorlar, gülüyorlar ve konuşuyorlardı. Hepsinin yüzüne sanki bir tanıdığı arıyormuş gibi ısrarla bakıyordum. Gözlerimi vücutlarında gezdiriyor, kalçalarda uzun müddet kalıyor, bacaklara indiğim zaman tıkanığımı, boğulur gibi olduğumu, avaz avaz bağırarak istediğimi hissediyordum. Ve her şeyden evvel, kendilerini soyuyordum: Çırçıplak... Sonra bu çıplak vücutları yakalıyor, eziyor, kıvırıyor, boyunlarını, enselerini ve kollarını öpüyordum. Hiçbir zaman kendimi kaybetmiş değildim. Hatta yürüyüşümdeki, bakışımındaki tabiiyet ve sükûnetin içimdeki vukuatla yaptığı tezada, kendime bile hissettirmeden, kıs kıs gülüyordum. Akşam üzeriydi ve kadınlar daha çok birbirlerine benzemeye başlamışlardı. O kadar ki, boyları ve vücutlarının şekli bile gitgide aynı oluyordu. Ve ben onların başka başka kadınlar olduğunu yalnız değışen kokularından fark ediyordum...

Simsiyah bir şekle çarptım ve durdum. Başı ancak göğsümün hizasına gelebilen bir kadındı. Biraz öne doğru eğilerek özür diledim. Bu, onun homurtusunu ve başlamış olduğu fena bir kelimeyi yarım bıraktırdı. Yüzüne baktığım zaman, gözlerinin etrafının şiddetle karartılmış olduğunu gördüm. Siyah bir tülle sımsıkı sardığı başının iki kenarından açık sarı saçlar fırlı-

yordu. Yakası ve kolları siyah kadifeli düz bir mantosu vardı. Ve hayret! Dudaklarının kenarlarındaki buruşukluklara, pişkin gülüşüne rağmen, on altı yaşlarından hiç de fazla görünmüyordu. Bulduğumuz yer bir köşebaşydı ve sağımızda loş ve kimsesiz bir sokak uzanıyordu. Kolundan tuttum, o tarafa doğru çektim. Mukavemet edecek oldu; gözlerimi yumdum ve başımla gelmesini işaret ettim. Şaşırmış gibiydi. "Olmaz!" diye kolunu çekiyor, fakat sahiden vazgeçeceğimden korkarak, cesaret vermek isteyen bir gülüşle yüzüme bakıyordu. Bundan istifade etmek için kolumu gevşettim. O zaman biraz yaklaşılarak sordu: "Evin uzakta mı?" "Hayır, şurada!.." diye cevap verdim. Kendisini serbest bıraktım ve yan yana yürümeye başladık.

Yukarıdan aşağı bir süzdüm: Yürüyüşü muntazamdı, fakat küçük ve biraz şaşkın adımlar atıyordu. Kalçaları pek yoktu. Gözüm yanında sallanan eline ilişti. Durakladım. Bu küçük, temiz ve ümidimin üstünde güzel bir eldi. Parmaklarını biraz içeri doğru kıvrımıştı. Büzülmüş minimini bir kuşa benziyordu. Hemen yakalayacaktım, fakat kendi kendime: "Hepsini odaya saklayalım!" dedim. Merdivenleri çıkarken bacalarına dikkat ettim. İnce, gergin ve ahenktardılar. Eski ve siyah çorabın altından bile pembe ve tatlı bir deri görünüyordu gibiydi. Sakin olmak için bir elimle merdiven tırabzanlarına sarıldım, öbürüyle de boyunbağımı sımsıkı yakaladım. Niçin, mesela ceketimin kenarını değil de, boyunbağımı yakaladım, bilmiyorum.

Oda kapısını anahtarla açmaya uğraşırken içimde sevince benzeyen bir şey, sabırsızlık ve hırs vardı. Ellerim titriyordu. Ve bu küçük an, bana bütün geldiğimiz yoldan uzun görünüyordu. Fakat içeriye girince hiç beklemediğim, çok tuhaf birtakım vakalar cereyan etti. Hatta o akşamdan sonra uzun müddet kendimi toplayamadım, acayip bir hava içinde yaşadım, bütün bunlar sırasıyla aşağıdaki şekilde oldu:

Odadan içeri girip kapıyı kapayınca, hiçbir şey söylemeden, hatta yüz yüze bile bakışmadan, derhal kendisini yakaladım; yarı kucağında ve yarı sürükleyerek duvar kenarındaki kanapeye götürdüm. Kız bir kere, "Ah!.." dedi ve galiba başka

şeyler de söyledi. Fakat ben, aldırış etmedim. Gözlerim sımsıkı kapalı, onu rastgele öpmeye başladım. Dudaklarımın altında sıcak ve ince bir deri duyuyordum. Sonra kollarını yakalayarak yüzünü, çenesini ve dudaklarını öpmek istedim. O, dudaklarını içeriye doğru sıkıyordu; çırpınıyor, tokatlıyor, kapalı ağızından kesik inilti çıkarıyordu. Ateş gibi yanan yanaklarına ağzımı götürdüğüm zaman ılık bir yaşlık hissettim, gözlerimi açtım ve onun ağladığını gördüm. Şaşkın, kararsız, doğrulmuştum. Anlamayarak bakıyordum. O da doğrulmuş, kanapenin köşesine büzülmüş, yüzü, ellerinin, titrediği uzaktan bile fark edilen küçük ellerinin içinde, omuzları şiddetle sarsılarak ağlıyordu. Bir müddet öyle durdum. İhtimal birkaç dakika geçti, birdenbire büyük bir hiddetin kafama doğru çıktığını fark ettim. Orta yerdeki masanın üstüne sıçrayarak oturdum. Ellerimle iki yanımı yakaladım. Biraz da böyle bekledikten sonra bağırmaya başladım:

“Bu da ne? Yeni moda mı bunlar? Bana bak! Sahiden anlamıyorum ne demek istiyorsun?.. Sen buraya neden geldin kızım? Başka şey mi bekliyordun? Yoksa böyle birdenbire başlayışım namusuna mı dokundu? Yanma oturmalı, evvela elini yakalamalı, bakışp gülüşmeli, yarım saat cilveleşmeliydi, değil mi? Yook yavrurum, ben iş güc sahibi adamım, şu kitapları görüyor musun, okuyacak adam bekliyorlar. Ben her zaman en kısa yoldan giderim... İşte bu kadar...”

Biraz durdum, aklıma bir şey gelmişti. Parmağımı şaklattım ve devam ettim:

“Yoksa bunlar hep komedi mi?.. Öyle ya, hep komedi... Söyle, ne yapmak istiyorsun bir komediyle? Ahha, şimdi anlıyorum. Bari bu usulü çok tatbik ettin mi? Sen kârın yolunu tutmuşsun be kızım!.. Bu dünyada merhamet ehli çoktur, seni herhalde istediğinden ziyade, memnun ederler. Fakat bu iyi usul... Sizin gibi kadınların namuslu rolüne çıkması, bu gayet iyi usul... Sukut etmiş* masume... Allah Allah... Altı yüz sahifelik roman... Beybaban miralaydı... Komşunun oğlu... Söylesene?.. Yoksa başka türlü mü? Baba şehit, anne aç... Kardeşler var... Hem de mektebe gidiyorlar. Derhal kendini feda ediyorsun, de-

* Düşmüş.

ğil mi? Ne müthiş şey be! Söylesene, senin hikâyen hangisi? Belki de sen adamına göre başka şeyler anlatıyorsun. Bu da senin zekânı gösterir. O kadar güç bir şey de olmasa gerek, sen kitap okur musun? Ha? Öyleyse hiç korkma... Bir kişiye üç dört hikâyeyi birleştirip anlatsan sermayen gene tükenmez... Bizim memleketin büyük muharrirleri her gün yenisini yazıyorlar. Fakat ne yaman usul be... Bunu hepimiz yapıyor musunuz şimdi? Vay haline cümlemizin... Biraz gözyaşı, biraz çarpıntı, dinleyeni de söyleyen gibi ağlatan feci bir hikâyeye: Ah, hayat, hayat, lanet sana!.. Sonra da burun kanamadan, üç dört kişiden alamayacağın bir para... İhtimal daha fazla verenler de vardır. Artık o sizin ustalığınıza, adamın hassaslığına bağlı. Ve sonra kalpsiz herifin biri çıkıp da muhakkak ısrar ederse kaybedilen bir şey yok ya... Biz alışkınız değil mi?"

Masadan indim. Karşısına geçip ellerim pantolonun cebinde biraz durdum. İnsafsız ve hain, devam ettim:

"Fakat iki gözümün bebeği, bu sefer yanlış kapı çaldın. Sen bu usulü daha ziyade kırkını geçmiş memurlarla, lise talebesine tatbik edecektin. Onların yürekleri daha yufkadır. Bana vız gelir... Şu kitapları görüyor musun? Yarısından çoğu hep seninkine benzeyen masallarla dolu. Ve senden yüz kat akıllı ve usta adamlar anlattıkları halde, gene beni kandıramıyorlar. Görüyorsun ya, söktüremedin. A canım, ben de vakit bıraktım mı ya? Kapıdan girer girmez... Hah hah hah..."

Gülüyordum. Ellerini yüzünden çekti. Yaşlar gözlerinin kenarındaki siyahlığı, hatta bütün yüzünü yıkamışlardı. Dudaklarının kenarında o, sokakta iken gördüğüm, pişkin çizgiler yoktu. Bu, on beş yaşında, hatta daha küçük bir kız çehresiydi. Şikâyet dolu bir sesle, dudakları titreyerek sordu:

"Niçin bana böyle şeyler söylüyorsunuz?.. Niçin siz..."

Bu çocuk sesi, bu kalınlaşmamış, bu yalvaran çocuk sesi...

Yanına yaklaştım. Yüzüne dikkatle baktım:

"Yoksa... yoksa sen sahiden mi ağladın?"

Odanın bir başından bir başına iki üç kere gidip geldim.

Pencerenin yanında durdum. Karanlık caddeye uzun uzun baktım. Kafamın içi bomboştu. Topuğumun üzerinde hızla geriye döndüm. O, tekrar ellerini yüzüne kapamış, ağlıyordu. Bir-

kaç kere daha gidip geldim. Ara sıra durup ellerimle havada işaretler yapıyor ve onun sarsılan başına bakıyordum. (Siyah tül düşmüştü, biraz uzunca olan sarı saçları omuzlarına dökülüyordu.) Ya... hımm... ya... diye karmakarışık ve manasız heceler mırıldanıyor, meseleyi kavramaya çalışıyordum. Fakat galiba bundan biraz korkuyordum da... İçimde utanmaya benzer ağır bir şey vardı ve bu sonra nedamete benzer bir şey oldu. Bu çocuğu fena yaralamıştım. Gözlerime bir yaşın çıkmak istediğini hissettim ve alt dudağımı ısırarak bunları geri gönderdim.

"Peki ama, a çocuğum" dedim, "niçin hemen söylemedin? Niçin sahiden ağladığını hemen söylemedin? Vakit bıraktım mı desene... Dinleyecek halde miydin? Ahhh..."

Yanına gittim, bir elimle çenesini tutarak başını yukarıya kaldırdım. Hiç mukavemet etmeden gözlerimin içine baktı.

"Ne kadar çok ağlamışsın sen" dedim, "ne kadar çok." Yanına oturdum. Elimi omuzuna koydum. Her şeyi tamir etmek istiyor, fakat rabitasız birçok laflar söylemekten başka bir şey yapamıyordum.

"Artık sus ama... Susacaksın değil mi? Vah yavrum, vah benim çocuğum... Seni ne kadar korkuttum kim bilir? Sen envai türlü adamların keyiflerine uymuş, türlü sarhoşların türlü ke-pazeliklerini görmüşsündür. Bu hayatta hepsi olur; buna rağmen, bu hiç beklenilmedik vaziyet senin hâlâ çocuk olan kalbini kim bilir nasıl ürküttü? Her şeyi unutarak minimini bir kızcağız gibi ağlamaya başladın. Vah sana... Ben ne hayvandım yarabbi... Ama artık sus... Hâlâ kızıyor musun? Benden çok nefret ediyorsun, değil mi? Belki de hiç kızmadın da yalnız şaşır-dın... Baksana bana... Aman yarabbi, ne güzel gözlerin var senin... Mavi değil mi onlar? Fakat bebekleri odanın alacakaranlığında o kadar büyüyorlar ki, uzaktan siyah gibi görünüyorlar. Ben hiç böyle göz görmemiştim: Gündüzün açık mavi, geceleri siyah... Hâlâ omuzların titriyor, korkuyorsun! Sen bir yabancı ördek kadar ürkeksin... Ve o kadar da güzel... Nasıl oldu da sen bu yollara düştün be kızım?"

Parmaklarımı saçlarında gezdiriyordum, sonra minimini ellerini avucuma aldım:

"Bak şu ellere... Küçük bir sultanın elleri gibi... Bunlar hiç

de kahır çekmişe benzemiyor. Sen daha pek yeni yuvarlandın galiba kızım?.. O sokaktaki halin de ufak bir sarsıntıyla hemen kayboluverdi... Sen kendine dönmek için bir işarete bakıyormuşsun. Daha bu kadar acemisisin bu işlerin. Başını omuzuma dayıyorsun... Artık barıştık değil mi? Benden artık nefret etmiyorsun, korkmuyorsun... Zaten sen kimseye kızamazsın ki... Daha o kadar çocuksun. Fakat söylesene kızım, nasıl oldu bu? Nasıl oluyor da sen... Bu kadar ince, bu kadar temiz... Anlatsana bana hepsini!.. Koy başını göğsüme, böylece, ellerin avuçlarımda bana anlat. İstersen ağlaya ağlaya anlat... Yahut dur, niçin anlatacaksın? Sen söylemeden de ben bilmiyor muyum sanki? Ben seni böyle de anlamıyor muyum? Hem belki daha iyi anlıyorum. Hiçbir şey söyleme, söyleyeceklerini baştan aşağı biliyorum. Seninki de bütün diğerleri gibi değil mi? Bütün diğer hikâyeler gibi... Hiç farkı yok... Ve işte bunun için güzel, bunun için büyük... Kendisine benzeyen binlerce hikâyeden hiç farkı olmadığı için büyük... Zaten bu hikâyeler, bu birbirine çok benzeyen hikâyeler en asil olanlarıdır."

Başını göğsüme yatırmıştı. İki eli minimini bir yumak gibi avucumun içinde duruyordu. Ve ben, öne doğru eğilmiş, yüzüm onun sarı saçlarına karışmış, kulağına yavaş sesle birçok şeyler söylüyordum: Baş ve sonu olmayan ve neye dair olduğunu kendimin de bilmediğim karmakarışık sözler. O, ara sıra başını büsbütün göğsüme bastırıyor, bana doğru sokuluyordu. Ben de avucumun içindeki yumruklarını sıkıyor, elimi saçlarında usulca gezdiriyordum. Ve ikimiz de esrarlı bir musikiye uyuyormuşuz gibi ağır ağır sallanıyorduk...

"Bu oda karanlık" diyordum, "bu oda yalnız bugün değil, her zaman böyle karanlık... Burada kitaplarımla ben yaşarız ve bize aydınlık getirecek kimsemiz yok... Ben burada yalnızlığı bardak bardak içiyorum. Ve ihtiyar kanepelerle konuşmak istediğim zaman, onlar artık bana anlatacak yeni bir şey bulamıyorlar... Sen bu odaya hiç görülmemiş bir şey gibi geldin... Bu sarı duvarlar, bu yıllanmış eşya seni bir daha unutamazlar. Bana her gün senden bahsedeceklerdir. Onlar da benimle beraber seni arayacaklar, buraya her girişimde sorucu gözlerle bakarak: 'Nerede o?..' diyeceklerdir. Tahmin etmiyorum ki senin bulun-

duğun yerler buradan daha aydınlık olsun. Buraya gelmek, tekrar başını göğsüme koymak, ellerini böyle yumruk yaparak avucuma vermek istediğin anlar olacaktır. O zaman hiç düşünmeden gel; beni kitaplarımın temiz arkadaşlığından ayıracağından korkma... Ve bu eve girerken içinden hiçbir tereddüt geçmesin: bu odanın eşliğine bilmem şimdiye kadar senden daha temiz biri ayak bastı mı?" Sonra elimi yanağında gezdirerek sordum: "Geleceksin, değil mi?"

"Ya... Geleceğim!" dedi. Başını bana doğru çevirdi. Ağlamaktan kızaran gözleri gülümsüyordu. Onu tekrar göğsüme bastım.

"Ben artık gideyim!" dedi. Doğruldu. Yanıma oturdu; üstünü başını düzeltmeye başladı, ara sıra yüzüme bakıp tekrar gülümsüyordu.

Hazırlanıp ayağa kalktı, sordum:

"Niçin bu kadar erken?"

Çok hafif bir sesle cevap verdi:

"Caddeler büsbütün tenhalaşmadan..."

Sustum. Gözleri mahzunlaşmış, dudaklarındaki gülümseme silinivermişti. Kadife yakalı siyah mantosunu giydirdim. Başını hafifçe sağa bükerek:

"Allahaismarladık..." dedi ve ellerini uzattı. Onları alarak dudaklarıma götürdüm. İçimde müthiş bir ağlamak ihtiyacı vardı, kendimi tuttum.

Ellerini çekti ve ayaklarını sürüyerek ağır ağır kapıya kadar gitti. Orada bir an durdu. Arkasına dönerek yüzüme baktı. Ve birdenbire bana doğru koştu. Kollarını boynuma attı; yüzümü tekrar tekrar ve kısa aralıklarla delice öpmeye başladı. Dudakları ateş gibiydi ve vücudu titriyordu. Kendimi toplayıp onu tutmaya vakit kalmadan sıyrıldı, gözyaşlarını silmeye çalışarak kapıya koştu. Bir saniye sonra merdivenlerde kayboldu.

Bulduğum yerden kıınıldayamıyordum. Tahta merdivenleri koşarak inen ayak sesleri çabucak uzaklaştılar, işitilmez oldular. Ben daha uzun müddet, belki yarım saat, belki daha fazla, aynı vaziyette kaldım ve dinledim. Kanepeye gidip oturarak masanın üstünden bir kitap aldım.

Bir Gemici Hikâyesi

Şap Denizi'nde dolaşan gemilerin ateşçilerine kazanların önü güverteden daha serin gelir.

İşte bunun için başaltındaki kamaradan çıkarak ocak vardiyasına giden genç bir ateşçi, gözlerini kapayıp öne doğru eğilerek koşuyor, gemiyi yalayıp duran sıcak rüzgârdan kaçmak istiyordu. Fakat fırtınanın önündeki gemi cezbeli bir derviş gibi kendini dört tarafa çarpıyor ve makine dairesine doğru koşmaya çalışan genç ateşçi düşmemek için bazan küpeşteye, bazan kaptan kamarasının açık duran kapısına sarılıyordu. Biraz sonra ufak kapıya yetişti. Daracık demir merdivenleri koşarak indi.

Bu genç ateşçi daha on dokuz yaşındaydı. Tercümei hali* gayet kısadır: Babası yüzbaşıydı. Tekaüt olunca oğlunu okutmadı. Zaten çocuğun dilindeki kekemelik, okumasına engeldi. Onun için mektebi dördüncü sınıfta bıraktı. On dört yaşından on sekiz yaşına kadar yalnız boş gezdi. Babasının evinde yiyip içerek ve sokakta kavga ederek geçen bu günler, babası kalp sektesinden ölünceye kadar devam etti. Oğlunun haylazlıklarının, oldukça gün görmüş olan babanın ölümünde fazlaca tesiri olduğu da söylenebilir. Yalnız bu ölümden sonra sert bir "ekmek kazanmak" devresi başladı. Babasından kalan maaş, anasıyla küçük kız kardeşine bile yetmiyordu. İhtimal, deniz kenarı bir şehirde olmaları, gemilere girmesine sebep oldu. Bunda katiyen bir tercih falan yoktu. Aynı ihtimalle şoför ve bak-

* Biyografisi.

kal çırağı da olabilirdi. Fakat Şimdi bir senelik deniz hayatı onu başka Şey olmak istemekten vazgeirmiŐti. Eski serseriliği de kalmamıştı. Uzun seyahatlerin ve karanlık bir istikbalin verdiği tabii bir filozofluk, haddinden fazla çalıŐmanın verdiği lakayt bir dürüstlük ve ahlaklılık, onun hayatını idare ediyordu. Düşündüğü için değil, vakti olmadığı için fenalık yapmıyordu.

Dili onu biraz da münzevi yapmıştı. İnsanlara pek güç me-ram anlatıyordu; yarım saat uğraşarak bir kelime çıkarabiliyor, etrafındakileri gldrmese bile sıkıyor, daha fazla da kendisi sıkılıyordu. Deniz ona oldukça mükemmel bir arkadaŐtı. Başaltındaki kirli yatağında, geminin burnuna çarpan dalgaların uğultusunu dinler, onları uykusunda bile duyardı. Zaten sıkmadan uzun uzun anlatmasını bilen yegâne geveze, denizdir. mrlерinin dörtte n denizde geçiren ihtiyarların arasında bile, suların sesini sıkıcı, yeknesak bulan, bu sestен bikan birine tesadüf edilmemiŐtir.

Diğer bütün tayfalar gibi kaçakçılık yapar, Rusya'ya ruble, Mısır'a esrar götürerek kazandığı paraların birazını anasına gönderir, st tarafını İskenderiye'de HabeŐ, İstanbul'da Rum, Sivastopol'da Rus kadınlarına yedirirdi. İki içmediği ve geveze olmadığı için, kadınların ona hususi bir tevecchleri vardı. İri vücudu, kuvvetli kolları, siyah, güzel yüzü arkadaşlarını da kendisine bağlamıştı. Ve, hiçbirisi okumak yazmak bilmeyen bu adamların arasında, dört senelik tahsil ve yatağının baŐucundaki birkaç kitap, ona başka bir mevki veriyordu.

Bu gemiye gireli daha bir ay olmamıŐtı. Hangi Şeytan onu bu Allah belasını veresice tekneye sokmuştu yarabbi? Gemi değil, bir cehennemdi bu... AltmıŐ sene evvel İtalya'da yapılmış, kocaman, dört direkli, yelkenli ve tek kazanlı bir vapurdu. Bir Ermeni'den daha çok tebaa deđiŐtirmiŐ, Yunan veliahdına yatlık, Danimarka hkmetine mektep gemiliği, bir Rus tüccarına posta vapurluğu yapmıştı. Ve Şimdiki sahibi İstanbullu bir Yahudi, bu hurdayı Aden ile İstanbul arasında Őilep olarak iŐletiyordu.

Yelkenler artık kullanılmaz bir haldeydi, direklerden bile korkulurdu. Ve tek kazan, bu timsah ölüsüne benzeyen yığinti-

yı yürütebilmek için, patlayacak derecelere geliyordu. Yalnız bu kadar da değildi: İş ağır, yemekler fena, kaptan sarhoş ve edepsizdi. Sabahtan akşama kadar içer ve söverdi. İsmi Fıçı Kaptan'dı. Bu isim kendisine şöyle verilmiş:

Bu adam vaktiyle gene böyle hem buharlı, hem yelkenli bir gemide süvariye, kamarasında fitilli bir barut fıçısı dururmuş. Tayfanın yan aylıklarını iç ettiği, yahut başka bir münasebetsizlik yaptığı zaman, millet ayaklanır, herifi denize atmak isterlermiş. O zaman kaptan, dudağından hiç düşmeyen sigara ile fıçıya yaklaşır: "Eğer yanıma sokulursanız, hep beraber uçarız!" der, tabii tayfa da sokulamaz, dağılır, sonra açık göz bir miço, geceleyin herifi gözetleyerek, fıçının arka tarafındaki musluktan bardak bardak şarap doldurup içtiğini görmüş ve iş meydana çıkmış. Kendisine o zamandan beri Fıçı Kaptan diyorlarmış... Mal sahiplerine yaranacağı diye, bütün tayfanın canını çıkarıyordu. Elinden gelse yemek bile vermeyerek kumanyayı olduğu gibi geri getirecekti. Zaten verdiği yemek de sade suya bakladan ibaretti. Öğle ve akşam bakla.

İşte bizim on dokuz yaşındaki genç ateşimizin sıcak rüzgârdan boğulmamak için eğilerek koştığı ve bu sırada düşmek için küpeşteye ve ambar kapağındaki kahve çuvallarına sarıldığı gün, bu sade suya bakla bütün tayfanın canına tak demişti ve herkes ilk iskelede vapuru bırakıp kaçmayı düşünüyordu.

Genç ateşçi, söylediğimiz gibi, demir merdivenleri koşarak indi. İşine başladı. Vardiyayı kendisine teslim eden arkadaşı dev gibi bir adamdı, yumrukları hemen hemen bir çocuk kafasından büyüktü. Yeni gelene sordu:

"Ne yediniz?"

"Bakla!"

İri adam müthiş bir küfür savurdu. Vapura girdi gireli bir kere bile karnı doymamıştı. Söylenerek ve tehditler savurarak yukarı çıktı.

Genç ateşçi süngüyü alarak ocağı karıştırmaya başladı. Kapağı açılır açılmaz insanın yüzüne rüzgâra benzeyen bir ateş çarpıyor, deri kavrulur gibi oluyordu. Ocağın içi hayret edilecek kadar beyazdı. İnsan bunu adeta eritilmiş bir maden zanne-

decekti. Ve bir tenceredeki kaynar su gibi fıkırdıyor, aynen onun gibi buhara benzeyen beyaz dumanlar saçıyordu.

Genç ateşçi beş dakikada bir sırsıklam olan beyaz gömleğini çıkarıyor, sıkıyor, vücudunu kuruyor, tekrar sıkıyor ve sonra giyyordu. Islak saçları kıvrılmış ve kordon kordon terli alnına düşmüştü. Kabarık ve kırmızı pazılarından birbiri arkasına beyaz damlalar yuvarlanıyordu. Ateşin keskin parlattığı, cilalandırıldığı bu ıslak vücut insanda diz çökmek ve gözleri kapamak isteğini uyandırıyor.

Genç ateşçi, ara sıra süngüsüne dayanıyor, bir an için kapadığı siyah kapağa gözlerini dikerek düşünüyordu:

Üç dört sene sonra ne yapacaktı? Bu öyle bir işti ki, en sağlam adamı birkaç senede tamamlardı. Ondan sonra makine yağcılığına, vinççiliğe, hatta hamallığa geçmek, yarı sakat ve çürük bir vücudu birkaç gün daha yaşatabilmek için uğraşmak icap edecekti. Ve daha sonra? Allah bilir...

Alt dudağının sol tarafını dişlerinin arasına alarak başıyla kısa bir hareket yaptı. Bir şey düşünmek istemediği zaman böyle yapardı. Ve bu sefer bunları düşünmek istemiyordu. Sonra düşünmek istemediği için birdenbire kendi kendine kızdı. Gerçi, bu ona bir yaranın üstünde parmakla oynuyormuş gibi bir ısırap veriyordu, fakat mademki elinde olan bir tek imkân buydu; kendisinden her şeyi almışlar, bir bunu alamamışlardı, artık bundan da istifade edemezse ayıptı.

Peki, kendisinden her şeyi niçin almışlardı? Birçok yerlerde birçok adamların konuşmalarına kulak vermiş, onlardan daha az akıllı olmadığına kanaat getirmişti. Kuvveti de yerindeydi; şu halde sırf bir tesadüf onu böyle, ötekileri öyle yapmıştı ha? O zaman birdenbire farkına vardı ki, kendisini ve arkadaşlarını, hatta bütün kendisine benzeyenleri bir hareketten, bir kabağıştan meneden bu "tesadüfe inanma"dır. Çünkü öyle anlar olur ki, insan, çok cüretli denebilecek şeylere bile kalkar, hiç akranı olmayanlara bile hücum eder; fakat hücum edeceği şeyin yalnız bir fikir, görünmez bir kuvvet, bir "tesadüf" olması, onu yerinde oturmaya mecbur eder... Halbuki, mademki eninde sonunda hep birdi ve hiçbir zaman şimdi olduklarından daha fena olmaları mümkün değildi, niçin "tesadüf" e de hücum etmekten çekinmeliydi?

Evet, hep tesadüf... Onun sırtına giyeceği yoktu ve mal sahibi seksen kat üst üste giyebilirdi. Bu tesadüftü... Fakat, eğer mal sahibi bunlara ayda yirmişer lira fazla verse, -bunu yapmak onu hiç de sarsmazdı- o zaman bunların da birer kat, ikişer kat elbiseleri, çamaşırları olur ve "tesadüf" böyle olmazdı...

Tesadüfün bu kadar kolay değişebileceği hiç de aklına gelmemişti.

Birdenbire karnında bir gurultu başladı. Biraz evvel yediği yemek boğazına kadar çıktı ve orayı ateş gibi yakarak tekrar geri döndü. Ne berbat yağdı bu be!..

Genç ateşçinin başı dönmeye başladı. Hem kazan başına vuruyor, hem de midesi bulantı yapıyordu.

Biraz evvel buraya doğru koşarken kaptanın açık kapısından dışarı vuran et kokusu burnuna geldi. Ve dimağı bir anda şu konuşmayı yaptı:

"O neden et yiyor, o sarhoş?"

"Çünkü o, kaptan!"

"Fakat o, bir öküzden daha budaladır!"

"Fakat o, senden çok okumuştur!"

"Beni de okutsalar ben de okurdum..."

"Ne yapalım, senin baban çabuk öldü, senin diline baktırılmadı ve sen okuyamadın... Tesadüfün cilvesi bu!.."

Genç ateşçi birdenbire küreği ve süngüyü fırlattı, demir merdivenlerden yukarı tırmanmaya başladı.

Başaltı kamarasında uyuklayan, türkü söyleyen tayfalar, vardiyasını bırakıp gelen ateşçiyi görünce bir kaza falan oldu sanarak korktular; fakat o bağırdı:

"Hadi be, ne duruyorsunuz, kaptana gidip et isteyeceğiz. Vermezse zorla alacağız... Kuru baklayla ateş yakamayız biz!.."

O zamana kadar böyle bir şey yapmayı hiçbirisi aklına bile getirmemişti. Fakat sanki her zaman ve her vapurda yaptıkları bir şeymiş gibi bu sözler onlara gayet tabii geldi. Cıgaralarını atıp ökçeleriyle söndürerek arkasından yürüdüler. İriyarı ateşçi hâlâ homurdanıyordu. Birtakımı da ellerine silah falan almışlardı. Lostromo ile ahçının, kaptanın adamı olduğunu düşünerek ihtiyatlı hareket ediyorlardı.

Gemi müthiş sallanıyordu; o yakıcı rüzgâr tayfanın derile-

rini pul pul ediyordu. Maamafih, iş korktukları kadar uzun ve güç olmadı. Kaptan zaten telaşla odasından fırlamış, bunlara doğru geliyordu. Aşağıda kimse olmadığı için, istim düşmüş, vapur yavaşlamış ve gittikçe dönmeye, fırtınaya yanını vermeye başlamıştı. Vaziyet tehlikeliydi. Kaptan ahçıya kilerdeki yarım koyunun derhal bunlara verilmesini söyledi. Tabanca elinde, kaptanı müdafaaya hazırlanan lostromo, onu söylenerek cebine koydu; fakat isyan eden tayfanın lombar direğine çekildiği eski günleri düşünerek içini çekti.

Yarım koyun bir işe yaramadı: Acele ile yaptıkları pirzolayı sıcaktan yiyemediler ve denize attılar.

Ve kaptan, genç ateşçiyi hemen Port-Sait'te, diğerlerini İstanbul'da vapurdan attı.

Fakat bunlar: "Kuru baklayla ateş yakamayız!" demesini ve kaptanın yarım koyununu almasını öğrenmiştiler...

1930
(Resimli Ay, s. 8, Ekim 1930)

Bir Orman Hikâyesi

“Orman bizim her şeyimizdir delikanlı, anamız, babamız, evimiz...” diye, yanımda oturan ihtiyar anlatmaya başladı. Alacakaranlık gittikçe artıyordu. Güneş, aşağılarda uzanan ovoidan tamamen çekilmişti. Yalnız arkamızdaki büyük ormanda, ağaçların üstüne atılmış kırmızı bir çuha gibi rüzgârla hafif hafif kırırdıyordu. Biraz sonra büsbütün kayboldu. Ve o anda her şey değişiverdi. Şimdiye kadar yaşayan, kımıldayan, ses çıkaran ova artık ölüydü ve beyaz, ince bir sisle örtülmeye başlamıştı. Buna karşılık orman canlanıyordu. Sabahtan beri ancak mırıltıları duyulabilen ağaçlar konuşuyorlar, bağıyorlar, sallanıyor ve ellerini birbirine uzatıyorlardı. Yalnız ağaçlar değil, yerdeki otlar, kuru yapraklar, çalılar, ağaçların gövdesine sarılan sarmaşık soyundan nebatlar, hatta kahverengi mantarlarla koyu yeşil yosunlar bile canlanmıştı. Gürültülü bir kımıldama, bir ses kargaşalığı ormanın kenarlarından dışarı dökülüyordu. Arkamızda büyük bir şehir gerinerek uyanıyor zannediyordum. Birden bir işaret almışlar gibi bu ahenge hayvanlar da karışiverdiler. Kuş haykırıışları, ulumalar, acele koşan ayakların altında kırılan dalların sesi birbirini kovalıyordu. Ara sıra ovaya kadar uzanarak oradaki mutlak sessizliği bile yırtan acı ve keskin bir feryat, arkasından bir boğuşma gürültüsü ve uzun hırıltılar, bu karanlıkla beraber canlanan şehre korkunç bir mahiyet veriyordu.

Biraz ileride ön ayağıyla hırçın hırçın eşelenen atım kişnedi ve başını bana doğru çevirerek inler gibi sesler çıkardı. Sonra tekrar otlamaya başladı.

Yanımdaki ihtiyar, dirseklerini dizlerine dayamış oturuyor ve sigara içiyordu. Buruşuk dudaklarının bir kenarından aşağı doğru sallanan bu küçük ateş, sakallarına tuhaf bir kırmızılık veriyordu. Sıkarak ufalttığı gözlerini ayaklarının ucuna, yahut yüzüme dikerek kırıştıyordu.

“Her şeyimiz, delikanlı, varımız yoğumuz ormandır bizim...” diye devam etti. “Ormanı evimizden iyi tanırız, her ağaç bizim kahrımızı anamızdan çok çekmiştir. Köyümüz bir ormanın ortasındaydı, etrafını ağaçlar bir duvar gibi sarmıştı. Biz onun dışında da dünya olduğunu bilmezdik bile. Çocukken değneklerden yaptığımız kağınlara kuru yaprak doldurur, arabacılık oynardık. Daha sonraları babalarımıza yardım etmeye özenir, kaybolan deve torumlarım aramak için en sık yerlere daldık. Orada kaybolmamız mümkün değildi. Hiç bilmediğimiz yerlerde bile sıkıntı çekmeden yolumuzu bulurduk. Kırık dallar, devrilmiş kütükler bize yol gösterirdi. Hem insan kendi evinde kaybolur mu? Büyüdükçe ormanın, bizim için daha başka şeyler olduğunu da anladık: Sırtımızı o giydiriyor, karnımızı o doyuruyor, evimizin kerestesini o veriyordu. Ormansız yaşamak!.. Bunu aklımıza getirmiyorduk bile...”

İhtiyar, kolumu tuttu. Elleri titriyordu. Kendisine bir şey olmuş gibiydi. Küçük, dermansız gözleri yaş doluydu. Buruşuk yüzünde birçok çizgiler daha belirmişti. Bir şey söylemek istiyor, fakat tikanır gibi oluyordu. Yüzünden, ağzının kenarlarından, gözlerinden, hatta vücudunun her sarsıntısından dökülen bir acı beni sarıyor, kucaklıyordu. Nihayet, boğazını tıkayan bir şey varmış da onu fırlatmaya muvaffak olmuş gibi birdenbire ve bir haykırışa benzeyen bir sesle:

“Delikanlı, bizim elimizden ormanımızı aldılar, bizi ormansız bıraktılar... Bizi bir tek ağaçsız bıraktılar!..” diye bağır-
dı.

Sonra elini başına götürdü. Kasketini geri iterek seyrek beyaz saçlarını yakaladı. Böylece bir müddet kaldı. Ben onun içerisindeki vukuatı takip ediyor ve kurulması biten bir duvar satının rakkası gibi nasıl yavaş yavaş sükûnete geldiğini görüyordum.

Dudaklarını yakmaya başlayan cigarayı attı. Sakalından külleri silkti ve yüzüme bakmadan, oldukça sakin bir sesle, şöyle anlattı:

“Babalarımız dedelerimizden, biz de babalarımızdan ne gördükse onu yapıyor, tıpkı onlar gibi yaşıyorduk. Bundan memnunduk. Zaten yeryüzünde başka bir şeyin de olabileceğini bilmiyorduk ki memnun olmayalım. Bütün vazifemiz, bize verilen emanetleri oğullarımıza vermek, onlara da böyle yapmalarını söylemek zannediyorduk. Dışarıdan gelecek bir elin bunların hepsini altüst edeceğini düşünmüyorduk bile...”

Bir gün hükümetin bir şirkete ormanın öbür başında işlemek müsaadesi verdiğini duyunca, ihtimal bunun ne demek olduğunu pek bilmediğimizden, hiç aldırmış etmedik...

Fakat çok geçmeden ormanın öbür ucunda birbiri arkasına devrilen ağaçları, gittikçe büyüyen meydanları görünce nasıl bir tehlikenin yanaştığını fark eder gibi olduk; bu tehlikeyi gücümüzün yettiği kadar kendimizden uzak tutmaya çabaladık. Fakat ormana düşen bu yara, yavaş yavaş yayıldı, kökleşti. En eski, en büyük ağaçlar, önünde bilmeden ürperdiğimiz, ceddimizmiş gibi çekindiğimiz ihtiyar gövdeler birbiri arkasına devriliyor, çıplak meydanlar gün günden artıyordu. Çocukluğumuzda güçbela aralarından geçebildiğimiz, güneşin bile giremediği kuytu, sıkı yerlerde şimdi kel birer meydan vardı. Üzerlerinde yalnız ezilmiş otlar, ufak yongalar görülen bir meydan... Sonra bu yara, işleyerek, büyüyerek bizim köyün baltalıklarına kadar dayandı. Biz buraya yabancı bir baltanın girmemesi için hep birden karşı koyduk. Ne para, ne tehdit bizden ağaçlarımızı alamayacaktı. Fakat şirket öyle dalavereler, dolaplar çevirdi ki, nihayet odunumuzu satamaz olduk. Kerestemiz elimizde kaldı, yok pahasına gene şirkete verdik. Hatta işsizlikten bazı gençler şirkete baltacı girecek oldular, hepimiz olmaz dedik. Fakat nihayet ormanımızı parça parça elimizden almalarına razı geldik.

Delikanlı, biz köylü adamları. Aklımız çok ilerisine ermez. Şirket bize, bu ormanları son sistem işleteceğim, dedi. Ormancılığın usulü budur, dedi. Siz beceremiyorsunuz, dedi. Belki doğru söylüyordu. Fakat bu işteki geriliğimizden istifade ede-

rek bizi eli böğründe bırakmak revayihak* mıydı? O bizim cahilliğimizi, zavallılığımızı kesesini doldurmak için bahane yaptı. Kendisiyle at yarıştıramayacağımızı biliyordu. Hiç insaf etmeden hepimizin canına okudu.

Artık çocukluğumuzun, delikanlılığımızın geçtiği yerlerde yüreğimiz sızlamadan dolaşamıyorduk. Gençliğimde kız kaçırdığım zaman arkasına sığınıp dört kişiyle dövüştüğüm bir ağaç vardı. Gövdesinde o zamandan kalma kurşun yaraları dururdu. Onu devirirlerken uzakta durup baktım. Bir bacağıma, bir kolumu kesiyorlarmış gibi oluyordum. Ne gelir elden delikanlı? Gözümün yaşını silip ayaklarımı kuru otlarda sürüyerek uzaklaştım.

Her şey, her şey bitmişti artık... Hiçbirimizin yüzünde gülmek takati kalmamıştı... Köy bile artık eski köy değildi. Biz ihtiyarlar, onu tanımakta güçlük çekiyorduk. Etrafını ağaçtan duvarların çevirdiği, dünyadan uzak köy değildi bu... Şimdi kasaba yolunun kenarında, bir kulübede, yabancı biri şirketin amelesine yiyecek ve içecek satıyordu. Bunlar da köy sokaklarında yıkılarak dolaşıyorlardı.

Fakat beş altı yüz ağaçlık bir parça, bir koru vardı ki, bütün köy, ölse burasını satmamaya, kaptırmamaya karar verdi. Artık bununla geçinmeye çalışacaktık. Çocuklar, babalarının anlattığı eski, büyük ve esrarlı ormanı burada bulmaya çalışacaklardı. Bu, köye eski günlerinin bir yadigârıydı. Hiçbirimiz, ama hiçbirimiz buraya el sürdürmek istemiyorduk. Şirket de, galiba ileri gitmekten korktuğu, bizi darılmayı da menfaatine uygun bulmadığı için, burayı elde etmeye pek hevesli görünmüyordu. Fakat bunun uzun sürmeyeceğinden korkuyorduk. Nitekim öyle oldu, onların ağaçlarına son günlerde kurt düştüğünü, büyük ziyanlar verdiğini duymuştuk. Şirket, bunun altından kalkmak isteyecekti. Bir sabah, bizim koruya baltacıların girdiği haberi köyü dolaştı. Herkes evinden çıkıyor, gene giriyor, komşuya koşuyor, sokaklarda şaşkın, acele gidip geliyordu. Fakat bu şaşkınlık çok az sürdü. Herkesi bir ağırlık, ümitsiz kararlar verdikleri zaman insanlara gelen bir ağırlık kaplayıverdi. Hepimiz, bulunduğu siperde son kurşunu atacağını, sonra ora-

* Burada, "doğru muydu, doğruluğa yaraşır mıydı?" anlamında.

da muhakkak öleceğini bilen bir nefer gibi sakindik. Tıpkı o nefer gibi, dudaklarımızın kenarında acı bir istihza vardı. Sansarın ağzındaki bir pilicin, yahut kesilmek üzere olan bir koyunun son çırpınışlarıydı bunlar, delikanlı... Onlar da bunun faydası olmadığını belki çok iyi bilirler ama...”

İhtiyar biraz durdu. Sert bir rüzgâr çıkmıştı. Ormanın bütün dalları, bütün yaprakları ötüyor, haykırıyordu. Bu sesler fırtınalı bir denizin gürültüsüne benziyordu; ağaçlar büyük dalgalar gibi iniyor ve çıkıyorlardı. Ormanın üzerimize devrileceğini zannediyordum. Zaman zaman yükselip alçalan, mütemadiyen makamını değiştiren bu muazzam uğultu, ihtiyarın kelimelerini büyütüyor, kıvınıyor ve kendisiyle karıştırıyordu. Onun sözlerini, orkestra içindeki bir flütün diğer aletlerin sesinden ayırt edilmeyen sesi gibi karışık duyuyordum. İhtiyar devam etti:

“Ta ne zamanlardan beri sesimizi çıkarmayıp içimize attığımız şeyler, hep birden uyandı; hepsinin acısını birden duyduk. Bu acı, gençleri, ihtiyarları, kadınları ve çocukları hep birden bir kurt sürüsü haline koymaya kâfi geldi. Elimizde baltalar, sopalarla ormana daldık. İşçiler daha yeni başlıyorlardı. Bir tek ağaca el sürerlerse analarını belleyeceğimizi söyledik; durdular. Azlıktılar ve böyle bir şey beklemiyordular. Derhal eşyalarını toplayarak ormanın kenarına çekildiler. Biz de ağaçların altına, onlara karşı oturduk. İçimizden birini kasabaya, hükümetin bu işlere karışan memuruna yollayıp bekledik. Bu bekleyiş akşama kadar sürdü. Biz akşama kadar ağzımızı açıp konuşmadık. Hükümetin memuru geç vakit, yanında şirketin bir memuruyla beraber geldi. Bizim yanımızdan geçip gittiler, amelenin başındaki adamla konuştu.

Sonra hükümetin memuru yanındaki iki candarmaya bizi göstererek:

‘Sürün bunları ormandan dışarı!’ dedi.

Şirketin memuru, ameleye:

‘İşinize bakın siz!..’ dedi.

O zaman köylü; kadın, erkek, bütün köylü, hiçbir işaret almadan, hiç kavilleşmeden*, sanki bir elden idare ediliyormuş gibi, o anda yerlerinden fırladılar. Gözleri kapalı, karşılarında

* Sözleşmeden.

duranların hepsine saldırdılar. Odunlar, balta sapları inip kalkmaya başladı. Ormanın akşamla koyulaşan alacakaranlığında gölge gibi cisimlerin birbirinin üstüne atıldığı görülüyordu. Kapalı ağızlarda hapsedilen kısık ve iniltiyeye benzeyen seslerden başka bir şey duymak mümkün değildi. Çok sürmeden şirketin işçileri teker teker kayboluverdiler. Geri kalanlar da selameti kaçmakta buldular. Fakat hükümetin göbekli memuru ancak köye kadar koşabildi, orada köy odasına saklanarak kapıyı arkadan sürmeledi.

Biz de, artık her şeyin bittiğini, bunu bizim yanımıza bırakmayacaklarını pekâlâ biliyorduk; artık yapacak bir şeyimiz yoktu. Biz işimizi bitirmiştik. Şimdi bekleyebilirdik.

Her şey beklediğimiz gibi oldu:

Ertesi gün imdat alıp gelen candarmalar, çocuklar ve kocakarılarından başka, kadın, erkek bütün köy halkını iplerle bağlayarak kasabaya götürdüler ve memuru kurtardılar.

Sonra duydum ki, delikanlılarla kadınlar onun bulunduğu odayı sabaha kadar durmadan taşlamışlar. Bir şey yapamamaktan, bir şey yapamayacağını bilmekten doğan bir şaşkınlıkla taşlamışlar. Tıpkı şeytan taşlar gibi... İçlerindeki hırsı böylece söndürmeye çabalamışlar... Zavallılar."

İhtiyar sustu. Rüzgâr durmuştu. Ormandan hafif sesler geliyordu. Ağaçların üzerinde, uzun ve atlas bir etek dolaşmış gibi fişiltılar vardı. Yapraklar, içerisinde piyano bulunan bir odada bağrıldığı zaman piyano tellerinin çıkardığı hafif, ince uğultuya benzeyen karışık, birbirinden ayrılmaz, acayip mırıltılarla kımıldıyorlardı. Orman dev büyüklüğünde bir çocuk gibi mışıl mışıl uyuyordu ve bu sesler onun nefesleriydi.

İhtiyar yeni bir sigara yakarak kalktı. Bilmediğim bir tarafa doğru ağır ağır yürüdü. Ben de atıma binerek bu uyuyan ormanın zifiri karanlığına doğru yavaşça süzüldüm.

1930

(Resimli Ay, s. 7, Eylül 1930)

Kazlar

Dudu, elinde mektupla hızlı hızlı öğretmenin evine gitti: "Şunu okur musunuz?" dedi, "Seyit'ten geliyor!"

Köyde bekârlıktan canı çıkan öğretmen, Dudu'nun çenesinin altından doğru görünen göğsüne yandan bir göz attı. Kadının esmer teninde elbiselerinin hafifçe gölgelediği bir yol, öğretmeni bir iki kere yutkundurdu. Sonra elini uzatarak: "Ver bakalım" dedi.

Dudu'nun kocası üç sene evvel düğün yerinde birisini vurmuş, on sene yemişti. Gerçi ölene kurşun atanlar sekiz kişiydi ve rastlayan kurşunun kimin silahından çıktığı belli değildi, fakat Seyit'le arkadaşı Durmuş'tan gayrisi kazadaki müstantiğe* para yedirip men'i muhakeme** kararı almışlardı. Vilayet ağır cezası da bu ikisine onar seneyi dayamıştı. Öğretmen mektubu okudu:

Evvela selam edip karısının hatırı şerifini sual ettikten sonra, kendisinin pek o kadar iyi olmadığından, koğuştaki yerinin pisliğinden ve bittten şikâyet ediyor, Dudu gelirken bir iki kaz getirirse başgardıyanla müdüre vererek yerini değiştirteceğini, koğuşun baş taraflarında, biti az, temizce bir yere geçeceğini söylüyordu.

Dudu mektubu öğretmenin elinden çekip aldı. Koynuna iyice yerleşti. Bu esnada öğretmen Dudu'nun göğsündeki gölge-li yolu biraz daha aşağılara kadar takip etmek imkânını buldu.

* Sorgu yargıcı.

** Yargılamayı önleme.

Dudu okulun kenarındaki gübrelikte yuvarlanan oğlu Hüsnu'yü elinden tutarak düşünceli düşünceli evine döndü; ne yapacağını bilmiyordu.

Topu topu bir kazı vardı; onun da yumurtalarını bakkal İlyas Efendi'ye bağlamıştı. Kaz her gün yumurtlarsa, geçenlerde Hüsnu'ye içlik yapmak için aldığı bezin parasını bir ayda ödeyecekti. Şimdi kazı şehre iletirse İlyas Efendi evinde yorgan döşek koymaz, alır götürürdü.

Hem sonra bir kaz... Halbuki Seyit iki tane istiyordu...

Eltisinin evine gitti; bu, Seyit'in ağasının karısıydı. Kocasını daha on beş gün kadar evvel maktulün akrabaları avda vurmuşlardı. Dudu Seyit'e götürmek için bir kaz isteyince yeni dul bağırdı:

"Git şuradan, git! O Seyit olacak gidinin yüzünden kocamı elimden aldılar. Damlarda sürünsün de çıkamasın inşallah..." Ve ağlamaya başladı.

Dudu kapıdan döndü ve korkusundan başka akrabalarına gidemedi... Gece gözünü kapayamadı. Evde dört yaşındaki oğlundan başka kimsesi yoktu. Bu gece korkuyordu. Seyit'in düşmanları kocasına yardım etmemesi için onu mütemadiyen tehdit ediyorlardı. Seyit'in ağasını bile, kardeşine ara sıra yardım ettiği için vurmuşlardı. Köyde kime gitse kovulacaktı.

Halbuki Seyit iki tane kaz istiyordu. Hem de kendisi için değil.

Yavaşça yataktan kalktı, avluya indi. Kümesten kazı yakalayarak ayaklarını bağladı. Kaz bağirmaya başladı. Komşu bahçedeki çitin arkasından başka kazlar cevap verdiler.

Dudu biraz düşündü. Sonra çitin bozuk yerine doğru yürüdü. Öteki bahçeye geçti. Birbirlerini itip kakalayıp köşeye sinmeye çalışan kazlardan bir tanesini yakaladı.

Köpek, tanıdığı için sesini çıkarmıyordu.

Dudu, Hüsnu'yü sırtına bağladı. Kazları ayaklarından tutarak bir eline aldı. Öteki eline de bir torba bulgur yüklendi.

Hüsnu'nün eline de ufak bir çömlekle pekmez verdi. Ara sıra ayağı taşa çarpınca pekmezler arkasına dökülüyordu.

Gecenin serinliğinde şehre doğru yürümeye başladı.

Şehirle köyün arası yayan dokuz saattti.

Seyit aşığı yukarı üç aydan beri hastaydı, hapishane doktoru hastanede yatmasına lüzum gösteriyor, birkaç gün yatıyor, daha ağır bir hasta gelince taburcu ediliyordu.

En nihayet hiç kabul etmeyiverdiler:

Tedavisi kabul olmayacak kadar ilerlemiş olan veremleri hastaneler kabul etmiyorlardı. Nizamnameleri* böyleydi.

Böyle hastaların cezalarının tecili ve tahliyeleri icap ederdi. Fakat Seyit, hastalığının ne olduğunu bilmiyordu.

Hapishanelerin bu gibi dalaverelerini bilen açığız ve pişkin mahpusların da onunla meşgul oldukları yoktu. Çünkü çok fakirdi.

Evrakı ve raporları müddeiumumilik** kaleminde duruyor, takip eden olmadığı için sıra bekliyordu.

Koğuşun en fena tarafında, aptesliğin yanında yatıyordu. Hem de yarı aç.

Hasta olduğu için çalışmıyor, kimseye hizmet edemiyor, su falan taşıyamıyor ve bir tayınla kalıyordu.

Bu bir tayını da üç günde yiyor, kalan ikisini satarak katık yapmak istiyordu.

Ve bütün gün, hiç kalkmadan yatardı.

Biraz ilerideki pencereden bir avuç kadar gökyüzü görünürdü: Masmavi...

Gözlerini oraya diker, hiç konuşmadan beklerdi.

Köye mektup yazdırdıktan sonra uzun müddet yollayamadı. Çift sürme zamanıdır, işler yarım kalır diye tereddüt ediyordu.

Daha fazla bekleyemeyeceğini anlayınca, iki bükülü mektubu kuşağının arasından aldı. Görüşme gününde nizamiye kapısına giden bir mahpusa:

“Şunu bizim gelip giden köylülerden birine ver!” dedi.

Ve daha sabırsızlıkla beklemeye başladı.

Mektubu götürecek olan köylünün bir sürü mahkemeleri vardı, on gün kadar şehirde kaldı; ve Seyit hep bekledi.

* Yönetmelikleri.

** Savcılık.

Gözleri, avuç içi kadar mavi göğe dikilmiş, yattı. Yalnız akşamüzerleri, yattığı yerde biraz kuru tayıyla biraz pekmez yiyor, sonra uyumaya çalışıyordu.

Dudu gelirse nasıl kalkıp kapıya gideceğini düşünüyor, "sürüne sürüne bile olsa gene giderim!" diyordu.

Evlendikten bir ay sonra askere gitmiş, tezkere aldıktan yirmi gün sonra hapsedilmişti. Ve Dudu'ya hiç doymamış gibiydi. O da nedense hâlâ gelmiyordu.

Artık bekleyemeyecekti galiba.

Dudu hapishaneye geldi. Kapının önü tenhaydı. Sokulduğu zaman candarma itti ve "geri git!" diye bağırdı.

Kapıda duran gardiyan, kazları ve torbayı görünce onu çağırmak için elini kaldırdı. Fakat tam bu sırada birkaç hapis bir sedye çıkardıkları için o tarafa gitti

Hapishane kâtibi: "Musallaya götürün, ben kaydına işaret veririm!" diye bağırarak odasına giriyordu.

Başgardiyan da elindeki bir kâğıdı gardiyanlara ve bazı mahkûmlara imzalatıyordu. Bu, ölünün bir yorganı, bir bakır kabı ve bir çift eski kundurası kaldığına dair müzekkerydi.

Sedye kapıdan çıkarken gardiyan biraz ötede duran Dudu'ya sordu:

"Kimi istedin?"

"Opruklu Seyit'i."

Gardiyan yüzünü buruşturdu. Eliyle, kapıdan biraz evvel çıkan ve bir gardiyanla hafif cezalı iki mahkûm tarafından musalla camiine götürülen sedyeyi göstermek üzereyken, gözleri tekrar kazlara ve torbaya ilişti.

Elini uzattı:

"İçerde ama, bugün görüşme günü değil. Ver onları da sen haftaya gel!"

Torbayı, kazları, pekmez çömleğini aldı, duvarın kenarına koydu; hâlâ daha kapının dibinde oturan Dudu'ya:

"Haftaya gel, dedik ya... Biz bunları kendisine veririz. Hadi bakalım, bekleme!.." diye bağırdı.

Dudu şehirde bir hafta kalabilir mi hiç?
Hüsnu'yü kolundan tutup çekerek yürümeye başladı.
Çocuk dönüp dönüp arkaya bakıyor:
"Hani ya babam?.. Nerde ya babam?" diye vızıldanıyordu.
Dudu çocuğu hızla bir çekti:
"Ne diye bağırsın?" dedi, "Göstermediler işte!"
Sonra biraz yumuşadı:
"Harmanda geldiğimizde görürüz!.."
Köye döndüler.

* * *

Köye gelir gelmez Dudu'yu candarmalar yakaladı. Kaz çaldığı için kasabada muhakeme edildi ve üç aya mahkûm oldu. Yalnız, cezasını kaza hapisanesinde yattığı için, harman zamanına kadar, Seyit'in ölümünden haberi olmadı.

1933

Bir Firar

İki candarma İdris'i aralarına almış götürüyorlardı.

İdris ayaklarına basamayacak haldeydi. Candarmalar çok dövmüşlerdi, fakat seke seke yürümeye çalışıyordu.

Bayram namazında İmamköy Camii'ni bastığını ve orada namaz kılanları soyduğunu en nihayet itiraf etmişti.

Halbuki böyle bir şeyden haberi bile yoktu...

Ne çare?.. Dayak bu... Her şeyi söyler.

En aşağı yedi sene yiyecekti.

Seke seke yürüyor, ara sıra ayağı bir taşa takılıp sendelediği candarmaların birisi koluna yapışıyordu.

Biraz yürüdükten sonra kendisine bir de sigara verdiler...

Bunlar da aslında fena adamlar değildi... Fakat ne yapsınlar, vazife... Takibe çıkarken, "faili bulmadan gelerseniz gözümme görünmeyin!" diye yüzbaşı sıkı sıkı emirler vermişti. Köyü soyan çoktan kirişi kırmış olacağı için, ne yapıp yapıp fail bulmak lazımdı.

İdris de zaten kaç senedir buralarda serseri serseri dolaşıyor, binbir türlü dalaverelere girip çıkıyordu.

Birkaç kere de sigara kâğıdı ve çakmaktaşı satarken yakalanmıştı.

Asıl mühimi, köylü kendisinden şikâyetçiydi. İlk zamanlarda rahmetli babasının -babası köyün imamıydı- hatırını sayanlar bile onun bu hallerini görünce kaybolmasını istemeye başladılar.

İdris köyde kaldıkça candarmanın ayağı kesilmeyecekti.

Bunun için candarmalar İdris'i yakalayınca, muhtarla köy bakkalı, İdris'i vakadan bir gün evvel İmamköy tarafına giderken gördüklerini söylediler...

Bu kadarı yeterdi. Üst tarafını candarmalar söylettiler...

İdris İmamköy Camii'ni bayram namazında nasıl soyduğunu anlattı...

Şimdi İmamköyü'ne gidiyorlardı.

İdris düşünüyordu; adamakıllı dalmıştı.

Bu dakikada aklında, ne yediği dayak ne de yiyeceği yedi sene vardı. Onun zihnini büsbütün başka bir şey, başka bir düşünce dolduruyordu.

Bu düşünce ona dayaktan ve hapisten daha acı geliyordu.

Fazla işlemeye alışmamış olan kafası bir çare arıyor, bulamıyor, sıkıntısını, dışarıya fırlayan gözlerinde, yüzünün birbirine karışan sinirlerinde gösteriyordu.

Düşündüğü şey şuydu:

İdris dayak yerken, köyü soyduğunu söylemişti. İş bu kadarla bitmiyordu. Deliller de lazımdı. Bunun için paraları ve gümüş saatleri nereye koyduğunu söylemek icap ediyordu.

Ne parası? Ne gümüş saati... Hatta ne soygunu?.. Fakat söylemek lazımdı... Sopa, dipçik ve tekme dayanılır gibi değildi. Beyni kafasından fırlayacak gibi oluyordu: Ne söylesin?

"İmamköyü'nü ben soydum!" demek kolay... Fakat paralarla gümüş saatleri meydana çıkarmak zor...

Hem çok zor...

Değnekler, tekmeler, dipçikler kalkıp iniyordu. Bayılacak gibi oldu. Gözleri karardı. Elini hafifçe kaldırdı:

"Diyivereceğim!" dedi.

Candarmalar bıraktılar. Yüzüne su serptiler. Bir sigara verdiler. O zaman İdris ilk aklına gelen ismi söyledi:

"Paralar İmamköyü'nde kahveci Süleyman Ağa'da!" dedi.

Dayak kesilmişti. İdris'in de o zaman düşündüğü yalnız buydu. Fakat İmamköyü'ne doğru yola çıkınca büsbütün başka şeyler düşünmeye başladı. "Yandı garip Süleyman Ağa!" dedi.

Süleyman Ağa, kendi köyünde olsun, İmamköyü'nde olsun, ona hâlâ yardım eden bir tek kişiydi. Kahvesinde yatacak yer verir, ona nasihat falan ederdi.

Nereden aklına evvela bu zavallının ismi gelmişti?..

Şimdi candarmalar, hiçbir şeyden haberi olmayan ihtiyarı yatıracaklar ve döveceklerdi. Gebertinceye kadar döveceklerdi.

Süleyman Ağa: "Bilmiyorum!" diyecek, binbir türlü yemin edecek, fakat dayağı yiyecekti. Titrek sesiyle yalvaracak, anlatmak isteyecek, kıvrım kıvrım kıvrınacak, fakat dayağı yiyecekti.

Ak sakallı ihtiyarın, sakallarından yaşlar akarak ağladığını görür gibi oldu. İhtiyarın iki kat olmuş beline tekmelerin, dipçiklerin indiğini görür gibi oldu. Beyaz, gür kaşların altında, ferî kaçıp dışarı fırlayan iki gözün kendisine dikildiğini, "beğendin mi ettiğini, İdris!" demek isteyerek baktığını görür gibi oldu.

Beline tekrar bir dipçik yemiş gibi inledi.

Candarmaların biri ona yandan bir göz attı... Sonra bir sigara daha çıkarıp verdi...

İdris sigarayı göbeğinin üzerinde sallanan kelepçeli elleriyle yakalayarak ağızına götürdü. Sıkı sıkı bir iki nefes çekti.

Beş on adım daha gittiler...

Sigara İdris'in ağızından düştü...

A-ah... Bunu yapamayacaktı...

Karşıdan İmamköy görünmüştü... Evvela bir iki uyuz ağaç, sonra birkaç kerpiç ev... Beş on çıplak çocuk...

Yüz adım daha... Sonra köye geleceklerdi... Ve Süleyman Ağa...

İdris etrafına bir bakındı... Şosenin sağ tarafı fundalıktı. Candarmalara baktı: Silahları ellerinde gidiyorlardı.

Bir sıçradı, hendeğin öbür tarafına atladı, düştü, tekrar kal-karak fundalıkta koşmaya başladı. Candarmalar "şırrak" diye mekanizmaları açıp kapadılar, ondan sonra iki tok ses... Havada kısa ve keskin bir vınlama oldu, İdris olduğu yere yıkıldı.

Candarmalar yanına koştular. Ağızından ince bir çizgi halinde kan geliyordu. Gözlerini açtı: "Süleyman Ağa'nın bir şeyden haberi yok..." dedi. Başı yana düştü. Ağızından tekrar ve çok kan geldi. Tekrar gözlerini açarak: "Benim de..." dedi.

Gözlerini bir daha kapayamadan hafifçe gerildi. Olduğu yerde dimdik kaldı.

Kanal

Çumra Kanalı'nın suları Beyşehir Gölü'nden çıkarken su rengindedir; Konya Ovası'nda kan renginde...

Siz buna, ovanın kırmızı toprağının rengidir diyeceksiniz; ben, Dedemköylü Mehmet'le kardeşinin kanlarının rengidir diyeceğim.

Konya Ovası'nın ufukları mavi değil, sarıdır, sapsarıdır...

Siz bunun, rüzgârın kaldırdığı tozlardan böyle olduğunu söyleyeceksiniz; ben, Konya hapishanesinde yatan Zağar Mehmet'in benzinin sarılığından diyeceğim.

* * *

Bozkırlardan mahsul tırnakla kazıyarak alınır. Sapan işlemez topraklar devedikeninden ve iki santimlik otlardan başka bir şeyi üzerlerinde yaşatmak istemezler, susuzluktan yanan göğüslerini, çırpıplak gökyüzüne açmak isterler.

İnsan ellerinin açtığı kanal, bu ovaların yalnız susuzluğunu artırır. Bulanık ve tembel, sanki buraya geldiklerine kızyorlarmış gibi yüzlerini buruşturarak ağır ağır akan sular, biraz ötede çatlaklarını "su!" diye bir karış açan toprakları doyurmak değil, buğuları ve serinlikleriyle olsun avutmazlar. Bir zeytinyağı ırmağı gibi koyu, sıkıntılı bir akışla sallana sallana geçip giderler.

Bu ovadaki uyuz ağaçlı, kül yığınınna benzeyen köylerde in-

sanlar parça parça elleri, yanık derili yüzleri, kenarları çok kırışık gözleriyle çalışarak inatçı topraktan bir lokma ekmek söküüp almaya uğraşırlar.

Dedemköy, kanalın yakınındadır. Yalnız, sular Beyşehir Gölü'nden gelinceye kadar öyle azalır ki, değil dönüm dönüm tarlaları, üç karışlık bir bostanı bile doyuramazlar.

Yağmur yıllarında gülen yüzler, parlayan gözler kurak senelerde buruşur, kanalın sarı sularına dikilir, faydası olmayacağını bildiği halde bundan medet umar; yağmur yılları da ancak beş senede bir kendini gösterir.

Dedemköylü Menmet'le Zağar Mehmet kapı bir komşuydular. Aralarında yaş farkı da yoktu. Küçükken köyün harman yerinde beraber emeklemişler; sokağın gübrelili tozlarında beraber yuvarlanmışlar; sıksa inekleri, ellerinde boylarından büyük bir değnekle, köyün kıyısından geçen sığırtmaca beraber götürmüşler; kanalda beraber kurbağa taşlamışlardı...

Biraz daha büyüyünce analarıyla beraber pazara yağ ve yoğurt satmaya giderler, yedi saat ötedeki dağdan eşekle odun getirirler, hatta bunları beraber satarlar ve bazan acemi ve yabancı bir memurdan beş on kuruş fazla koparırlarsa, bir örnek mintanlık zifir alırlardı.

Delikanlılıklarında beraber düğünlere gitmişler, avrat oynatmışlar, kadın kaldırmışlardı. Bütün Orta Anadolu insanlarında olduğu gibi bunlarda da lakırdı haline gelmeyen bir dostluk vardı. Bu dostluk pek delikanlı zamanlarında, yan yana giderken birbirlerinin elini tutup sallamak şeklinde görünürdü. Biraz sonra topraktan ekmeği dişiyle sökenlere mahsus ciddilik onları da ağırlaştırdı. Ev yükü üstlerine çökünce, daha az buluşur oldular, Zağar Mehmet evlenmişti; Dedemköylü Mehmet'in babası öldüğü için anası, bacısı, bir de on sekiz yaşında oğlan kardeşi onun başına kalmıştı.

İki eski arkadaş bazan, akşamüzerleri caminin duvarları dibinde yan yana çömelerek köye dönen sığırlara bakarlar, yarım saat kadar konuşmadan dururlar, sonra birbirlerine bakıp,

yalnız ağızlarının kenarında kalan bir gülüşle sırtarak evlerine giderlerdi.

Nihayet, evin içindeki çalışan elleri artırmak için Dedemköylü Mehmet'le kardeşi Mustafa aynı günde evlendiler. Yaşları yirmiyi geçmeyen iki tane gelin kerpiç kulübenin birer köşesine yerleştiler.

Hayat, yüzyıllardan beri devam ettiği gibi, katı topraktan bir lokma bir şey sökmek için, sessiz bir dövüş halinde ilerlemeye başladı.

Dostluklar, hovardalıklar, kabadayılıklar, yalnız ekmek düşünenlerde yavaş yavaş yok olmaya başlayan bu hisler ve hareketler, bir hatıra bile olamayacak kadar kafalarda sislendi.

* * *

Bir gün Zağar Mehmet, tarlasını kanaldan sularken, arkın yavaş yavaş boşaldığını, meydana sarı bir çamur tabakası çıktığını gördü. Başını kaldırıp evvela kanala, sonra biraz yukarıdaki Dedemköylü Mehmet'in tarlasına baktı. Suyu orada önlediklerini ve kendi tarlalarını suladıklarını gördü.

Altı yaşındaki oğlunu oraya yolladı. Çocuk çıplak ayaklarıyla tezeklerin üstünden koşarak Dedemköylü Mehmet'in tarlasına gitti ve: "Babam suyu koyuversinler diyor!" diye bağırdı.

Mehmet hiç cevap vermedi. Çocuk biraz daha bekledikten sonra gene koşarak kendi tarlasına döndü.

O zaman iki Mehmetler, aralarında yüz elli adım mesafe olduğu halde, birbirlerine şöyle bakiştılar.

Bu bakış birçok şeyler ve her şeyden evvel, o günden itibaren aralarında barışması olmayan bir dövüş başladığını söylüyordu. Bu bakışta kin yoktu, çünkü aralarında kin doğuracak bir şey geçmemişti. Bu bakışta yalnız toprak ve su kavgasının gölgeleri, insanların içini kapkaranlık yapan gölgeleri vardı. Hatta ihtimal biraz da teessür vardı: Yaşayabilmek, şu çatlak tarladan bir avuç ekin çıkarabilmek için birbirleriyle ölüme kadar dövüşmeleri lazım geldiğini bilmekten doğan bir teessür.

Çünkü birbirlerine başkaca kinleri yoktu.

Zağar Mehmet iki erkek kardeşle başa çıkamazdı. Bunun

için evvela sulh olmak istedi. Böyle bir şeyin mümkün olamayacağını, suyun iki adamı kandırarak kadar çok olmadığını biliyordu. Nitekim Dedemköylü Mehmet onun gönderdiği habere cevap bile vermedi.

Zağar Mehmet gene bekledi. Tarlasına gitti, dibindeki çamurlar kuruyup çatlayan su yollarına, sonra yukarı taraftaki tarlada dolaşan Mehmet'e uzun uzun baktı ve bekledi. Gökyüzüne baktı, bir bulut aradı ve bekledi...

Ekinler, sıska ekinler, yavaş yavaş bir karış kadar oldular.

Ondan sonra güneş bu bir karış yeşilliği kurutmak için işini gücünü bırakıp bozkırların bu köşeciğine dökülmeye başladı. İnce yapraklar güneşin altında, sıcaktan soluyan bir köpeğin dili gibi titreşiyorlardı.

Bir karıştan fazla büyüyemiyorlardı... Zavallı ekinler...

Dedemköylü Mehmet'in tarlası diz boyu oldu. Zağar Mehmet'inki hâlâ bir karış... Ve güneş, görünmeyen bir borudan yalnız Zağar Mehmet'in tarlasına akıyordu. Yapraklar daha bir karışken sararıyorlardı.

Çumra'da sulama idaresi vardı, bu idarenin müdürü, muhasebecileri, memurları vardı, fakat kanal Dedemköylü Mehmet'in tarlasından öteye bir damla yaşlık bile geçmiyordu.

Zağar Mehmet, bir karışken sararan ekinlerle beraber karısının, akşamlara kadar elinde çapa ile iki kat çalışan altmışlık anasının ve altı yaşındaki oğlunun da sarardıklarını görüyor, düşünüyor ve bekliyordu. Bozkır köylüsünün ne düşündüğünü ve ne beklediğini kimse bilmez.

* * *

Bir gün sabahleyin erkenden, mavzerini alıp tarlaya gitti. Kuru su yolunun içine yattı. Dedemköylü Mehmet'le kardeşi tarlada göründükleri zaman beş el ateş etti.

Bu ölü toprakların üstünde hiçbir şey ölmek ve öldürmek kadar kolay değildir.

Zağar Mehmet koşup gelen karısına, kanalı açmasını, tarlayı sulamasını, bundan sonra kanalın suyunu kimseye kestirmemelerini, çünkü yukarı tarlanın artık erkeği kalmadığını söyledi.

Karısı kanalı açmaya giderken arkasından seslendi, oğlunu zebil etmemesini, ara sıra hapishaneye beraber getirmesini, kocakarıya da hakaret etmemelerini tembih etti.

Sonra tarlanın kenarına oturdu. Kanalı açan karısına baktı, baktı ve uzaktan doğru gelen muhtarla candarmayı bekledi.

* * *

Dedemköy kanalının suları kıpkırmızıdır: Mehmet'le kardeşinin kanları gibi. Konya Ovası'nın ufukları sapsarıdır: Zağar Mehmet'in benzi gibi... Ve hapishanede, ağasından yıllıkını almadan gitmediği için davar çaldı diye iftiraya uğrayarak iki seneye mahkûm olan Dedemköylü bir çoban, Zağar Mehmet'in koğuşundan uzak bir yerde, etrafına toplanan hapislere, gözlelerini kapayıp başını biraz arkaya atarak, Dedemköylülerin şarkısını söyler:

Ecel gelir kapımızı dolaşır,

Kara haberimiz köye ulaşır,

Çifte gelin kuzu gibi meleşir.

Yuma hocam, yuma, kanımız aksın,

Dostumuz ağlasın, düşmanlar baksın...

Zağar Mehmet'in bu şarkıyı dinlemeye yüreği dayanmadığı için, kendisi uzaktan görününce hemen susar.

1934

(*Varlık*, s. 25, 15.7.194)

Candarma Bekir

Hapishanede Çalı Halil Efe'ye hep sorardım:

"Sana ne diye yüz bir sene verdiler? Ne haltlar karıştırdın?"

"Asmadıklarına şükür, efendi!" diye cevap verir, sinsi sinsi gülerdi. Birkaç kere, vukuatını öğrenmek için, sıkı sıkı sordum, nihayet başından savar gibi: "Devlet benden iki başıbozuk, bir candarma, bir mavzer, iki at soruyor" dedi.

Devletin sorduklarını o kadar çabuk sayıverdi ki, ağzım açık yüzüne bakakaldım:

"Ne diye bunları senden soruyorlar?" dedim.

"Kayıpmuşlar da, gördün mü diye soruyorlar!" dedi. Tepeden bir gülüşle yüzüme baktı. Efendi olduğum için hapishanede ilkönce bana pek itibar etmezlerdi. Zaman geçtikçe ısındık; Halil Efe'yle de ahbablığı ilerlettik, o zaman yaptığı vukuatları kısım kısım anlattı.

Bunların her biri ayrı ayrı hikâyelere mevzu olabilirler; ben şimdilik yalnız bir candarma, bir at ve bir mavzeri niçin Halil Efe'den sorduklarını anlatacağım.

"Çal'da Süleyman'ı vurduktan sonra İzmir'e kaçtığımı, orada yakayı ele verince beni Denizli Hapishanesi'ne gönderdiklerini sana anlatmıştım. Mahkememizi bekler dururken, günün birinde beni hapishane müdürünün odasına çağırdılar,

‘Çal Müddeiumumisi seni istedi, tahkikatı genişletecekmiş, Çal’a gideceksin!’ dediler. İzmir’den gelirken tabanlarımda açılan yarıklar yeni iyi olmuştu, yüreğim cız dedi. Sen bilmezsin, karakoldan karakola yayan sevk olmak ne demektir. Hele bu yakaların candarmaları beni hep tanırlardı, dostum olan vardı, düşmanım olan vardı. Müdüre yalvardım: ‘Aman etmeyin, beni kaza müddeiumumisine göndermeyin!’ dedim. ‘Emir çıktı bir kere, gitmemenin yolu yok!’ dedi. Ne yapalım, devlet kuvvetine güç yetmez ki. Hapishanede birisini yaralayıp hakkımda tahkikat açtırsam, iki üç ay daha kalırdım, ama asıl mahkemem görülmemişti. Reis kötü tanırса encamım iyi olmaz diye düşündüm. Hemşeriler sağ olsunlar, birkaç tayın topladılar, biraz keş peyniri, biraz da kuru soğan verdiler, hepsini çıkın yaptım, postalları ayağıma sicimle bağladım, nizamiye kapısının altında merkezden gelecek candarmayı bekledim. Kapıcı gardiyan Necip Efendi benden hiç hazzetmezdi. Hem efe, hem fakir olduğuma mı kızardı kim bilir... Candarma gelince bir kenara çekti, biraz konuştular, ondan sonra candarma kelepçeyi ille arkadan vuracağım diye tutturdu. ‘Aman, ocağına düştüm, uzun yol gideceğiz, insaf et!’ dedim. Dinlemedi bile, kollarımı arkaya kanırtıp kelepçeyi vurdu. Düzüldük yola. Denizli’den Çal az yol değildir. Temmuz ortasıydı. Sıcakta yedi sekiz saat yol alıyorduk. O yanlarda karakollar birbirine yakındır, günde iki candarma değiştiği olurdu; uyuya uyuya fıstığa dönmüş candarmaya üç beş saat yol koyar mı? Çabucak öbür karakola ulaştırıp geri döneyim diye beni koşturur, ‘Aman, bir kıyıda biraz oturalım, hiç dermanım kalmadı!’ deyince dipçığı basardı. En kötüsü, güneş ortalığı kavurduğu zamanlar yanından geçtiğimiz harmanlara uğrar, göğsüne bağına döke döke ayrı ayrı bakracını başına diker, köylüler verse bile bana bir yudum içirmezdi.

Üçüncü günü akşama doğru Baklan Ovası’nda tren boyunca Kahlık köyüne geldik. Artık Çal uzak değildir diye içim ferahlamıştı. Bir de karakolda kimi görsem: Bizim Kara Muradın Bekir’i. Candarma olmuş. Beni görünce bir güldü. ‘Yandın garip Halil’im, yandın! dedi. Bir mahalleliydik ama, küçükten beri hiç aramız barışmamıştı. Birbirimize diyivermesek bile, içten

içe hasım gibiydik. Ben, şu bildiğin karı meselesinden Süleyman'ı vurunca, Bekir büsbütün kanıma yürür oldu. Süleyman'la pek arkadaşlıklar. Bacısını da galiba rahmetliye vermek niyetindeydi. Ben eşkıya olup dağa çıkınca köyde rahat oturamaz oldu. İki kere de yataklarımı ihbarladı. O zaman: 'Eceline susamadıysa edebiyetle otursun. Çallı Halil'in gözüne gayrı dünya görünmüyor!' diye haber saldı... Sesi çıkmaz olduydu. Şimdi karşımda namı şanlı candarma olmuş, yüzüme bakıp bakıp sırtıyordu. Sonra yanıma sokuldu, elini omuzuma vurdu: 'Gel baklım hemşerim, geçmiş olsun, kasavet etme, zeybek kısmı dayanıklı olur!' dedi. 'Allah Allah, oğlan halimize acıdı!' dedim; ama o yıvışık sırtması hiç durmuyor, gitgide zihnimi karıştırıyordu. Beni aldı, kendi yattığı odaya bitişik olan köyün misafir odasına götürdü, kelepçeyi çözmeden içeri bıraktı: 'Yat uyu bakalım da, yarın sabaha kuvvetli bulun!' dedi. Gene öyle kötü kötü sırttı. Ben toprak sedirdeki hasırın üstüne uzandım. Bekir'in bu gülüşleri netameli ama, Allah hayır verir inşallah dedim, uyudum.

Sabahleyin şafakla beraber uyandım. Odanın iki duvarındaki ufak pencerelerin önünde kalabalık vardı. Ne oluyor ki diye doğrulacak oldum, Bekir içeriye girdi; hep akşamki gibi gü-lüyordu. Yanıma sokuldu: 'Kalk bakalım Halil Efe, seninle eski hesapları temizleyelim. Bak ne kadar dostun varsa topladım geldim!' dedi. Kendi kendime bir daha: 'Yandın garip Halil Efe, yandın!' dedim. Gözlerimi şöyle bir pencerelere, kapının aralığına doğru gezdirdim. Amanın ne göreyim! Yedi köyün âyanı*, muhtarın burada... Bekir gitmiş, bana düşman ne kadar köy varsa hepsinin ihtiyarlarını toplamış gelmiş. Hiç renk vermedim. Bekir yanıma sokuldu. Kelepçeye yapışıp bir asıldı, hemen doğruldum. Çeke çeke odanın ortalık yerindeki direğe götürdü, bir ip çıkardı, beni oraya sınıksıkı bağladı. Ondan sonra bastı sopayı...

Mahpuslukta adam dayak yemekten yılmaz. Eğer Bekir yalnız dayak atsa, bunu da تنها bir yerde yapsa, hiç ağırıma gitmezdi. Candarma değil mi, helbet dövecek; ama böyle yedi köyün muhtarını başına toplayıp da envai türlü hakaret etmesi

* İleri gelenleri.

bana pek dokundu. Beş on değnek vurduktan sonra gidiyor, kapıdan yalak gibi ağzını açıp bakan muhtarlarla, oraya biriken köylülerle konuşuyor, sonra dönüp yanıma gelerek soyuma sopuma sövmeye, suratıma tükürmeye, ötemi berimi tekmeleme-ye başlıyordu. O tükürünce ben elimi yüzüme götürmek istiyordum. O zaman bağlar bileğimi acıtıyordu... Yüzümü acıdan buruşturunca, bakanların hepsi katıla katıla gülüyorlardı...

Bizim Bekir bir saatten ziyade benimle eğlendi; her yanıma dayaktan çürüttü, uyuz ite yapılmayacak hakareti yaptı... Ama ben de ağzımı açıp bir of demedim. Onun meramı beni zebun edip yalvartmaktı. O kadar adamın karşısında ölüm serilse bunu yapamazdım; yine de yapmadım.

Bekir yorulunca yakamı bıraktı, köylülerle beraber yemek yemeye gitti. Ben içimden: 'Ülen Bekir, sen bir elime düşmeye-sin!' dedim. Ben Çallı Halil Efe olduktan sonra kimsenin ettiğini yanma komazdım.

Az sonra Bekir görüldü. Hiç sesini çıkarmadan bağlarımı çözdü, dışarı çıkardı, atına bindi, beni önüne kattı, Çal'a doğru yürümeye başladık. Denizli'den beri hiç atlı candarma ile yürümemiştik; bu da kaderde yazılıymış dedim.

Şöyle böyle iki saat kadar yürüdük. Ovanın ortasındaydık. Bekir atını ağır ağır sürüyordu, ben de dizime kadar çıkan otların içinde bir yürüyüp bir koşarak sol yanında gidiyordum. Bir aralık baktım, kelepçenin ortasındaki vida sallanıyor. Ellerimi yavaşça iki yana çevirdim, kuvvetli kuvvetli bastım, paslı kelepçenin vidası çıt dedi, düştü. Hiç sesimi çıkarmadan daha bir yarım saat gittik. Ondan sonra Bekir'e döndüm, ellerimi uzattım: 'Bekir Efe' dedim, 'bu kelepçenin vidası düşmüş.' Bekir aklmca kabadayı adamdı. Elinde mavzeri, altında atı olduktan sonra ben nereye kaçabilirdim ki? Hiç istifini bozmadı. 'Çıkar kelepçeyi, koy cebine!' dedi... Dediğini yaptım; biraz daha yürüdük, o zaman kuşağımdan gümüş tabakayı çıkardım, Bekir'e uzattım: 'Al bakalım Bekir Efe, sar bir cıgara!' dedim, 'Ben Çallı Halil, sen Çallı Bekir olduktan sonra, biz daha çok rakılar içeriz, çok kadehler tokuştururuz...'

Yüzüme bir baktı. Durdu, durdu, ondan sonra elini uzatıp tabakayı aldı. Elinde tuttuğu mavzeri dizlerinin üstüne yatırdı,

dirseklerini onun üstüne dayadı, tabakayı açıp cigarayı sarmaya başladı... Şöyle yandan bir göz attım. Hem cigarayı sarıyor, hem de dirseklerini sıkı sıkı mavzere basıyordu. Silahın namlusu benden yana olduğu için hiç umut yoktu. 'Ülen Bekir, bunu da çaktın!' diye içimden söyledim. Tam bu sırada Bekir cigarayı, ıslatıp yapıştırmak için, dudaklarına götürdü. Dirsekleri mavzerin üstünden şöyle bir nefes alımı kalktı.

O, daha ne olduğunu anlamadan ben mavzeri kapınca yirmi adım öteye fırlamıştım. Oradan bağırdım:

"İn bakalım Bekir çavuş, şimdi de biz hesap görelim!" Bekir hemen indi, gülerek yanıma sokulmak istedi. 'Olduğun yerde kal!' diye bağırdım, "Kelime-i şahadet getir, seni vuracağım!"

Bey, Bekir'in bu sözleri dediğim zamanki halini bir görmeliydin. Yüzü sararıverdi, melil melil yüzüme bakmaya başladı:

'Aman Halil Efe,' dedi, 'yavuklum var, bir garip anam var, canıma kıyma da ne yaparsan yap.'

Yüreğim acımadı değil, ne kadar aramız açık olsa, yine hemşerilik vardı. Bir mahalle delikanlısıydık. Ama onun ettiği hakareti kandan başka bir şey temizlemezdi. Bekir sağ kaldıkça insan içine çıkamazdım: 'Vuracağım seni Bekir, başka yolu yok; bir vasiyetin varsa söyle!' dedim.

Bunu dedim, mavzeri de doğrulttum. O zaman Bekir kurtuluş olmadığını anladı. Garip garip bana baktı, sonra başını çevirdi, öte yanda yularını sürüyüp otlayan atını bir süzdü. Sonra başını kaldırıp gökyüzüne de bir göz attı. Tekrar bana döndü, ağzını açtı, tam bir şey söyleyecekti, tetiğe dokandım.

Bekirceğiz oraya yıkılıverdi.

Ama sana bir şey söyleyeyim mi efendi, sen istersen gene inanma, benim tetiğe dokunmamla, Bekir'in yere düşmesi bir oldu. Allah bilir ya, garip oğlan kurşundan değil, korkudan öldü. Benim kurşun ona diriyken değil, ölüp yere yıkılırken değdi."

1934

Sarhoş

Kanunî Kâmil, bahçe sahibinden yevmiyesini aldıktan sonra bir saat kadar daha orada kaldı. Hanende Muhsine adamakıllı sarhoştı, tam balta olacak sıraydı. Zaten Kâmil de burnunun ucunu görmüyordu.

Garsonlar yavaş yavaş radyom lambalarını söndürüyorlardı. Bir bekçiyle iki polis, kenardaki salkımsöğüdün altına yıkılıp kalan bir kunduracı çırağını kaldırmışlar, dışarı çıkarmaya çalışıyorlardı. Gazino sahibi o tarafa koşup hesap isteyince, sarhoş çırak bir daha yıkılır gibi oldu. Ağzını bir tarafa eğerek anlaşılmaz laflar mırıldandı. Fakat gazinocu pek dolma yutar soyundan değildi. Yakasına yapışıp başından kasketini alınca oğlan ayılır gibi oldu. Pantolon cebinde bir hayli arandıktan sonra parayı verdi, polislerin kolunda, çıkıp gitti.

Gazinocu büfeye döndü. Kâmil'le Muhsine büfeden vuran aydınlığa bir masa çekmişler, karşı karşıya oturuyorlardı. Önlerinde ufak bir şişe rakı vardı. Kâmil önüne bakıyor, kız kendi kendine hafif şarkılar mırıldanıyor ve sonra durup dururken gülüyordu. Bu, daha ziyade yüz sinirlerinin acayip bir gerilmesine benzeyen bir gülüştü.

Kâmil düşünüyordu:

Gazinocu, Muhsine'yi alıp otele kadar götürmeden defolmuyor; ne yapmalı da bu akşam beraber gitmeli? Sonra asıl mühimi: Bizimkini ne yapmalı?.. Geceyarısı sokaklara fırlar, karakolları ayağa kaldırır. Ne şirrettir o... Sıska, sarı yüzüyle karısı gözünün önüne geldi: Şimdi otele oturmuş, pencereden sokağa bakıyor,

beni bekliyordur, diye düşündü. Ürktü ve elini yüzüne götürüp gezdirerek şaşkın bir hareket yaptı.

Bu sırada gazinocu geldi. Muhsine'ye: "Hadi bakalım!" dedi. Muhsine kalktı. Kâmil de beraber... Bahçede yürüdüler. Yollar kumluydu ve gıcırıyordu. Kâmil kolunun altında sıkı tutmaya çalıştığı siyah kılıflı kanununu birkaç defa ağaca çarptı, yıkılacak gibi sallandı.

Yolda beş on adım gittikten sonra bir araba geçti. Gazinocu eliyle işaret etti, araba durdu; evvela Muhsine bindi, gazinocu, kızın arkasından binmek isteyen Kâmil'i eliyle iterek içeri atladı ve araba yürüdü.

Kâmil yolun ortasında bir müddet sallanıp durarak düşündü. Hemen hemen her akşam bu böyle olduğu için kızdığı falan yoktu. Yalnız, her akşam böyle arabaya ayağını atarken itilip sokakta yalnız kalınca bir müddet düşünmek âdetiydi. Sonra sallanarak kendi oteline doğru yürüdü.

Dört katlı otelin en üst penceresinden beyaz bir gölge sarkıyordu.

Kâmil ürperdi.

Yukarıdan kısık bir ses bağırdı:

"Çingene!.. Alçak Çingene!.. Bahçe dağılalı bir saat oluyor. Gene o Muhsine dedikleri kaltağın peşindeydin değil mi?"

Kâmil başını yukarı kaldırdı, muvazenesini kaybederek yere yuvarlanıyordu, kanunu destek gibi kullandı ve ayakta kaldı.

"Ne bağıryorsun gece yarısı be!.. Hesap görüyorduk..."

"Hesap mı? Arabanın peşinde köpek gibi dolaştın, görmedim mi sanıyorsun? Dinsiz, imansız Çingene!.."

Yukarıdan doğru ağlayan bir çocuk sesi duyuldu. Kâmil okkalı bir küfür savurdu. Fakat kendini tutamadı, yere yuvarlandı. Siyah torbalı kanunu yerden kaldırıp koltuğunun altına sıkıştırırken yukarıda bütün sokağı çınlatan bir feryat koptu. "Gelme buralara alçak... Sokmam seni içeri... Gelme!.."

Beyaz baş içeri çekilmek istedi, fakat hızla çekilirken pencereye çarptı, pencerenin kenarındaki değnek düştü. Ağır çerçeve bütün yüküyle kadının başına indi. Kâmil yalnız bir cam şangirtisi işitti.

Merdivenleri hızlı hızlı çıktı, otel hizmetçisi, alışkın olduğu

için, fazla ehemmiyet vermedi. Don gömlekle yatağından kalkıp kapıyı açmıştı, tekrar yerine koştu.

Kâmil söylene söylene odaya geldi. Kanunu bir duvar kenarına dayadı.

Ortada, karyolanın ayak ucundaki demirle pencere arasında, bir salıncak sallanıyordu.

İki yaşlarında kadar bir çocuk salıncakta oturmuş katılırcasına ağlıyordu.

Kâmil cam şangirtisini unuttu. Çocuğun yanına gitti. "Sus iki gözüm, sus anam babam!"

Salıncağın yanına diz çökerek çocuğu sallamaya başladı, bu sırada yayvan yayvan ninni söylüyor, karmakarışık şeyler mırıldanıyordu:

"Ah o anan olacak karı... Ah... Nereden başıma sardım bu sıska kaltağı... Senin de başının derdi, benim de... Eeee... Uyu bakayım... Hadi uyusana... Ninni... Ninni..." Sonra makamla söylemeye başladı:

"Bir gün İstanbul'a gitsek, niiniini..."

Şu karıyı başımızdan savsak, niiniini,

O zaman sen de kurtulursun ben de, niiniini."

Birdenbire durdu; odadaki sessizlik onu şaşırttı. Karısı bağırıyor, gelip saçını başını yolmuyordu... Garip bir korkuyla yerinden doğruldu... Odada gözlerini gezdirdi. Çocuk da susmuştu... Karısı hâlâ pencereden dışarı bakıyordu. Kâmil bunu görünce kısık bir kahkaha attı:

"Ne bakıyorsun be?.." dedi, "Ne var dışarda?.. Mahalleyi nasıl ayağa kaldırdığını mı seyrediyorsun?" Yarı kapalı gözlerini açmaya çalışarak bir kahkaha daha attı. Fakat bunu yarıda kesti. Gözleri büsbütün açıldı. Bir adım kadar ilerledi.

Karısı pencerenin önünde diz çökmüş, başı dışarıda, duruyordu. Kâmil kırılan ve aşağı düşen camın farkına varmadı. Fakat yerde biriken kanları gördü. Bu kanlar pencerenin kenarından başlıyor ve duvarda bir nehir gibi kıvrıntılar yaparak iniyordu. Kâmil hiç sesini çıkarmadı; yavaş yavaş geri çekildi, içinde kirli çamaşırlar bulunan bir sepetin üstüne oturarak o tarafa doğru uzun uzun baktı... Sabaha kadar öyle oturdu ve baktı...

Üçüncü Kısım

Bir Cinayetin Sebebi

I

Ağır ceza muhakeme salonunun önü hıncahuñç kalabalıktı.

Efendi kılıklı adamlar, külhanbeyler, hukuk fakültesi mü-davimleri, lise talebesi hanımlar, kahvede tavla oynamaktansa burada muhakeme seyretmeyi ekonomiye daha muvafık bulan geçkin işsizler koridorlarda geziniyorlardı. Salon dolmuştu, iş- ne atacak yer yoktu. Zaten dışarıda dolaşanlar da içeride yer bulamayanlardı. Hiç olmazsa girerken, çıkarken suçluyu görürüz, neticeyi de öğreniriz diye bekliyorlardı.

Kızının nafaka davası için ikinci hukuka gelen ihtiyarca bir kadın bir orta mektep talebesine sordu:

“Evladım, burası neden kalabalık?”

“Hüsameddin’in muhakemesi de ondan!..”

“Ne yapmış bu Hüsameddin?”

Çocuk, kadının cahilliğine güldü:

“Adam öldürmüş, adam!..”

Ve izah etti:

“Bu sene muallim çıkmış, Anadolu’ya tayin etmişler, harcı-rahını şurada burada yemiş, sonra da, yol parası için, tanıdığı bir komisyoncuyu tabancayla öldürmüş...”

“Genç desene!”

“Öyle, daha çocuk bile... Dört defadır da bir bahaneyle muhakemesini talik ettiriyor*, bakalım bu sefer...”

* Erteletiyor.

Sözü yarım kaldı. Halk harekete gelmişti. Başlar birbirinin omuzundan merakla uzanıyordu:

"Geliyor!"

"Geliyor!"

"Hani yahu?"

"Kör müsün be! Elleri kelepçeli, başını önüne eğmiş..."

Siyah şapkasının altında sararmış yüzü bir kat daha zayıf görünen ince, orta boylu bir genç iki candarmanın arasında hızlı, dolaşık adımlarla geçti. Üzerine dikilen gözlerin tesirinden kurtulmak için etrafına bakınıyordu.

Salonun yanındaki ufak aralıkta ellerinden kelepçeyi çıkardılar. Kendisini pencerenin yanına attı. Ayasofya'nın önündeki ağaçlara, aşağıdaki ayran, kuru poğaç, simit satan adamlara baktı. Gözünü etrafta bir gezdirdi. Bu açık göklere, bu gri kaldırımlara hasret çektiği besbelliydi.

Pos bıyıklı mübaşir çağırınca şapkasını eline alarak içeri girdi. Yerine oturuncaya kadar dinleyici sıralarını süzdü. Kendisine bakan gözlerden azap duyduğu görülüyordu. Nefsini zorlayarak yukarı locaları, sıraları falan bir daha gözden geçirdi, aradığını bulamadığı anlaşılıyordu. Yumrukları sıkıldı, yüzü buruştu, çenesi titredi. Az daha ağlayacaktı. Sonra büyük bir gayret sarf ederek başını çevirdi ve yerine oturdu.

II

Reis bey, müsaade ederseniz artık her şeyi, bütün hakikati söyleyeceğim! Ben, reis bey, komisyoncu Nuri Efendi'yi sizin bildiğiniz, şimdiye kadar da benim söylediğim gibi, para için öldürmedim. Ben onu, kendisiyle münasebeti bile olmayan bir mesele yüzünden, bir aşk, bir gönül meselesi yüzünden öldürdüm. Bunu size başlangıcından anlatayım:

Bir gün, arkadaşlarım, İstanbul liselerinden birinden bu sene mezun olan bir hanımın benimle tanışmak istediğini söylediler. Peki dedim, fakat pek o kadar da alakadar olmadım. Çünkü bilirsiniz ki erkekle kadın arasında daimi bir arz ve ta-

lep vardır: Birincisi kadın, ikincisi erkek tarafından; eğer talep kadın tarafından olursa o kadar hoş olmuyor.

Neyse, tanıştık... Görünüşte alelade bir kızdı. Beni bizim mektebin müsamerelerinde görmüş, rollerimi beğenmiş, onun için konuşmak istiyormuş.

İlk günlerde o beni arıyor, ben çekingen durdukça üstüme düşüyordu. Elimde olmayarak alaka gösterdim. Uzun uzun her mevzudan konuştuk. O zaman anladım ki bu kız görüldüğü gibi değil: Çok zeki, her şeyi kavlıyor, her şeye akli eriyor.

Zeki kimseler çok hoşuma gider. Ben de onu aramaya başladım. Ve bu sefer de gördüm ki reis bey, bu kız bana çok benziyor: Huyları, düşünceleri, hayata karşı telakkileri, itiyatları... Hatta yüzü bile... Görenler bizi kardeş sanıyorlardı.

Bu defa da ben onun üstüne düştüm... Ve münasebetimizi arkadaşlık hududunun dışına çıkarmak istedim... O zaman aramızda birbirimize hissettirmeden bir mücadele başladı... Bu mücadelede ikimiz de bütün zekâmızı kullanıyorduk. Ben bu gibi şeylerde pek acemiymdim reis bey, onun için her mübahaseden* yenilerek çıkıyordum. O serseri ruhluymdu, birleşmeyi, bir bağla -velev manevi olsun- bağlanmayı havsalası almıyordu. Ben kapalı olarak onu ne kadar iknaya çalıştımsa olmadı. Ne cepheden hücum etmek istesem daha evvel anlıyor, cevabını veriyordu. O çok zekiydi: İnsanın söyleyeceği şeyleri değil, söylemek isteyebileceği şeyleri bile hissediyordu. Bir gün dedim ki:

İki kişi mücadele ederken birisi mağlubiyeti kabul ederek diğerine dehalet etmek** istese ötekisi ne yapar?

"Muhtariyet*** verir!" dedi.

Benim dehaletimi bile kabul etmiyordu.

Düşünün efendim, bu kadar alıştıktan, onu bu kadar tanıdıktan, kendime bu kadar yakın bulduktan sonra ondan nasıl ayrılabilirdim? Bunun imkânı yoktu reis bey. Ben de artık her şeyi bırakarak yalnız ona sahip olmak gayesine kendimi verdim... O yavaş yavaş kendini çekti. Benimle konuşmamak için bahaneler buluyor, bana elinden geldiği kadar az rastlamaya

* Konuşmadan.

** Sığınmak.

*** Özerklik.

çalışıyordu. Şimdi başka arkadaşları, başka ahbabları vardı.

.....

Ah, reis bey, sevmek, hele benim gibi sevmek berbat bir şeydir. Hayatımda yalnız o vardı. Gözümü kapadığım zaman onu, açtığım zaman onu, uyuduğum zaman onu, uyandığım zaman onu görüyordum.

Halbuki ben onun için bir hiçtim; gelmiş ve geçmiş birisi... Nasıl anlatayım efendim, çorabının yırtığı, şapkasının kurdelesini kadar benimle alakadar olmuyor, evlerindeki kedi kadar bile beni sevmiyordu.

(Dinleyiciler arasında iki üç kişi güldü. O, müfrit* jestler yaparak, ellerini göğsüne vurarak devam etti.)

Ne yaptımsa, reis bey, fayda etmedi. Üstüne düştükçe ben-den kaçtı. Her şeyi açıkça söylemek istiyor, fakat cesaret edemiyordum.

Hatta bir akşam, arkadaşların tertip ettiği bir vapur gezintisinde, ona bir kelime, "Seni seviyorum!" kelimesini söyleyebilme için, içtim, yıkılıncaya kadar içtim.

Beni dinlemedi bile... Yanına gittiğim zaman kaçtı, en sonra da: "Sarhoş olduğun zaman çok müziç** oluyorsun!" dedi. Artık birbirimize karşı son derece soğuk ve resmîydik.

Gelelim asıl vakaya reis bey:

Bir gün buna birkaç arkadaşıyla beraber yolda tesadüf ettim. "Adliyyeye gidiyoruz" dediler, "Necmi'nin muhakemesine. Haydi bize yer bul!.."

Döndüm; ona hizmet etmek bile tatlıydı. İçeride yer bulamadık. Fevkalade üzüldüler. Adeta büyük bir fırsatı kaçırmış gibi telaş ediyorlar, "Ne diye az daha erken gelmedik!.." diyorlardı.

Bir han bekçisini para için keserle parçalayan bir katilin muhakemesine bu kadar alaka göstermek bana garip geldi; bu alelade bir merak falan değil, bir hırstı.

* Aşırı.

** Can sıkıcı, rahatsız edici.

Uğraşa uğraşa onları yerleştirdim, kendim de aşağıda katili beklemeye başladım. Ben de elimde olmayarak merak ediyordum. Biraz sonra hasır şapkasıyla görüldü. Yirmi beşlik, çilli yüz-lü, basit, hatta bayağı tavırlı; aşağılık bir tenasübü* olan birisiydi.

O da tıpkı demin benim geldiğim gibi elleri kelepçeli, iki tarafı candarmalı olarak geçti. Bir sirk gibi buraya toplanan halk onu görmek için de birbirinin omuzuna çıkıyordu.

Muhakeme bittikten sonra kızların yanına gittim. Necmi'nin mübahasesiydi. Şaşırdım: Aman yarabbi, sokakta görse-ler başlarını bile çevirmeyecekleri bu adam katil olunca gözle-rinde bir ehemmiyet almıştı. Bir kahraman gibi ondan bahsediyorlar, ağzını açışında, söz söyleyişinde, elini kaldırıışında, her hareketinde bir güzellik, bir kibarlık buluyorlardı.

Bunlar lisede okumuş, liseyi bitirmiş kızlardı. Bilhassa o en baştaydı.

"Ah" dedi, "hiç adam öldürecek kıyafet var mı onda! Yazık vallahi..."

"Yahu" dedim, "katil olacak surat olmasa katil olmazdı."

O zaman hepsi birden itiraz ettiler. Erkeklerin zaten birbir-lerini beğenmediklerini, birbirlerini kıskandıklarını söylediler.

Kendimi araştırınca Necmi'yi sahiden kıskandığımı hisset-tim: Güzelligini, tavırlarını değil, katilligini...

Çünkü onun bu kadar beğenilmesine sebep, yalnız katil ol-masıydı. Adam öldürünce bunların gözünde yükselmişti...

Düşündüm: O bana bu kadar alaka gösterse ben neler yap-mazdım?..

Acaba, dedim, birisini öldürsem benimle bu kadar meşgul olurlar mı?

Düşündükçe bu fikir beynimi sarmaya başladı.

Gözümün önüne, bu salonda muhakeme olunurken onun alaka ile beni dinlemesi geldi. Kaşlarını kaldırmış, zeki, afacan gözlerini açmış, bana bakıyor, şimdiye kadar görmediği güzel-likler keşfediyordu.

Adam öldürmek ve mahkemeye düşmek bende değişmez bir fikir oldu.

* Burada "dış görünüş" anlamında.

Halbuki hoca olmuş, harcırahımı almıştım. Düşündüm, aklima bir fikir geldi: Bu parayı barlarda falan yer, yol parası için de birisini öldürürdüm.

Öyle yaptım.

Kumar falan bilmiyordum. Elimdeki yüz lirayı iki gecede yemek için çekmediğim kalmadı. Onu bitirir bitirmez, bir gece, eskiden tanıdığım komisyoncu Nuri Bey'in evine gittim.

Hiçbir şeyden haberi olmayan zavallı adamı üç dört kurşunda yere serdim...

Hapishanede, reis bey, muhakeme gününün heyecanıyla yaşadım. Seyirciler arasında onun ince uzun yüzünü görüyordum. Halbuki ilk muhakemede gelmedi. Belki haberi yoktu, dedim, yahut işi çıkmıştır. İkincide gene yoktu. Gözlerimi bütün localar ve sıralarda gezdirdimse de onu bulamadım. Bilse reis bey, üzerinize garip bir hayvana bakar gibi merakla dikilen yüzlerce göze bakmak ne zor şey... Ben üçüncü muhakemede, dördüncü muhakemede hep baktım, gelmemiştii. Her bulamayışında, muhakkak gelecek sefere gelir, diyordum. Onun nazarında bu kadar hiç olacağımı tahayyül edemiyordum.

Hele bu sefer, evvelden gelen bir his onu herhalde içeride bulacağımı söyledi. Dışarıda da birkaç arkadaşı gözüme ilişince, muhakkak, dedim, gelmiştir.

Aman Allahım, reis bey!.. Ben onun için, yalnız onun için adam öldürmüşken, bu sefer de gelmedi reis bey, bu sefer de gelmedi...

1927

Bir Siyah Fanila İçin

Kadıköy vapuru bir lodos dalgası gibi şiddetle çarparak köprüye yanaştı. Evvela bir iki cesaretli kendini iskeleye fırlattı. Arkasından sarsıntıyla çözülüp içindikiler dağılan bir kırpıntı bohçası gibi alacalı bulacalı bir kalabalık söküldü.

Kısa lacivert etek, beyaz bere giymiş, uzun burunlu, göz-lüklü, elindeki çantasından mektepli, hatta darülfünunlu ol-duğu anlaşılan bir hanım kız İstanbul tarafına yürüdü. Tam Ada iskelesinin yanından geçerken kulağının dibinde birisi bağırdı:

“Boyyalınum!.. Ayna gibi... Küçük hanım tozunu alalım!..”

Mektepli kız tozdan beyazlaşan iskarpinlerine baktı, o tara-fa yürüdü, sildirdi.

Sandığın üstüne bir yüzlük atıp giderken boyacı arkasın-dan seslendi:

“Güzin Hanım!.. Beni tanımadınız mı?..”

Güzin Hanım hayretle döndü. Bu eski püskü elbiseli, siyah fanilalı, ince kumral bıyıklı külhanbeyini süzdü. Evet, gözleri yabancı değildi, ama ne münasebet! Şiddetle başını salladı:

“Hayır!”

Öteki güldü:

“Azıcık gelir misiniz?..” dedi.

Güzin Hanım istemeyerek yaklaştı:

“Tanıyamadım dedim ya!”

“Düşünün bakalım!.. O kadar uzak değil canım... Şöyle bir sene evvel... Ömer... Mülkiyeli Ömer!..”

“Ömer!.. Sahi sen misin?..”

“Ha bileydin şunu!..”

“Fakat bu ne hal?..”

“İşte böyle Güzin abla, boyacılık yapıyoruz!..” Öteki hâlâ inanamıyor gibiydi.

“Hani seni bir yere kaymakam yapmışlardı ya?.. Neydi oranın ismi?.. Tuhaf bir şey canım... Adana mıydı?..”

“Adana kaymakamlık değildir!..”

“Peki, nasıl oldu bu? Anlatsana!..”

“Tuhafsın be Güzin!.. Burada olur mu?.. Dur yahut, gel şuraya girelim!..”

Berber yürüdüler, Ada iskelesinin ikinci mevki bekleme salonuna girdiler... Tahta kanapelerden birine yan yana oturdular. Ara sıra kapıdan uzanıp bakanlar, sandığını yanma koymuş genç bir boyacıyla gözlüklü bir mektepli kızın hararetle konuştuğunu görüyorlar, acayip acayip başlarını sallayarak çekiliyorlardı.

Erenköy'üne gidiyormuş kadar basit ve üzüntüsüz, İstanbul'dan ayrıldım. Öyle Pendik'i geçince içime bir gariplik falan da çökmedi; gittiğim kazayı, staj gördüğüm vilayetin ufak bir numunesi gibi tahayyül ediyor, “İki sene oturmaktan ne çıkar?..” diyordum, “İnsan pişkinleşir, hayatı anlar!”

Kasaba, istasyona üç saat uzaktaydı. Ancak gece yarısı gelebilen köhne forda binerken şoför:

“Yollar bozukçadır beyim” dedi, “birkaç yerde ineceğiz!”

Bu laf biraz zihnimi bulandırdı.

Yarım saat ancak gitmiştik, birden durduk.

“Yolu kaybettik!..” dediler.

“Şose yok mu?..”

“Var ama tamir ediliyor, otomobil geçmez!..”

“Ne yapacağız?..”

“Yolu arayacağız!..”

Gece zindan gibiydi. Otomobil karanlık bir odaya kapatılmış bir kedi gibi alevden gözleriyle dört tarafa atılıyor, duru-

yor, geriye dönerek tekrar koşuyordu. Ova düzdü. Zulmet* göz alabildiği kadar uzuyordu. Tam iki saat böyle kâh otomobille, kâh inerek fenerle dolaştık. Nihayet yol dedikleri birkaç araba izini bulabildik.

Sallana sallana yarım saat daha gitmiştik, arabamız gene durdu:

“İneceksiniz beyim!..”

İndik, önümüzde yaya çıkılması bile güç bir yokuş vardı. Kısa fakat dik bir yokuş. Otomobil evvela geriledi. Sonra avına atılan bir tazı gibi şiddetle fırladı. Bu hız onu ancak yarıya kadar çıkarabildi. Artık canlı bir mahluk gibi soluyor, homurdanıyor, lakin bir adım ileri gidemiyordu. Döndü, yokuşa arkasını verdi; böyle çıkmak istedi... Ama yalnız bir iki adım fazla yürüdü. Şoför kan ter içinde iniyor, artık isyan eden motörün kolunu çeviriyor, arkadan dayanıyor, bu esnada küfürlerin de binini bir paraya savuruyordu. Nihayet bizim de yardımımızla makine yokuşun başını buldu.

Bu şekilde birkaç kere daha inip bindikten sonra hızlı hızlı sarsılmamızdan kasabanın kaldırımlarına geldiğimizi anladım.

Güneş uzaktaki dağların arkasında kollarını gererek uyarırken ben belediye reisinin evinde yumuşak bir yer yatağında uykuya sarılıyordum...

* * *

Birkaç hafta zarfında şehri ve civarını gezdim. Ahalisini gözden geçirdim.

Hayatımda bu kadar inkisara uğrayacağımı tasavvur edemedim.

Memleketin bende bıraktığı yegâne intiba basitlik oldu. Burada tabiat basit, muhit basit, halk basit, hulasa her şey basitti...

Benim gibi karmakarışık ruhlu bir adamın böyle yerlerde ne hale gireceğini tasavvur et.

Ahali manasız ve fesattı.

Bilir misin Güzin, bambu bastonlar olur, ben onları çok severim; çünkü bünyelerinde değişiklik vardır, düz değildirler...

* Karanlık.

Bir de hezaren bastonlar vardır. Bunlar düz olmakla beraber ağaçları asildir, temizdir, onun için iyidirler.

Bazan kavak ağacından da baston yaparlar... Düşün ne berbat şeydir bunlar!.. Düz, basit, sonra da nevileri adi.

Hadi bunlara da saf oldukları için tahammül edilebileceğini farz et!.. Ya içleri de kurtlu olursa?..

İşte burada halk adi, alelade ve çürük ruhluydu.

Anadolu'da işsizliğin doğurduğu yegâne iş olan dedikodu, almış yürümüştü. Mektep muallimi hususi muhasebe memurunu, tapucu müddeiumumiye*, malmüdürü şube reisini çekiştirir, on dakika sonra da kahvede beraberce tavla oynayıp garson kızlara sarkıntılık etmekten sıkılmazdı.

İlkmektep müdürü müfettiş olmak için çalışırdı, çünkü alacağı harcırahlarla, çalgılı kahve kızları uğruna girdiği borçları ödeyecekti...

Belediye reisi mebus olmak için faaliyet gösterirdi, çünkü şimdi dış geçiremediklerinin o zaman tepesine binecek, ahbablarına caka satacaaktı...

* * *

Tabiatta da hiç değişiklik yoktu... Oh... O birbiri arkasına uzanan nihayetsiz sıra dağlar!.. Gerçi kasabanın karşısında –herkesin ilk vesilede methini yaptığı– bir çamlık vardı, güzeldi, ama buraya yakışmıyordu. Bu esmer dağların ortasında, kirli bir bakkal önlüğüne yamanmış yeşil kadifeyi andırıyordu.

Dağların üstünde ne bir ağaç, ne iri bir kaya vardı. Yalnız ufak ufak çakıllar... Hani şose yollarına dökerler, en büyüğü yumruk kadar taşlar olur ya, sanki onları almışlar, avuç avuç serpmişler... Neye benziyordu biliyor musun?.. Zımpara kâğıdına; ömrümüzü, zevklerimizi törpüleyecek bir zımpara kâğıdına...

Köyler, bilmem neden, dağ köşelerine, çukur vadilere yapılmıştı. Kireçli, beyaz dağların dibine sığınan bu mamureler** insa-

* Savcıyı.

** Bayındır, insan bulunan yerler.

na cibirlik köşelerindeki tahtakurusu yuvalarını hatırlatıyordu.

“Konuşacak, dert yanacak bir adam!..” diye kendi kendime haykırdım...

Yoktu... Malumat sahibi, derin, muğlâk bir kimseye rast gelmek mümkün değildi.

Müthiş surette yalnız kaldığımı hissettim. Ah!.. Bilhassa bu kadar kalabalığın içinde yalnızlık ne acı oluyor yarabbi!..

İstanbul hasreti beni fena halde sardı. Evleri, sokakları, denizleri, insanları gözümünden gitmiyordu. Aksaray’da karpuz satan bir külhanbeyi, bana bu Orta Anadolu kazasının en yüksek memurundan daha cana yakın, daha tabii, daha konuşulur geliyordu.

Bir gün İstanbul’a gönderilen bir tahriratı* imzalatmaya getirdikleri zaman:

“Ah!..” dedim, “Şu mübarek yerin ismini yazmak bile tatlı!..”

Yerli kâtibin yanında yaptığım bu hafifliğe sonra kendim de kızdım.

Her şeyi bırakarak buraya gelmek isteyince, karşıma istikbal hülyalarım, mektepte muhayyilemin süsleyip püsleyerek kafama yerleştirdiği tasavvurlarım çıkıyordu. Ama öyle bir hale geldim ki, çıldıracaktım. Düşünüyordum: Gidersem istikbalimi kaybedecektim, fakat durursam aklımı... Yalnız kaldığım günlerde benim yegâne dostum olan aklımı... Her şeyden fazla sevip beğendiğim akılcağızımı!

Ne kuvvetliymişim ki, bir siyah fanila bana oradan ayrılmak çılgınlığını yaptıracak tahassüsleri** verinceye kadar tahammül ettim.

Kış gelmiş; kar, yerli tabirle, güdük devenin kuyruğuna çıkmıştı. İstanbul’un ki onun yanında konfetidir. Orada kar her yerdeki gibi yumuşak, tatlı değil; dolu gibi iri, yerleri tekmeler gibi sert yağar, biraz sonra da rüzgâr onları alarak çöl kumları gibi yüzünüze fırlatırdı... Güneşi bulutların arasından alay eder gibi dilini çıkardığı zaman görebilirdik...

Bir sabah uyanınca gene kar yağmakta olduğunu gördüm. Hava bazan önümüzdeki camii göstermeyecek kadar bulanı-

* Yazıyı.

** Duyguları.

yor, bazan da ta uzaklardaki dağlar bile görünüyordu. Sanki tabiat büyük bir sinema makinesini net yapmaktaydı... Karşımızdaki çamlığa yakın karlar, aktörlerin beyazlatmak için saçlarına serptikleri pudraları andırıyordu.

Titreye titreye kalktım. Ceketini omuzuma atarak yüzümü yıkamaya gittim...

Gelip aynanın karşısına geçince, tanımadığım birisi bana baktı... Şaşırdım. Aynada ince bıyıklı, siyah fanilalı, ceketini omuzunda bir külhanbeyi duruyordu. Bu... Bu... Bendim, yeni bırakmaya başladığım bıyıklarım, dağınık saçlarım, aba ceketimle bendim... Ama sırtımdaki siyah fanila? Nereden gelmişti bu?.. Bu bıçkın fanilasını ne zaman giymiştim?..

Zihnimde bir şimşek çaktı: Dün bir kutu fanila alarak eve yollamıştım, demek içlerimde bir tane de siyah varmış; ben de gece çamaşır değiştirirken farkında olmadan giymişim!..

Birden değiştiğimi hissettim... O kadar süratle değişmiştim ki, eski benliğimle yeni benliğim arasındaki ayırıcı çizgiyi elimle tutabileceğimi zannediyordum...

Aynadaki adam gözleriyle bana şöyle diyordu:

"Gafil!.. Burada seni sıkan, halk, muhit değil kendi mevkiindir; sen efendi olmak kabiliyetinde değilsin... Sen nizam, kanun gibi kayıtlara tabi olamayacak kadar serserisin... Muayyen bir daire, muayyen bir ikametgâh seni sikar, sana her gün değişen bir iş, her gece değişen bir yatak lazımdır... Ne yazık ki bunları daha şimdi anlayabiliyorsun... Artık yapacağın, mukadderin olan yaşayışa avdettir. Bunun için de evvela başından melon şapkayı, sırtından kolalı gömleği çıkarmalı, siyah fanilanla tam bir uçarı olmalısın... Göreceksin ki hayatın zevki değişikliktedir... Ama öyle elbise değiştirir kadar basit olanlarında değil, hayatına yeni bir istikamet verecek kadar büyük tenevvülde*...

Bundan sonra aç kalmayı spor, dayak yemeyi eğlence bilecek, kendinden kuvvetli olanlara aktör, kendinden zayıf olanlara hâkim, enayilere karşı insafsız olacaksın... Bilmelisin ki, yaptıkların zekânın hamakate** galebesinden ibarettir... Artık ha-

* Çeşitliliklerde.

** Aptallığa.

yatının sahifelerinden yeisi, bedbinliği, kederi sil, çünkü kuvvetli bir kafanın sevince çeviremeyeceği ıstırap yoktur... Hadi... Düşünme... İstanbul'a dön... Kendi hayatına dön!.."

Aynadaki adam sustu. Dikkat ettim, eski kaymakama hiç benzemiyordu. Vücudunda bir kıvraklık, gözlerinde hayatı anlatan bir parıltı vardı...

Bu adam saçlarını tarar, kollarını gerdiği zaman fanilasının altında şişkin memeleri belirirse çok güzel olacaktı... Siyah elbiselerine aykırı düşen bıyıkları bile, şimdi dudaklarını tatlı tatlı gölgelendirmeye başlamıştı.

İki gün sonra İstanbul'daydım. Tasavvur ettiğim hayata kavuştum. Bana vatanperverlikten, oraların tenvire* ihtiyacından bahsetme! Söyleyeceklerin doğrudur, lakin -burada sesini alçalttı- lakin bizim için, yani benim içinde yetiştiğim gençlik için, memleket muhabbeti bir fantezi, feragat lügatten silinen bir kelime, hodbinlik en makul seciyedir.

Benim başkalarından farkım, samimiyetim, düşüncelerimi açıkça söyleyip yapmamdır.

Adaaam sen de, işte aç kaldığım yok. Ara sıra ahbablara da rastlıyorum, beni davet ediyorlar, gülüp eğleniyoruz. Ama bazıları yol göstermeye, nasihat etmeye kalkıyorlar ki, gece yarısı evlerini bırakıp kaçtđım oluyor.

* * *

Yavaşça ellerini uzatarak sandığın kayışını yakaladı.

"Uzun konuştuk, Güzin!" dedi, "Canını sıktım. Ara sıra geçerken uğrarsan hem boyarız, hem de bir iki laf atarız... Bana müsaade..."

Kutusunu afili bir tavırla omuzuna vurarak yürüdü. Güzin Hanım arkasından baktı, baktı, sonra dudaklarını bükerek o da yürümeye başladı. Ve bir parça uzaklaştıktan sonra yavaşça mırıldandı:

"Kaçık!"

* Aydınlığa, aydınlatılmaya.

Komik-i Şehir*

I

“Yeni bir tiyatro kumpanyası gelmiş!..”

Bu haber kasabaya seferberlik havadisleri kadar çabuk yayıldı.

Akşamüzeri bir elinde çingırak, öteki elinde kocaman bir levha ile eşeğe binerek sokakları dolaşan boyalı cüce, arkasında şalvarlı çocuklardan, kahveci çıraklarından bir kuyruk sürükledi.

Çınarlı çeşmede su dolduran kadınlar, testilerin üstüne oturarak, biri gitmeden biri gelen bu tiyatrolara beddua ettiler.

Müddeiumumi, mugayiri ar ve hayâ** danslara, oyunlara karşı ne gibi tedbirler alınacağını düşündü...

Kopuklar, kör Veysel’in meyhanesinde kafa kafaya vererek daha yüzlerini görmedikleri kızların güzellikleri hakkında iddialar yaptılar.

Münevver gençler, meydan yerindeki eczanenin önüne iskemle atıp bu heyetin “kıymetli sanatkâranesine” dair münakaşada bulundular.

Kirtasiyeci, dekor yapmak için mukavva alıp parasını vermeden giden öteki kumpanyayı düşünerek birkaç küfür savurdu...

* Ünlü komik.

** Edep ve namusa, ahlaka aykırı.

Herkes boştu, herkese iş lazımdı, herkes az çok alakadar oldu.

II

Candarma kaymakamlığından* mütekait belediye mimarının eseri olan taş tiyatro binası daha tamamlanmamıştı. Fakat içinde oyun verilebiliyordu. Memleket büyükleri erkenden locaları doldurmuşlardı.

Birinci loca kaymakamın...

Bu, mülkiyeden yeni çıkmış, İşkodralı bir gençtir... Emsalinde bulunan her şey kendisinde var: Ukala, kendini beğenmiş, kötücül**...

Sokakta başını ileri uzatarak, bastonunu kaldırımlara sert sert vurarak bir yürüyüşü var ki...

Akıl itibariyle herkesten üstün olduğuna kanaat etmiştir... Kazanın doktorlarıyla bile, ders anlatan bir müderris tavrıyla konuşur...

Hayatta namuslu adam tasavvur edemez: Ona göre bütün kadınlar orospu, bütün erkekler buna benzer illetlerle malul, yahut hırsızdır...

Yanında oturan da candarma kumandanı. Kaymakamın hemşerisi... Bilseniz ne habistir... Memlekete yeni gelen memurlara her türlü kolaylığı gösterir... Sırf onlarla ahbap olarak gece toplanmaları yapmak, böylece aile kadınlarıyla çeşmiçerez*** geçinmek için...

Büyük bir hırsı da –iki kelimeyi bir araya getiremediği halde– içtimalarda nutuk söylemektir. Her milli bayramda hükümet meydanında masanın üstüne çıkar:

“Evet arkadaşlar... Evet... Bu memleket, evet...” diye saatlerce öter...

Nedense kaymakamla da pek anlaştılar.

Öteki loca müddeiumuminin...

* Eskiden yarbay karşılığı bir rütbe.

** Birinci baskıda “kötü göz sahibi”.

*** İçli dışlı olmak.

Bu da Manastır'ın Ohri kazasından bir Arnavut'tur. Domuz itlafındaki* hizmetinden dolayı nasıl takdirname aldığını anlatan ziraat müdürünü dinliyor, ara sıra:

"Dil mi fendim?.. Şayanı ayret!" diye kafasını sallıyor...

Diğer localar da boş değil.

Hususi muhasebe memuru, harcırahları eksik tahakkuk ettirmekteki maharetiyle meşhurdur. Şişman göbeğini locanın kenarına dayayarak aşağıya, iki polis refakatinde umumhaneden gelen sermayelere bakıyor.

Gazete müdürü, yanındakilere, devlet ricaliyle nasıl içli-dışlı olduğunu, mebusların çoğunu nasıl isimleriyle çağırdığını anlatmakla meşgul.

Belediye azaları ara sıra koridora çıkıyor, biraz sonra bıyıklarını silip ağızlarına leblebi atarak giriyorlar... Bu kasabanın kaçak rakıları pek enfestir...

Eşraf kızlarına süzgün süzgün bakan genç zabitler, arkadaşlarının ensesine vurarak kibar şakalar yapan muallimler de bu localardadır.

Aşağıda ise herkes sarhoş, kafayı çeken gelmiş... Kimisi bol keseden kabak çekirdeği ısmarlıyor, kimisi yanındakinin yakasından tutmuş, dili dolaşarak:

"Söyle... Yakarız değil mi... Ha?.. Ha?.. Söylesene, yakarız... Değil mi?.." diye bağırıyor. Öteki onu dışarı çıkararak hava aldirmaya çalışıyor.

III

Perde açıldı...

Alakadarları birkaç kişiden ibaret olan kantolar oynandı.

Son açılıştta herkes karşısında çarlistoncu Suzan'ı buldu.

Bir alkış koptu. Klarnet, ud, trampetten ibaret olan cazbantla beraber dans başladı. Belli ki çok oynamış, fakat üstünden çiftetelli edasını atamamıştı. Ayakları yumurta çalkalamak için kullandıkları teller gibi birbirine dolaşıyor, gözlerine inen oksijenli saçlar, kibar bir el vuruşuyla geriye atılıyordu.

* Öldürmedeki.

El şakırtıları, tekmeler, ıslıkların gayretiyle bu numara birkaç kere tekrar edildi.

Perde kapandığı zaman herkes coşkundu, müddeiumumi ziraat müdürüne eğildi:

“Akiki zenatkâr... Dil mi fendim?..” dedi, mutadî* üzere başını bir daha salladı...

Bir sürü düettolar, kuvarettolar oynandı, yırtık sesli kız, karşısındaki pazen şalvarlı cücenin karnına vurarak:

“İnandın mı hey budala hah hah ha...”

Turp sıkayım aklına hah hah ha...”

Dedikçe, hususi muhasebe memurunun karnı, gülmekten locanın kenarını yıkacak gibi sarsılıyordu...

Bunlar da bitti...

On beş dakika istirahatten sonra feci dramlar, kahkahalı komediler başlayacaktı...

IV

Komik-i Şehir Rahmi, sahnenin arka kapısından dışarı bakarak söylendi:

“Of... be, ne kar bu?..”

Sonra arkasında duran aktris Viktor’a döndü:

“Amma berbat memleket ha!..” dedi, “Üç gün evvelki hava neydi, şimdiki hava ne!..”

Yavaş yavaş kapıları kapadı, etrafına bakındı... Kimse yoktu... Viktor’u elinden tutarak kendine çekti, kucakladı...

Dört seneden beri beraberdiler... Rahmi bir mızıka binbaşısının Harbiye’yi yarıda bırakarak tuluatçılığa heves eden oğlu, Viktor İzmirli bir Yahudi zengininin kızıydı...

Babası galiba bir para meselesi yüzünden intihar edince –herkesin kolayca tasavvur edebileceği birtakım safhalardan sonra– bu seyyar tiyatro kumpanyalarına girmiş, Garbi Anadolu’yu senelerce dolaşmıştı...

* Alışkanlığı.

Bir gün, Edremit'te, yarım yamalak bir heyetle oyunlar veren Rahmi'ye tesadüf etti...

Bu kızıl saçlı, yeşil gözlü, güzel ve biraz da delişmen komik kendisini yanına aldı...

Seviştiler, fakat bu aşkları, nedense kumpanyaya değiştikçe değişen aktris sevdalarından biri olmadı...

Rahmi artık onu kantoya falan çıkarmadı, piyeslerde, komedilerde ufak tefek roller verdi.

Böyle olduğu halde, Viktor, boyalı aktrislerin yanında çok göze çarpıyordu. Hatta birkaç akşam evvel birisi altın saatini:

"Var ol be!.." diyerek bağırarak dramın en heyecanlı yerinde sahneye fırlatmıştı...

Rahmi onu bir dakika yanından ayırmıyordu... Öteki aktörlerle konuşmasına bile razı değildi... Kendisinden başkasının onun sarı saçlarına, güzel yüzüne bakmasına dayanamazdı...

Dolgun vücudunu kucakladığı zaman, mavi damarları belli olacak kadar şeffaf yüzüne bakıyor, sevincinden ağlamak istiyordu. Biliyordu ki, yaşadıkları yaşamak değildir... Fakat bu tutluatçılık öyle bir şeydir ki, bir kere yakalanan yakasını kolay kolay sıyıramaz... Kumar gibi, sigara gibi bir şeydir. Aç kalır, soğuk han odalarında geceler, herkesten istihfaf* ve tahkir görür, lakin onu gene bırakamazlar...

En iyi sanatlar, en kazançlı işler onun bir nüktesine, bir sahne irticaline** feda edilir...

V

Rahmi sahneye girdi:

"E..." dedi, "hazırlandınız mı bakalım?.."

Tiran rollerini yapan Münir yanına sokuldu:

"Hazırız!.." Sonra kulağına eğilerek:

"Biliyor musun Rahmi?" dedi, "Birkaç akşamdan beri ön tarafa oturup mariz çıkaran, patırtı yapan külhanbeyler yok mu?.."

* Aşağılama.

** "Doğaçtan oynanan bir sahnesine" anlamında.

“Bu akşam yoklar değil mi?.. Ben göremedim...”

“Tabii göremezsin... İki üç tanesi dışarıda dolaşiyor, ötekiler de içeride kuytu köşelere sinmişler... Bir gidip gelmeler falan var ama... Hani biraz tetik olsak fena olmaz...”

“Dağ başında mıyız yavrum?..”

Ayrıldılar, Rahmi kuşkulandı... Fakat ehemmiyet vermeye çalıştı... Aldırmadı...

“Evhamlı çocuk...” diye güldü.

Oyun başladı...

Oyun epeyce ilerledi...

Rahmi sahnede idi...

Viktor Rahmi'nin boynuna sarılmıştı...

Piyes Namık Kemal'in "Zavallı Çocuk"uydu...

Viktor söylüyordu:

“Muhabbet, Atacığım... Muhabbet...”

Birden ortalık karıştı...

Birbiri arkasına tabancalar patladı... Salondaki ve sahnedeki lüks lambaları söndü; korkanlar, üzerlerine lambaların sıcak gazları dökülenler bağırişiyorlardı...

Herkes birbirini çiğneyerek kaçıştı...

Rahmi paltosunun cebinde elektrik fenerini ararken bir tabanca kabzası yedi...

Aklı başına geldiği zaman sahne, polisler, candarmalarla dolmuştu... Ayağa kalkar kalkmaz bağırdı:

“Viktor... Nerede Viktor?..”

Müddeiumumi ifadesini almak için susturdu:

“Anlatmanız lazımdır nasıl oldu mesele... Dil mi fendim?..”

VI

O gece sabaha kadar uyuyamadı... Ortadan kaybolanlar Viktor'la Suzan'dı...

Halbuki Suzan biraz sonra geldi... Çok çabaladığı için herifler bırakmışlardı: “Tırnaklarımla yüzlerini parçaladım...” diyordu... Viktor'un baygın ve Çömlekçizade'nin kucığında olduğunu söyledi...

Rahmi sabahı zor yaptı... Şafakla beraber candarma kumandanının dairesine gitti... Ortalığı süpüren bir neferden başka kimse yoktu...

Dışarıda, kar altında dolaştı... Kahvelere girdi çıktı... Vakit geçmiyordu.

Meydan yerindeki büyük saat dokuzu vurdu...

Rahmi topuklarına kadar kara gömülerek dolaştı...

Saat buçuğu çaldı...

Saat onu çaldı...

Candarma kumandanı gocuğuna bürünmüş, çizmelerini çekmiş, elinde dikenli bastonuyla göründü.

Rahmi koştu. Fakat öteki bunu görür görmez: "Gördünüz mü akşam yaptığınızı?.. Başımıza iş açtınız!" diye azarladı.

"Biz mi beyim?.."

"Elbet siz... Hep kendi ihtiyatsızlığınız!"

"Niçin efendim?.. Ne yapabilirdik ki?.."

Cevap vermedi... Rahmi sordu:

"Yalnız... Bir takip falan çıkmadı mı daha?.."

Yürüye yürüye odaya gelmişlerdi. Dik dik baktı:

"Ne takibi?.. Bu havada mı?.."

Şaşırdı: "Nasıl... Onları bırakacak mısınız?.."

"Getirirler!.."

"Ne zaman?.. İstediklerini yaptıktan sonra, değil mi?.. Ne-ye yarar?.."

Öteki, çizmelerini sobada kurutarak, cevap verdi:

"Pencereden dışarı bak bakalım... Bu havada sen gider misin?.."

"Giderim... Yanıma iki candarma verin, giderim!.."

"Hadi be sersem..." diye mırıldandı.

Rahmi coştı... Çıldıracaktı... Bağırıldı:

"Peki ama, siz bu memleketin inzibatını temine memur değil misiniz?.. Herkes canını ve namusunu size emanet etmedi mi?.. Mesul olacağınızı düşünmez misiniz?.. Bu yaptığının korkaklık olduğunu düşünmez misiniz?"

"Posta!"

Bir nefer girdi.

"At şunu dışarı!.."

"Baş üstüne beyim!" Rahmi'ye döndü:

"Buyurun!"

O zaman: "Yapmayın yüzbaşım!" diye yalvardı, "Allah aşkına yapmayın... Bir tek candarma... Ben yayan yürüyeyim... Yalnız bir tek süvari candarma verin. Beraber gidelim."

"At dışarı!"

Nefer kolundan tuttu.

O, sallana sallana çıktı.

VII

Rüyada gibiydi... Ne yapacaktı?.. Kime gidebilirdi bu yabancı yerde?..

Hükümet yok muydu?.. Başlarında kendilerinin hür, namuslarının emniyette olduğunu söyleyen bir hükümet yok muydu?..

"Oh!" dedi, "Sahi... kaymakama çıkmadım. Ona söylerim, yalvarırım, hatta tehdit ederim."

Yürüdü... Hükümet konağına girdi:

"Beyim... Akşam siz de vardınız... Kadınlarımızdan birisini kaçırdılar... Bir takip çıkarsanız."

"Hay hay... Şimdi candarma kumandanına yazarım."

"Efendim, ben ona gittim: Beni dışarı attı. Bu havada takip olmaz, dedi. Yalvardım... Bağırdım... Dinlemedi..."

"Ya..."

Düşündü... Herhalde kumandanın istemeyişinde bir sebep vardı... Pencereden baktı... Hakikaten kar çılgin gibi savruluyordu.

"Peki... Siz gidin, ben çaresine bakarım."

"Çok teşekkür ederim beyim."

Rahmi çıktı. Söz almış demektir... Handa biraz oturdu... Öğleden sonra hükümete uğradı. Kaymakamın yanına girdi:

"Beyim... Takip çıktı mı?.."

"Haaa... Bak unutmuştum!"

"Oh... beyim, nasıl olur ya?.."

"Hem biliyor musun... Boşuna külfet... Nasıl olsa birkaç güne kadar getirirler."

“Fakat bu birkaç günde... Buna nasıl tahammül edilir?..”

“Canım herhalde kadının da gönlü vardı. Bak... Öteki nasıl kurtulup gelmiş...”

“Baygınmış efendim...”

“Laf!..”

“Beyefendi... Boş şeyler konuşuyoruz... Vakit geçecek!..”

Öteki kızdı... Kendisine, kazanın kaymakamına bu laf söylenir miydi?..

“Boş şeyler mi konuşuyoruz?.. Biliyor musun ne dediğini?.. Bir orospu için başımıza iş mi açacaksın?”

Bu sefer Rahmi kızdı:

“Orospu... Orospu ha... Kaymakam bey... O, sizin namuslu geçinenlerinizden bile namusludur!..”

Bu lafa da kızmak lazım geldiğini hissetti:

“Edepsiz... Takip çıkarmıyorum!..”

Nasıl?.. Takip çıkarmıyor muydu?..

Niçin kendisine hâkim olamamıştı, niçin böyle münasebet-siz laflar söylemişti?.. Bunu tamir etmeliydi:

“Beyim...” dedi, “beyciğim... Kusuruma bakmayın... Pek perişan oldum... Aklım başımda değil... O benim için her şeydir beyim... Ben onsuz yapamam... Siz de gençsiniz; siz de sevmek nedir bilirsiniz... Şimdi onun ne halde olduğunu düşünmek bile beni çıldırtıyor... Yalvarırım kaymakam bey... Emredin de iki candarma olsun çıkarsınlar...”

“Havalar açılsın da o zamana kadar gelmezse karakollara sordururuz...”

“Bekleyemem... O kadar bekleyemem... Muhakkak deli olurum...”

Ellerini uzatarak yalvardı:

“Oh beyim... Onu buldurunuz, onu buldurursanız size ne kadar dua edeceğiz... Sizi ne kadar seveceğiz... İnsanlardan büsbütün yüksek bir kimse olarak tanıyacağız, –sözlerine bir dram edası verdi– siz bizim aşkımızın yegâne mabudu olacaksınız... Siz bizim...”

“Amma yapışkan şeysin be!” diye bağırdı, “Odacıyı çağıracağım şimdi...”

Bu adamı rikkate* getirmeye çalışmak neticesizdi... Göz-yaşlarını avuçlarına silerek çıktı...

Kaymakam koltuğunun arkasına yaslanarak derin bir oh çekti:

"İyi ki candarma kumandanına sordum... Çömlekçizadelerle uğraşıp dertsiz başıma dert mi açacaktım?.." diye söylendi.

VIII

Rahmi akşama kadar dolaştı ve bedelinin yarısını vererek birkaç gün için bir at kiraladı... Tek başına Viktor'u aramaya gidecekti... Atı alır almaz sabahı falan beklemeden yola çıktı...

Şehirden uzaklaşınca gece olmuştu. Hayvanını onların gittiği söylenen Türkmen köylerine doğru sürdü. Kar kesilmiş, bulutlar hafiflemişti, ay bunların arkasında kurşuni abajurlu bir elektrik ampulü gibi hafif hafif parlıyordu... Yalnız soğuk bir rüzgâr vardı. Nihayetsiz ovaların karlarını yalayıp gelen bu rüzgâr sanki her mesamesine * kızdırılmış bir iğne sokuyordu... Muşambasına daha iyi sarıldı, fakat ayakları fena halde üşüdüğü için attan indi, dizginleri koluna geçirerek hızlı hızlı yürümeye başladı...

Karlar ayaklarının altında, ağızda kauçuk çiğneniyormuş gibi sesler çıkarıyordu... En ufak bir hareket bile yoktu... Ara sıra durarak etrafı dinlediği zaman, cebindeki saatin tıkırtısından başka şey duyulmuyordu...

Kağnı tekerleklerinin siyah izlerini taşıyan yollar, beyaz kar sahralarının ortasında, bir ölü elinin mor damarları gibi kıvrıntılar yaparak uzuyordu...

"Ne bitmez yollar yarabbi!.." diye söylendi... Üç gün, tam üç gün yürüdü... Hastalıklı köylülerden ekmek istedi. Tezek alevinde ısınan çocuklara bir kerpicin üstüne oturarak ders anlatmaya çalışan köy muallimlerinden yol ve haber sordu...

Üçüncü gündü. Öğleye doğru büyük bir çam ormanından eli tabancasında, kurt sesleri dinleyerek geçerken, uzaklarda at nallarının sesini duydu...

* "Duygulandırmaya çalışmak" anlamında.

* Deri üzerindeki göze görünmeyen delikler, gözende.

Biraz sonra tepeden dört beş süvari görüldü. O, kenara çekilerek bekledi, yaklaştıkları zaman gördü ki bunlar aradıklarıdır ve birisinin kucağında Viktor yatıyor. Hemen önlerine çıktı... Onlar bunu görür görmez filintalarını doğrultarak:

“Depreşme!..” diye bağıldılar... Yaklaşınca kendi aralarında müzakereler oldu. Sonra birisi inerek Rahmi'nin üstünden silahlarını aldı, tekrar atına atladı. Kucaklarında baygın duran kadını karların üstüne bırakarak gerisingeriye dörtlüyle uzaklaştılar...

Siyah yamçılarının eteklerini savurarak beyaz çam dalları arkasında gözden kayboldukları vakit Rahmi ne yapacağını düşündü...

“Dönmeli!..” dedi.

Viktor'u kucağına alarak hayvana atladı... Ağır ağır yürüdü... Soğuk yoktu... Hele ormandan çıktıkları zaman güneş bile görünmeye başlamıştı. Kış günlerinin bu tatlı öğle güneşi bulutların arasından ovaya, karların üstüne uzandıkça insan kendisini altın sütunlu bir kubbenin altında ve bir mermer sarayda zannediyordu.

IX

Dört gün sonra, bir gece yarısı kasabaya girdiler... Zayıflamışlar, sararmışlar, boğazlarına kadar çamura batmışlardı... Karlar eridikçe balçıklaşan yollar, zamklı kâğıtlara yapışan sinekler gibi onları çabalandırmıştı...

Handa, Rahmi Viktor'u kendi eliyle soydu, yatağa yatırdı... Onun rutubetten sızlayan ayaklarını avuçlarıyla ovarak ısıttı...

Sac sobalı ufak odaya bütün kumpanya efradı birikmiş:

“Aşkolsun be” diyorlardı, “biz seni gürültüye gitti sanmıştık...”

O anlattı... Heriflerin Viktor'u şehre kadar getirmek zahmetine bile katlanmayarak karların ortasında nasıl bıraktıklarını; dönüşte kalmak istedikleri köylerin kendilerini nasıl istemeyerek kabul ettiklerini anlattı...

Kaymakamla candarma kumandanının kendisine neler yaptığını anlattı:

X

İki gün sonraydı; öğle üzeri Rahmi yol tedarikleri yapmak için çarşıya gitmişti. Bir candarma geldi:

"Viktor Hanım'ı kaymakam bey istiyor, bazı şeyler soracakmış!" dedi...

Başını cama dayayarak uzak dağlara bakan Viktor, duygusuz bir makine gibi hazırlandı. Çünkü komiserlerin, candarma kumandanlarının, kaymakamların çağırmasına alışkındı... Bu vukuatı eksik olmayan hayatta kaç kere istintaklar* geçirmiş, kaç kere toprak zeminli tevkifhanelerde yatmıştı...

XI

Kaymakam odada yalnızdı... Viktor girince:

"Geçmiş olsun" dedi, "inşallah hepsi cezalarını bulacaklar..."

Evvelce bir takip bile çıkarmayan adam şimdi alakadar oluyor, ince ince sualler soruyordu. Bunun tek sebebi işgüzarlıktı. Bazı kötü niyetlilerin: "Meseleyi örtbas etti!" demelerine meydan vermemek için, hazır kadın da bulunmuşken, bir faaliyet göstermeliydi. Nasıl olsa işin gürültülü patırtılı kısmı geçmişti...

Yalnız konuşma ilerledikçe tuhaf tuhaf bir şeyler olduğunu hissetti... Gözlerini Viktor'un beyaz, solgun yüzünden, koyu mavi gözlerinden ayıramıyordu. İçinden: "Amma enfes şey be!.." diye söylendi.

Bu kadına karşı zapt edilemez bir hırs duyuyordu...

Koltuğundan kalkarak kızın yanındaki iskemleye oturdu. Elleri iradesini dinlemeyerek, onun aşağıya doğru mecalsizlikle sallanan uzun kollarını yakalamak istiyordu.

Niçin çekiniyordu sanki?.. Bu sapa kazanın kralı demek değil miydi o?.. Kim hesap sorabilirdi kendisinden?.. Bilhassa böyle bir tiyatrocü kız için!..

Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Damarlarında dolaşan kan değil, yanardağ lavlarıydı sanki. Her uzvu geriliyor, titriyor, dudakla-

* Sorgular.

rı, farkında olmadan, dişleri arasında parçalanıyordu. Ne söylediğini şaşırmişti:

“Senin bu kadar güzel olduğunu bilseydim takibe kendim çıkardım!” diyor, müfrit hareketlerden menetmeye çalıştığı elleriyle onun omuzlarına dokunuyordu.

Nihayet kaynayan bir çaydanlık gibi taşıtı... Viktor’un kollarını sımsıkı yakaladı:

“Gel!” dedi, “Gel!.. Bitirdin beni!..”

Genç azalarının kuvvetiyle onu kucakladı... Bazan solan, bazan kırmızılaşan titrek dudaklarını kadının gerdanına yapıştırdı...

Viktor serbest kalan bir eliyle onun başını itmeye çalışıyor:

“Ne yapıyorsunuz?.. Çıldırдыңız mı?.. Ne yapıyorsunuz?..” diye bağıırıyordu...

Odanın öteki başındaki kanepeye götürmek için kucakladığı esnada kadın silkindi... Kollarını kurtardı, o zaman kaymakamın aklına bile getirmediği bir şey oldu:

Beyaz, zayıf bir kol kalktı... Kaymakamın suratına şiddetle indi.

Kaymakam ince parmakların tombul yanağında bıraktığı izleri ovuşturarak masanın yanına sıçradı.

Aç bir köpek iştahla sarıldığı bir et parçası ağzından kapıldığı zaman, nasıl kızar ve vahşileşirse, kaymakam da öylece kızdı, vahşileşti ve kudurdu...

Öyle adamlar vardır ki, haysiyet, şeref gibi kayıtlara aşına olmadıkları halde, gurur ve nahvetlerine* dokunulur, acizleri yüzlerine çarpılırsa kendilerini kaybedecek kadar hiddetlenirler.

Bu da, her ne kadar sakin olmaya, itidalini** muhafazaya çalışıyorsa da, gözleri bir noktaya dikilmiş, bu tokada mükemmel bir mukabelede bulunabilmek için düşünüyordu.

Masanın üstündeki kalemi şiddetle aldı... Titreyen elleriyle beş altı satır yazdı.

Kapının önündeki hademeye karakol kumandanını acele çağırmasını söyledi, o gelince kâğıdı uzatarak:

* Kibir, burnu büyüklük.

** Soğukkanlılığını.

“Bu kadını al...” dedi. “Fahişelik yapıyormuş; Çömlekçizadelerle dağa falan kaçmış, evvela hükümet doktoruna, sonra da umumhaneye götürürsünüz...”

Birbiri arkasına gelen bu vakaların aptallaştırmış olduğu Viktor’u kolundan tutarak götüren karakol kumandanına:

“Dikkat edin ha... Mesul ederim!” diye bağırdı.

Biraz sonra odaya gelen candarma kumandanına vakayı anlattı ve hiddetle mırıldandı:

“Görsün kaymakam tokatlamayı!..”

Dişlerini çıkararak sırttı... Işık gibi bir sesle: “Hem ne zaman olsa elimizde demektir” dedi, “yalnız arası biraz soğusun!..”

XII

Bu son vaka Rahmi’yi fena halde sarstı, muvazenesi bozuldu. Bir meczup gibi sokaklarda dolaşiyor, her gördüğü adamın yanına sokularak derdini anlatıyor, muavenet*, merhamet dileyiyordu.

Kaç gece kaymakamın kapısı önünde bir köpek gibi uluyarak ağladı... Kaç kere candarma kumandanının yolunu bekleyerek onun eteklerine sarıldı... Kaç gece umumhaneye girmek isteyerek nöbetçi candarmadan azar ve tekme yedi.

Kumpanya efradı da artık dağılmaya başlamışlardı. Yalnız eski patronlarını bu halde bırakıp gitmeye gönülleri razı olmayan dört beş kişi, onu kandırmaya, buradan götürmeye çalışıyordu...

Gene bir akşamdı, alacakaranlıkta evine giden kaymakam yolda Rahmi’ye tesadüf etti:

“Gene mi sen?..”

“Viktor’u bana ver!” dedi. “Viktor’u bana ver, bir saat bile beklemeden buradan gideceğim.”

Beklenmedik bir cesaretle kaymakamın yakasından tuttu:

“Eğer vermezsen... O zaman... Biliyor musun... O zaman

* Yardım.

seni öldürürüm... Bu elimle... Boğazını sıkarım... Seni zevkle... Kahkahayla öldürürüm... Bilsen seni öldürmek ne tatlı olur... Yarın dairene geleceğim... Onu orada bulurum değil mi?.. Yoksa!..”

Ellerini uzatarak korkunç işaretler yaptı... Hızlı adımlarla dolaşık sokaklarda kayboldu...

Kaymakam şaşırmişti, bu gözlerin sahibi dediğini yapacağı benziyordu... Bu adam bir deliydi... Öyle ya... Adamakıllı deli.

Sonra bu vaziyet, halk arasında ufak tefek mırıltılar çıkmasına da sebep oluyordu...

Bir çare... Bütün bunları toptan temizleyecek bir çare lazımdı...

Güldü... Bir fabrika gibi şeytani fikirler yapan kafası, bu çareyi de bulmuştu:

Ertesi gün, Komik-i Şehir Rahmi Bey kumpanyası, birçok vukuata, memleket inzibatını ihlal edecek ahvale sebebiyet verdiklerinden, bir yaylıya doldurularak, idareten kaza hududu haricine, -iki candarma refakatiyle- çıkarılıyordu...

XIII

Yaylı, çamurlu yollarda acı, boğuk sesler çıkararak ilerliyordu... Hava kapanık ve sıkıntılıydı... Üzerinde yer yer su birikintileri duran ova, kirli bir sofraya muşambasını andırıyordu... Alçak bir tavan gibi, ıslak yerlere yaklaşan bulutlarla, ufku manzarası münasebetsiz ve çirkindi. Tepelerinde beyaz kar yığınları duran kırmızı topraklı dağlar, Rahmi'nin gözüne, iltihaplı kan çıbanları gibi görünüyordu...

Öğleye doğru Üzümcü Deresi'nin çağlıtı işitildi... Arabacı: “Çay taşmış diyorlardı... Galiba köprü korkuluklarını da sel götürmüş... Su çoksa geçemeyiz...” dedi. Geldikleri zaman suyun epeyce alçalmış olduğunu gördüler... Araba, tekerlekler dokundukça yerinden oynayan kalasların üzerinde sarsılarak yürüdü. Dere, aşağıda, çağlayan şiddetiyle akıyordu. Çamurlu, asabi sular bazı büyük taşlara çarparak köpürüyorlar, sonra be-

yaz bir sakal gibi uzayarak kayboluyorlardı... Köprünün ortasına gelmişlerdi... Birdenbire atlar şaha kalktı... Başlarını kaldırıyorlar, tepine tepine köprünün kenarına yaklaşıyorlardı. İçeride feryatlar koptu... Nasıl oldu bilinemez, araba –birbiriyle konuşarak yanından giden iki candarmayı da sürükleyerek– aşağıya uçtu. Kahverengi sulara gömüldü...

XIV

Bir gün odasında:

“Teverrüm ettiği melfuf tabip raporuyla de teyyüd eden umumhane sermayelerinden* Viktor’un hastaneye sevki...” hakkındaki evrakı okuyan kaymakamın yanına topal birisi girdi ki bu, mahut vakadan –sakat olarak kurtulabilen yegâne adam, candarmalardan biriydi...

Hastaneden yeni çıktığı için dermansızdı, bir kanapenin ucuna ilişti:

“Beyefendi!.. İçime dert olacak da...” diye başlayarak birçok şeyler söyledi.

Bilhassa, o vakanın, söylendiği gibi kaza olmadığını, çünkü köprünün üstünde giderken arabanın içindekilerden kızıl saçlı bir adamın atılıp dizginleri yakaladığını, şiddetle asılarak arabacının ve hayvanların mukavemetine rağmen dereye sürüklediklerini anlattı...

Fakat kaymakam kendisine, “Herhalde korkuyla hayalet görmüş olduğunu, böyle zırva lafları bırakmasını, sonra elâlemin alay edeceğini, hatta mesuliyeti bile olduğunu, hülasa çenesini kapatmasını” söyledi...

1928

* Verem olduğu ilişikteki doktor raporuyla da doğrulanan genelev kadınlarından.